SAVREMENA PITANJA
VJERSKO-ZNANSTVENE RASPRAVE [illegible] NAOBRAŽENE KRUGOVE
SERIJA IV.

JOSIP GUNČEVIĆ

INDEKS
zabranjenih knjiga.

MOSTAR
HRVATSKA TISKARA F. P.
1924.

SVEZAK XIX. i XX.
CIJENA 14 Din.

Popis suradnika
Savremenih pitanja.

Dr. F. Binički, Senj, Inkvizicija i njezine žrtve.
Prof. O. B. Brixy, Varaždin, Svršetak svijeta prema vjeri i znanosti.
— Znanstvene teorije o razvoju svemira.
Dr. fra A. Crnica, Makarska, Jedinstvo i nerazrješivost ženidbe.
— Mješovite ženidbe.
— Civilni brak i rastava ženidbe.
Dr. fra M. Čutura, Široki Brijeg, Teorija evolucije i kršćanstvo.
Dr. V. Deželić, Zagreb, Žena u ljudskom društvu.
Dr. fra K. Eterović, Borba za slobodu nastave u modernim državama.
Prof. O. F. Harapin, Rim, Božanstvo Kristovo.
— Prava crkva Kristova.
— Pojam i mogućnost čudesa.
Sveuč. prof. Dr. fra J. Jelenić, Zagreb, Patareni.
— Pokrštenje Hrvata.
Sveuč. prof. Dr. I. Kršnjavi, Zagreb, Crkva i umjetnost.
— Sv. Franjo i preporod umjetnosti u XIII. stoljeću.
Dr. fra D. Mandić, Mostar, Kat. Crkva i razvoj evropejske civilizacije.
— Razvoj školstva i kat. Crkva.
— Glavna apologetska djela u svjetskoj literaturi
Prof. A. Matasović, Djakovo, Slobodni zidari, što su što hoće.
— Socijalni demokrati i njihov program.
Dr. J. Pavić, Bacskeresztúr, Prvenstvo papino u prvih osam stoljeća na osnovi istočnih pisaca i liturgija.
— Istočno crkveno pitanje.
O. M. Padovan, Dubrovnik, Kršćanski pojam države.

Indeks zabranjenih knjiga.

SAVREMENA PITANJA

Vjersko-znanstvene rasprave za naobražene krugove.

Uređuje

Dr. fra Dominik Mandić.

SVEZAK XIX. i XX.

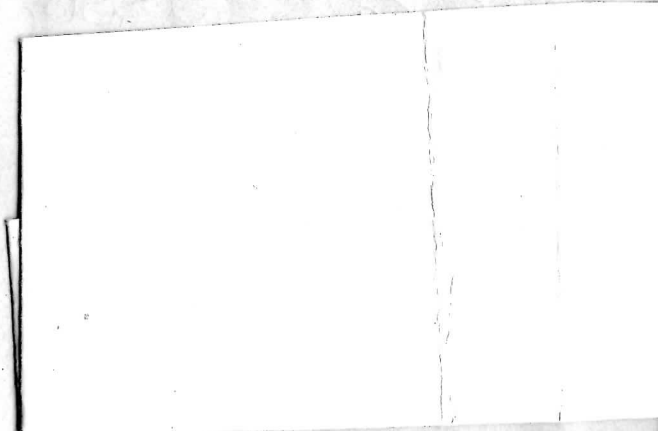
Indeks zabranjenih knjiga.

Naklada Uprave „Savremenih Pitanja“
MOSTAR 1924.

Indeks zabranjenih knjiga.

Napisao
Josip Gunčević.

Tisak Hrvatske tiskare F. P.
MOSTAR 1924.

Imprimatur:

Mostar, 2. X. 1924., O. fra Alojzije Bubalo, provincijal.

Imprimatur:

Mostar, 13. X. 1924., † O. fra Alojzije Mišić, biskup.

Presvijetlom gospodinu

O. Alojziju Mišiću

biskupu mostarsko-duvanjskom, upravitelju biskupije trebinjske, i t. d.

prigodom 65-godišnjice života

posvećuje

Uredništvo i Uprava

„Savremenih Pitanja“.

Sadržaj.

Drugi dio: Posebni indeks.

Predgovor.

Danas vlada strahovita nerazboritost u čitanju. Čovjek poseže za svakom knjigom, koja mu do ruke dođe, a pri tom zaboravlja na veliki utjecaj, što ga čitanje izvršuje na čitaoca.

Pisci zabavnoga štiva nastoje da ugode svojim čitateljima i izabiru predmete, kojih će se publika poimence mladež strastveno prihvatiti. A nije malen broj ni onih, koji su nadahnuti paklenskom mržnjom te proračunano pišu i šire takovo štivo, koje može uništiti vjeru i moral u njihovih čitatelja.

Potrebno je dakle da oni, koji su za odgoj svojih potčinjenih odgovorni, vode nadzor nad izborom štiva, a to su roditelji, Crkva i država.

Crkva vrši svoj nadzor nad knjigama i prosuđuje njihovu opasnost na taj način, da pogibeljne knjige bilo općenitim odredbama bilo pojedinačnim osudama stavlja na indeks i svojim podložnicima zabranjuje njihovo čitanje.

Indeks je za mnoge i mnoge kamen spoticanja kao i svaka uredba, kojom je Crkva duboko zadrla u praktični život čovječanstva svojim konsekventnim izvodima iz božanskih načela.

To su svi oni, koji bi se lako sprijateljili sa vjerovanjem, kad ne bi bilo zapovijedi Božjih i crkvenih, a pogotovo kad se ne bi iz njih nikakovi izvodi za praktični život izvađali.

Danas se na crkveni indeks žestoko napada, premda ni dvojica od stotine nemaju pravoga pojma o njegovoj naravi i povijesti. Svrha je ovom djelu pokazati, da se crkvena ustanova o cenzuri i zabrani

knjiga temelji na odlučnim razlozima božanskoga, naravnoga i crkvenoga prava; izložiti njegovu narav, pojedine propise protumačiti, prikazati ga u povijesti; pokazati, da nije takovo strašilo, kakvim ga njegovi nepoznavači prikazuju, i konačno pružiti dobrim katolicima putokaz u izboru štiva.

Poznavanje je indeksa i njegova najbolja obrana. Služio sam se ovim djelima:

Jos. Hilgers, S. I.: Der Index der verbotenen Bücher, Herder, Freiburg 1904.

Index librorum prohibitorum (službeno izdanje) Rim 1917.

Dr. Alb. Sleumer: Index Romanus. Pillmeyer, Osnabrück 1915.

Dr. Jos. Pazman: Crkvene naredbe o zabrani i cenzuri knjiga. Scholz, Zagreb 1904.

Starine, knjiga IX, Jugsl. akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb 1877.

Архив за istoriju srpske pravoslavne karlovačke mitropolije god. II. 1912.

„Глас истине“ god. IV. Novi Sad 1887.

Choupin, Etude sur la valeur des décisions doctrinales du Saint-Siège, Paris 1907.

Périès, L'Index, Paris 1898.

Vermeersch, De prohibitione et censura librorum. Romae 1906.

Uvod.

Indeks po svom etimološkom značenju označuje kazalo ili popis. Danas se ta riječ stalno upotrebljuje za oznaku popisa zabranjenih knjiga. U svom širem značenju znači popis onakovih knjiga, koje je bilo svjetovna bilo duhovna vlast zabranila čitati posjedovati ili prodavati. U užem značenju znači popis takovih knjiga, koje je vrhovni auktoritet katoličke Crkve zabranio čitati i posjedovati radi opasnosti po vjeru i moral čitatelja.

Uredba je katoličke Crkve o zabranjivanju opasnih knjiga tako stara kao i sama Crkva, ali je indeks kao imenični popis pojedinih pogibeljnih djela mnogo mlađi.

U prvo su doba kršćanstva običavali opasne knjige spaljivati. Pa kako su to bili rukopisi, bila je isključena opasnost, da će se moći nakon spaljenja rukopisa opet do njega doći. Kad je izumljena štampa, postala je opasnost veća. Nije koristilo knjige spaljivati, kad se nije moglo do sviju istisaka doći. Zato se moralo odustati od ovoga fizičkoga sprječavanja čitati zločeste knjige (spaljivanja), nego je valjalo obvezati u savjesti katoličke vjernike, da se čuvaju zločestih knjiga. Da vjernici uzmognu raspoznati zločeste knjige od dobrih, morala im je Crkva upravo kao kažiprstom pokazati, da znadu, što ne smiju čitati. S vremenom nije bilo moguće označiti baš sve opasne knjige poimence, pak je Crkva označila stalnim pravilima pojedine vrste knjiga, koje se ne smiju čitati. **Poimenično sistematsko nabrajanje opasnih knjiga zove se indeks** u pravom značenju ili speci-

jalni indeks za razliku od općega indeksa, kako su počeli pisci analogno prema nazivu „specijalni indeks“ nazivati opća pravila o zabranjivanju i cenzuri knjiga.

Prvi su indeksi potekli od svjetovne vlasti u 16. stoljeću. U god. 1526. izdaju Karlo V. i Henrik VIII. popise zabranjenih knjiga, a Crkva tek 1559.

Proučavanje same ustanove o cenzuri i zabrani knjiga daje najbolji dokaz materinske skrbi katoličke Crkve prema svojim vjernicima. Crkveni su indeksi bili uvijek razboritiji od svjetovnih. I danas je crkveni indeks mnogo blaži i razložitiji od ma kojega državnoga indeksa.

I. Povijest indeksa.

1. Indeks u katoličkoj Crkvi.

Katolicima je bilo zabranjeno čitati pokvarene knjige već onda, kada je Spasitelj upozorio svoje sljedbenike: „Čuvajte se lažnih proroka, koji dolaze k vama u odijelu ovčjem, a unutra su vuci grabežljivci“ (Mt. 7, 15.). — „I ne bojte se onih, koji ubijaju tijelo, a duše ne mogu ubiti, nego se više bojte onoga, koji može i dušu i tijelo baciti u pakao“ (Mt. 10, 28.). Ovakav je podmukli i opasni neprijatelj pokvarena knjiga.

Savjeta i napomena Kristovih držali su se kršćani uvijek. Već prvih godina kršćanstva nakon propovijedi *Sv. Pavla* u Efezu „mnogi sabraše knjige i spališe ih pred svima; i proračunavši nadoše, da su vrijedile u novcu pedeset tisuća dinara“ (Dj. ap. 19, 19.), što je iznašalo 35.000 predratnih dinara. Po primjeru sv. Pavla postupali su i ostali vjerovjesnici: pozivajući pogane, da se odreknu idola, tražili su od njih, da se prije odreknu poganskih knjiga. Tako već „Apoštolske konstitucije“ (I. knj. 6. pogl.) određuju i kazne za one, koji čitaju pokvarene knjige. Crkveni sabor u Niceji (g. 325.) osuđujući krivovjerje Arijevo zabranjuje i čitanje njegove knjige „Thalia“, a car Konstantin naređuje, da se ta knjiga ima pod prijetnjom smrtne kazne spaliti (Socrates: Hist. eccl. knj. I. pogl. 6.). Ovako su u staroj Crkvi sporazumno nastupali Crkva i carevi. Crkva je na općim i pokrajinskim saborima osuđivala pojedina krivovjerska djela, a carevi su određivali kazne za one, koji su držali i čitali osuđene knjige. Spomena su vrijedni u starom i srednjem vijeku u tom pogledu ovi sabori: Nicejski I. (325.), Kartaški (398.), Efeški (431.), Kalcedonski (451.), Carigradski II. (553.), Carigradski III. (680.), Trulanski (692.), Nicejski II. (787.), Pariška sinoda (829.), sinode u Toulousi (1299.), Oxfordu (1408.), Konstanci (1414.—1418) i mnoge druge. Među papama se osobito ističu: Anastazij I. (398.—401.), Inocent I. (401.—417), Leon Vel. (447.), Grgur Vel. († 604.), Martin I. († 655.), Zaharija (741.—752.), Nikola I. Vel. († 867.), Inocent II. (1130—1143.), Ivan XXII. (1316.—1334.), Martin V. (1417.—1431.) i dr. Tim su osudama osuđeni krivovjerci sa svojim krivovjerskim djelima i to: Arije, Eunomijani, Montaniste, Origen, Nestorije, Mesalijani. Eutyh, Maniheji, Berengar iz Toursa (1050.). Abelard (1120.), Scotus Erigena (1225.), Marsilije i Ivan iz Padove (1327.), Ivan Wiclif (1387., 1408., 1413.), Ivan Hus (1415.), Pedro Martinez de Osma (1480.); zatim sve knjige: demonskoga misticizma, vračanja, nekromantije, zazivanja duhova i svakovrsnoga praznovjerja (1276., 1316., 1325., 1328.); napokon čitanje Talmuda (1239.—1320.) i čitanje Biblije za svjetovnjake radi zloporaba sa strane Albigenza i Waldenza. To su pojedinačne osude za pojedina djela ili krivovjerja.

Prvi spis (katalog) zabranjenih knjiga (libri non

recipiendi) nalazi se u *„Decretum Gelasianum“*, koji je uvršten u „D e c r e t u m G r a t i a n i“, a potječe iz god. 496. Sadržaje ove knjige: apokrifna djela apostola Andrije, Filipa, Petra, Tome; apokrifna evanđelja: Jude Tadeja, Tome, Barnabe, Bartolomeja, Andrije; zatim „Obstetrix Salvatoris“, „Knjigu o djetinjstvu Isusovu“ „Centimetrum de Christo“, djela Tertulijanova, Poslanicu Isusovu kralju Agbaru, te povijest Eusebija iz Pamfilije. Sadržaj je ovih osuđenih djela ili krivovjerje ili praznovjerje.

Kao posebnosti ovoga doba spominju se: osuda crkv. povijesti Sozomenove radi mnogih historijskih netačnosti, a osuđuje ju Grgur Veliki; Eugen IV. osuđuje pod prijetnjom izopćenja čitanje gadnih i sramotnih djela Beccadellijevih; Pijo II. (poznat pod imenom Äneas Silvio de Piccolomini) zabranjuje čitanje svojih vlastitih mladenačkih djela (erotska djela i ona, koja rade o primatu).

Pronalaskom štampe (oko 1450.) postade i opasnost krivovjerskih i pokvarenih knjiga veća. Crkva je počela još budnijim okom na njih paziti. Izdani su mnogi propisi o cenzuri i zabrani knjiga, ali ih za prvo vrijeme izdaju partikularni crkveni sabori, biskupi i katolička sveučilišta. Papa Siksto IV. (u pismu „Accepimus litteras“ od 17. III. 1479.) daje vlast sveučilištu u Kölnu, da oštro nastupi protiv tiskara, kupaca i čitalaca zločestih knjiga. Rudolf II. (biskup u Würzburgu) izdaje 1482. godine zabranu nekih štampanih knjiga. Niccoló Franco, papinski delegat, izdaje 1491. propise o cenzuri knjiga za republiku Veneciju. Papa Inocent VIII. zabranjuje 4. VIII. 1487. pod prijetnjom izopćenja čitanje štampanih zabluda glasovitoga Pico od Mirandole (vojvoda Ivan Pico od Mirandole, koji je umro 1494. u 27. godini, bio je postavio kao prerano sazreli mladić 900 teza iz bogoslovije, filozofije

i matematike, i izjavio se spremnim da ih kao 24. godišnji mladić brani protiv crkvenoga stanovišta). Isti je papa naložio 1. XI. 1487. štamparima pod prijetnjom izopćenja, da moraju dati pojedina djela prije štampanja ili barem prije raspačavanja crkvenoj vlasti na cenzuru i u slučaju osude spaliti ih. To isto određuje Aleksander VI. („Inter multiplices“ od 1. VI. 1501.) za biskupije Köln, Mainz, Trier i Magdeburg, jer se tamo štampalo najviše zločestih knjiga. Leo X. („Inter sollicitudines“ od 4. V. 1515.) izdao je za cijelu Crkvu nekoje odredbe glede cenzure i zabrane knjiga. U svojoj bulli „Exurge“ 15. VI. 1520. osuđuje Leo X. Lutherove zablude i zabranjuje čitanje njegovih spisa. Sad se počinju javljati i *katalozi* zabranjenih knjiga, i to u Italiji: Napulj 1544., 1550., Senat iz Lucca izdaje 1545., Venecija 1549., 1554., a taj je isti štampan i u Milanu 1554.; u Njemačkoj, Nizozemskoj, Francuskoj, Engleskoj i Španiji. Također katolička sveučilišta: Louwain (1546., 1550., 1558.), i pariška Sorbonna (1544.—1556.) izdaju svoje popise zabranjenih knjiga.

Kad sve ove mjere opreznosti nijesu mogle spriječiti štampanje i širenje zlih knjiga, odluči se papa *Pavao IV.* da izda sistematski popis zabranjenih knjiga za cijelu katol. Crkvu. On povjeri taj posao kongregaciji S. Officii i ona dovrši 1557. taj posao, ali sam popis nije htio Pavao IV. objelodaniti radi nekih manjkavosti. Stoga izda on sam 1558. pod svojim imenom popis zabranjenih knjiga, ali i taj nije zadovoljavao, jer je bio previše strog. Slijedeće godine **1559.** izda on ublaženi popis, i to je p r v i s i s t e m a t s k i f o r m a l n i i n d e k s. Sastavljen je ovako: a) knjige notornih krivovjeraca, čija su sva djela bez razlike sadržaja zabranjena čitati; b) knjige onih pisaca, koji su samo u nekim knjigama širili krivovjerje,

praznovjerje ili nemoral, pak su samo te knjige zabranjene; c) pogubne knjige bezimenih pisaca.

Kada se 1562. sastao Tridentinski sabor na svoje drugo zasijedanje, povjeri mu papa Pijo IV. sastav novoga indeksa. Sabor na svojoj XVIII. sjednici povjeri taj posao posebnoj komisiji, koja je svoj nacrt na XXV. sjednici 1563. predočila saboru. U tomu je nacrtu izrađen u deset pravila opći indeks i temeljito ispravljen popis zabranjenih knjiga, što ga je izdao papa Pavao IV. Papa ga je Pijo IV. proučio i bulom „Dominici gregis“ 24. III. 1864. proglasio. Sastavljen je ovako: Opći indeks: deset pravila Tridentinskih o cenzuri i zabrani knjiga, i posebni Indeks: popis zabranjenih djela alfabetskim redom, ali tako, da je kod svakoga slova provedena razdioba Pavla IV. Ovaj se indeks općenito naziva *„Tridentinski indeks“* i do onoga od 1900. ostao je po sadržaju najbolji indeks. Ipak su pored ovoga indeksa izlazili još uvijek i partikularni, i to: Španija, Portugal, Antwerpen, München i Parma su imali svoje posebne indekse, opširnije od ovoga općenitoga.

Da uzmogne Crkva što bolje voditi nadzor nad izlaženjem knjiga, osniva Pijo V. 1571. *kongregaciju Indicis,* koju papa Grgur XIII. bulom od 13. IX. 1572. svečano proglašuje. Grgur XIII. određuje bulom „Coena Domini“, da svaki tiskar, posjednik i čitalac heretičke knjige pada u izopćenje Papi pridržano.

Siksto V. povjeri kardinalu Colonna sastav novoga indeksa i pozove sva sveučilišta, da mu jave način, kojim su dopuštali odnosno zabranjivali knjige i da mu pošalju popis onih knjiga, koje bi se po njihovu mnijenju, a na temelju tridentinskih pravila, imale zabraniti ili samo ispraviti (Breve od 20. VI 1587.). Taj je indeks bio gotov 1590. ali nije izdan, jer je iste godine i Siksto V. umro. Njegov nasljednik

Klement VIII. dao je savjesno ispitati Sikstov indeks i priređeno je 1593. novo izdanje, koje se prilično razilazi od Sikstova. Ni to izdanje nije objelodanjeno, nego i opet ispravljeno i tek 1596. izdano sa obvezatnom moći zakona. U tomu je novomu indeksu ostało deset tridentinskih pravila s nekim dopunjcima i popis zabranjenih knjiga Pija IV., uz istu razdiobu samo novim knjigama proširen. Papa Aleksander VII. izdao je 1664. novo izdanje indeksa, koje uz dvije nove opaske k desetom tridentinskom pravilu sadržaje popis zabranjenih knjiga iz indeksa Pija IV. i Klementa VIII., ali ne u podjeli na ona tri razreda pisaca, nego u prostom alfabetskom redu, dodavši i one zabranjene knjige, koje su poslije prijašnjih službenih izdanja zabranjene. Ovaj indeks Aleksandra VII. sadržaje znatnu reformu u formi indeksa Pija IV.

Pored sistematskih indeksa izdavala je kongregacija Indicis ili sam sv. Otac dekrete, kojima su zabranjivane ili pojedine knjige ili sveukupna djela pojedinih krivovjeraca. Jako pregledan indeks s osobitim obzirom na cenzuru knjiga, što je već razložio u konstituciji „Sollicita ac provida“ od 7. VII. 1753., izdao je Benedikt XIV. godine 1758. uz znatno proširen popis zabranjenih knjiga iz indeksa Aleksandra VII. Ovaj je indeks važio kao služben uz neke dodatke sve do god. 1900., kada je Leo XIII. izdao najsavršenije dosada izdanje. U prvom se dijelu Leonova indeksa nalaze: konstitucija Leona XIII. još iz god. 1897., kojom se ukida vrijednost tridentinskih pravila i sve druge naredbe i zakoni o cenzuri i zabrani knjiga, a proglašuje vrijednost onih zakona, koji se u ovoj konstituciji „Officiorum ac munerum“ nalaze i tačno određuju, što spada na cenzuru i koje su knjige samim ovim zakonom zabranjene; zatim konstitucija Benedikta XIV. „Sollicita ac provida“, kojom

se određuje način pri ispitivanju knjiga u kongregaciji Indicis. U drugom se dijelu nalazi alfabetski popis svih poimence zabranjenih knjiga. Novi *Codex iuris canonici od 1918.* ukida vrijednost onih Leonovih odredaba, sadržanih u konstituciji „Officiorum ac munerum“ i onih, sadržanih u konstituciji „Sollicita ac provida“ te određuje nova pravila za cenzuru i zabranu knjiga u svojim kanonima 1384. do 1405. incl. te kaznu u kan. 2318. Popis zabranjenih knjiga od Leona XIII. sastavljen ostao je i dalje na snazi, i to u najnovijem službenom izdanju od 1922. godine.

„Ova povijest“, kako veli Leon XIII. u konstituciji „Officiorum ac munerum“, „jasno pokazuje, da su rimski pape uvijek o tom vodili brigu, da krive nauke i pokvareno ćudoređe, tu dvostruku nesreću i propast država, koja se obično rađa i širi zlim knjigama, od ljudskoga društva odbiju. I taj njihov trud nije ostao bez ploda, doklegod je kod uprave državne određivao vječni zakon, što se ima zapovjediti, a što zabraniti i dok su državni vladari sa duhovnima bili istoga mišljenja. Što je poslije slijedilo, svatko znade“. Mi danas uživamo plodove slobodne štampe i slobodnoga čitanja.

2. Indeks u istočno-pravoslavnoj crkvi.

Istočna crkva živeći u zajednici s katoličkom Crkvom ima istu povijest indeksa u prvih 9 stoljeća. Svrha je tom indeksu bila zaštititi pravovjerne kršćane od krivovjerskih zabluda, koje su se često u prvo vrijeme Crkve osobito na istoku javljale. Crkva je osuđivala na općim ili pokrajinskim crkvenim saborima krivovjerske knjige, a carevi su određivali kazne za one, koji nijesu htjeli uništiti takovih knjiga. U povijesti indeksa na Istoku osobito mjesto zauzima pitanje kanona (κανών = pravilo). Razne su kršćanske sekte, naučavajući po koje krivovjerje, temeljile svoj nauk na raznim apokrifnim knjigama Sv. Pisma. Nastala je tu sva sila neistinitih knjiga o postanku svijeta, a osobito o djetinjstvu i životu Isusovu. Potrebno je bilo, da Crkva dade popis istinitih knjiga Sv. Pisma, da se vjernici mogu na taj popis osloniti i da im taj popis bude ravnalo u prosuđivanju istinitih i neistinitih knjiga Sv. Pisma. To je ujedno bilo i pravilo, koje je određivalo, kakove se knjige smiju, a kakove ne smiju čitati. Pravilo znači u grčkom jeziku kanon (κανών), pak su se vremenom prozvale one knjige kanonskima, koje su bile na popisu istinitih knjiga. Taj je popis sastavila Crkva, pa su se prema tome te knjige smjele čitati. Nekanonskim su se prozvale sve druge knjige, koje su obrađivale stvari Sv. Pisma ili su ih krivovjerci uvrštavali u Sv. Pismo kao njegov sastavni dio, a koje se po odredbi Crkve nijesu smjele čitati. Najstariji su kanoni sadržavali samo popis kanonskih knjiga, no kasnije su počeli pojedini crkveni sabori uvrštavati uz kanonske knjige i popis nekanonskih odnosno zabranjenih knjiga. Vremenom je porastao broj krivovjerstava i njihovih krivovjerskih knjiga, njihova su izdanja postala sve više pristupačna i širim kršćanskim slojevima, pak je nastala potreba upozoriti vjernike, da ih se čuvaju, navađajući poimence naslove tih knjiga. To su postali u pravom smislu riječi indeksi. Ti indeksi nijesu bili svagdje jednaki. Najopširniji je „Stichometria“, što ga je izdao carigradski patrijarha Nikifor († 828.), a na slovenskom se prijevodu nalazi koncem devetoga ili početkom desetoga stoljeća. Važan je i *Indeks Nikona Crnogorca* († 998.), koji je izašao u njegovu djelu „Taktilon“, a temelj je i rasadište svih slovensko-ruskih izdanja. On je pisan grčki, pak je brzo izdan u izdanju bugarskom, poslije ruskom i napokon srpskom (XVI. stoljeće).

Istočna crkva i nakon svoga odvojenja od zapadne priznavala je, da Crkva ima vlast zabranjivati pogubne knjige i to sv. arhijerejski sabor za cijelu autokefalnu crkvu, a pojedini episkop (ordinarij) za svoju biskupiju, ali se tim pravom nije služila. Sav je indeks istočne crkve bio sadržan u starom popisu kanonskih i nekanonskih knjiga. Crkva je odustala od pojedinačnoga osuđivanja knjiga, ali je naglašavala, da nije slobodno čitati knjige, koje bi mogle naškoditi vjeri čitatelja. To je bilo općenito usvojeno pravilo u svim autokefalnim crkvama, dok se nije napokon ustalilo kao crkvena zapovijed.

Kolijevka je istočne sistematski obrađene bogoslovije Rusija. Mitropolit kijevski *Petar Mogila* (1596.—1647.) sustavno obrađuje u „Orthodoksos homologia" (Pravoslavno ispovijedanje) nauku pravoslavne crkve — to je zapravo katekizam istočno-pravoslavne crkve, koji je i danas temelj vjerovanja u cjelokupnoj istočnoj crkvi. Isti pisac izdaje i popis crkvenih zapovijedi, te taj popis glede broja i teksta prihvaćaju i ostali patrijarhe i sinode autokefalnih crkava. On postaje općenit u cijeloj istočno-pravoslavnoj crkvi. U najstarijem tekstu tih Mogilinih zapovijedi glasi peta ovako: peta zapovijed zapovijeda, da ljudi, nevješti u Sv. Pismu i nauci, *ne čitaju knjiga, koje su napisali krivovjerci,* ne slušaju njihovoga bogohulnog učenja, ne upuštaju se s njima u razgovor, ne stupaju s njima u nikakav saobraćaj po riječima proroka Psalmiste: blago čovjeku, koji ne ide na vijeće sa nečistima i na putu grješničkom ne stoji (Ps. 1, 1.). I na drugom mjestu zapovijeda Sv. Pismo: čovjeka se krivovjerca kloni (Tit. 3, 10.). Osim Mogiline stilizacije devet zapovijedi crkvenih postojala je i jedna stilizacija u djelu: „Mir s Bogom", u kojoj se nabraja deset crkvenih zapovijedi, pak je ova o

zabrani knjiga na šestom mjestu. Ovih deset crkvenih zapovijedi spominje kod nas prvi put 1727. mitropolit Mojsija *Petrović*, a one Mogiline arhimandrit Jovan *Rajić* 1774. Prema ovoj je stilizaciji u kraćoj formi izdao crkvene zapovijedi sinod u Karlovcima 1774., te je ona zapovijed o čitanju ustaljena na sedmom mjestu i ovako glasi: „jeretičeske knjige ne čitati". *To je današnji indeks istočno-pravoslavne crkve.* Dakako da je ova crkvena zapovijed nedostatna, jer manjka zabrana nećudorednih knjiga, (koje bi mogle biti zabranjene naravnim pravom) i tačna oznaka za pojam „jeretičeskih knjiga". Istočni patrijarhe i sinodi zapustili su, da zapovijed o zabrani pogibeljnih knjiga izvedu u svim konsekvencijama, ali je indeks ipak svojina i istočno-pravoslavne crkve.

3. Indeks kod protestanata.

Protestanti nijesu pokazali toliko naglašivano svoje slobodoumlje u prosuđivanju protivničkih knjiga. Dok su živjeli osnivači protestantizma, vršili su oni sami strogu cenzuru i nemilosrdno osuđivali sve ono, što se nije s njihovom naukom slagalo, a kasnije su to preuzele protestantske države u ruku.

Kada je 1518. izvjesio protivnik Lutherov Tetzel svoje teze i dao ih štampati u svrhu propagande, skupiše se u Würtembergu protestantski đaci i nešto pokupovaše, a nešto oteše, i 800 primjeraka javno spališe na trgu. Sam je *Luther* 10. XII. 1520. spalio bulu Leona X. s nekim još katoličkim bogoslovskim knjigama. Kad su mu to zamjerali, brani se on u jednoj svojoj poslanici nastojeći dokazati, da crkva ima pravo da se zaštiti od opasnih knjiga. Kad je Luther preveo Sv. Pismo, zabraniše njegovo raširivanje katol. knezovi u Njemačkoj radi opasaka, u kojima je vrijeđao papu i katolike. Luther na to upravlja 1523.

jedan letak, u kojem naziva knezove tiranima, koji su slični ubojicama Kristovim kao Herod. Slijedeće godine izdao je katolik Jeronim Emser prijevod Sv. Pisma, pa kad ga je htio u Rostocku štampati, poziva Luther kneza Heinricha Mecklenburškoga, da „na čast Evanđelja Kristova i na spas duša“ to štampanje zabrani. Kad je ipak tiskar iz Rostocka stupio u pregovore glede tiska, baciše ga u tamnicu, jer da svoju tiskaru upotrebljava na štetu reformacije i grada.

Luther nije mogao nikada zatomiti svoje srdžbe na Erazma Roterdamskoga. Kada je pročitao uvod u Novi Zavjet, uskliknuo je: „Ipak ćemo ga mi i naša crkva sa njegovim spisima i knjigama prokleti“. Jednom pak zgodom reče svojim pristašama: „Zato vam po Božjoj zapovijedi nalažem, da mu budete neprijatelji i da se njegovih knjiga čuvate — — Ja ću proti njega pisati, pa makar odmah na to umro i propao; Sotonu ću perom zatući“.

Pjesnik Simon Lemnius primio je zagovorom Melanchtonovim profesuru na sveučilištu u Würtembergu i spjevao po uzoru klasika dvije knjige epigrama, pak ih uz vrlo laskav uvod posvetio nadbiskupu Albrehtu u Mainzu, kojega je Luther više mrzio, nego samoga papu. Samo iz mržnje prema nadbiskupu Albrehtu napiše Luther žučljiv letak i Melanchton je bio prisiljen, da Lemniusa iz Würtemberga protjera. U letaku veli Luther: „Molim i opominjem sve pobožne i prave kršćane, koji s nama imaju i ljube istu nauku i vjeru, da takovu zločestu poeziju od sebe odbace i spale.“ U Kursaksonskoj je, kako izvješćuje Kapp, Luther tražio formalnu zabranu sviju Karlštatovih teoloških spisa, premda je i ovo bio reformator.

U crkvenim uredbama za Kursaksonsku poziva se plemstvo, da spriječi i kazni tiskanje, kupovanje i prodavanje buntovničkih spisa i ljubavnih i sramotnih pjesama. Dakako, da su se buntovničkim spisima smatrali svi oni spisi, koji nijesu bili u duhu protestantizma.

Istom su se ustrajnošću protestanti borili i protiv svojih sektaraca. Tako su Luther i Melanchton iznudili 1528. od kneza izbornika Johana iz Saske ovaj dekret: „U državi se ne smiju niti kupovati, niti prodavati, niti čitati knjige ili spisi sakramentaraca, nanovo-krštenika i drugih sekta, koje se razilaze od Luthera. Svatko, tko opazi, da se to od tuđinaca ili znanaca unatoč ove zabrane preduzima, ima se dovesti u kaznionu i prema prilikama kazniti zapljenom ili (prisilnom) prodajom (odnosnih knjiga); sve to pod prijetnjom gubitka slobode i imovine bez milosrđa protiv onih, koji što o tome znadu ili saznadu, a ne prijave (vlasti)“.

Nijedna se knjiga nije smjela uvesti, prodavati ni čitati, koja se nije potpuno slagala sa protestantizmom, dapače ni knjige Lutheru najbližih reformatora iz Švicarske. Tako su Luther, Melanchton i knez Friedrich odlučno, strogo i neumoljivo zabranjivali, da se u Saskoj ne smiju širiti ni čitati knjige reformatorskih bogoslova iz Züricha, premda su ih ovi mnogo puta zamolili. Ne samo ove polemičko-bogoslovne knjige, nego su najoštrije zabranjivali i čisto znanstvene bogoslovne knjige, koje su bile pristupačne samo stručnjacima. Na to se gorko tuži Zwingli i ovako govori: „Oni viču, da smo mi krivovjerci, koje da ne treba slušati; oni zabranjuju naše spise; oni potiču svjetovnu vlast, da se sa svom silom odupre našoj nauci“. Luther i knezovi ostadoše neumoljivi.

Premda se *Zwingli* ovako tužio na Lutherovu cenzuru, ipak je i on bio u tome vjeran Lutherov sljedbenik protiv svojih neprijatelja. Tako je dao u

Zürichu nanovo-krštenike utapljati, iznuđao je dekrete protiv „krivovjeraca" i njihovih spisa i sam često preko poglavarstva u Zürichu vodio cenzuru knjiga u raznim javnim knjižnicama, koja se redovito svršavala paležom i pljačkom vrijednih znanstvenih i stručnih knjiga. Dosta je samo za palež i to bilo, da je knjigu napisao katolik ili koji protestantski sektarac. Zwingli-a je 1523. namjestio grad, da ima s drugom još trojicom budno paziti na sve, štogod prolazi štampom, i historija zna, da je Zwingli tu službu vrlo „savjesno" vršio prema svim knjigama, koje se nijesu s njegovom naukom slagale ili koje nijesu njegovi izraziti prijatelji napisali.

Najstrašniji je ipak bio *Kalvin.* Kada je bio protjeran iz Francuske, došao je u Ženevu i tamo se brzo nametnuo kao glavni pokretač sviju progona protiv katolika. Odmah je zabranjeno služiti se katoličkim molitvenicima, pjesmaricama i katekizmima i jedino je bio dopušten Kalvinov katekizam. Tkogod je posjedovao koju „papističku" knjigu, pa makar katolik bio, imao ju je odmah predati na sažganje. Kod koga bi se ipak koja takva knjiga našla, morao je pretrpjeti mnogo muka, a često i smrt. Liječnik je Servede napisao knjigu o Presv. Trojstvu i mimogred se nepovoljno izrazio o Kalvinovoj nauci. Osuđen je na smrt, kojoj je i sam Kalvin prisustvovao. Za Kalvina je bila najužasnija tortura u Ženevi naperena protiv posjednika i čitalaca katol. knjiga.

God. 1539. izdana je u Ženevi naredba, da se ništa bez prethodnog dopuštenja ne smije štampati. Kazne: tortura i smrt.

Kako je velika razlika između katol. indeksa i ove zabrane knjiga, što je nalazimo kod osnivačâ protestantizma u motivima, opsegu, načinu i kaznama.

4. Državni indeks.

Povijest je državnoga indeksa preopširna. Imale su ga, a imaju ga i danas sve države. Dakako, da su u historiji imali državni indeksi razne motive, opsege i načine provedbe. Obično se danas obožavatelji države znadu raznim prigovorima nabacivati na katolički indeks, premda je katolički indeks u svako doba bio mnogo umjereniji, razumniji i opravdaniji od državnoga. Bacit ćemo samo nekoliko pogleda na neke države i njihove indekse.

Za *Englesku* veli dobar poznavalac indeksove povijesti Hilgers ovo: „Engleski su zakoni o cenzuri tako krvlju ispisani kao u nijednoj drugoj zemlji". Henrik je VIII. daleko prije izdao popis zabranjenih knjiga (1526.), nego je to učinio Papa. U njemu osuđuje ponajviše bogoslovne knjige njemačkih i švicarskih reformatora. Kraljica Marija zabranjuje 1555. posjedovanje i čitanje bezbožnih i buntovnih knjiga. Najstrašnije postupa kraljica Elizabeta. Njezinim uplivom izdaje 1571. parlamenat zakon, da se ima kazniti kao državni buntovnik svaki onaj, koji bude tražio ili primio ma kakovu bulu ili list od rimskoga Pape. Kao veleizdajnik se imao smrću kazniti svaki onaj, koji je kod sebe držao kakvu čistu katoličku knjigu, a osobito, ako je ova branila primat. Na isti je način progonila i sve protestantske sekte. Bez dopuštenja nadbiskupa ili biskupa anglikanske crkve nije se smjelo ništa tiskati, prodavati, uvezivati ili broširati. Svaki se dakako prekršaj kažnjavao smrću i povijest je to zabilježila. Jakob I. daje javno spaliti djela glasovitoga bogoslova Franje Suareza. Parlamenat izdaje 1637. stroge zakone, koji su svojom strogošću nadmašili mnoge zakone ove vrste. U tim zakonima: a) zabranjuje se uvoz sviju knjiga, koje pišu nečasno

o vjeri, državi, njihovim službenicima i ostalim državljanima; b) zabranjuje se tisak svake knjige, koja nije prošla zakonitu cenzuru i dobila dopuštenje; c) određuju se za svaku struku cenzori, od kojih je londonski nadbiskup cenzor bogoslovnih, filozofskih i umjetničkih knjiga; d) svaki tiskar mora na djelu natiskati i ime piščevo; e) samo se dopušta 20 tiskarskih obrtnika, od kojih svaki smije samo dvije novine izdavati; f) određuju se kazne za onoga, koji prekrši ovaj pod e) propis; g) ne smije biti u državi više od 4 lijevaonice slova. Koliko je proliveno krvi kao sankcija ovim drakonskim odredbama!

Danas istina ne opstoje ovi zakoni u Engleskoj, ali opstoje policajske obveze prema listovima, u kojima zakon predviđa globu i zaplijenu, a često i tamnicu protiv auktora, tiskara i širitelja bogohulnih i „buntovnih“ spisa, koje se kazne mogu primijeniti protiv svakoga nepoćudnog pisca, kao što se doista svuda i zbiva.

U *Francuskoj* je bila prvobitna cenzura svom oštrinom naperena proti spisa njemačkih i švicarskih reformatora, janzenista i enciklopedista. Tako su po državi bili zabranjeni protukatolički spisi, ali su se svejedno rapidno širili. Reformatorska su se djela tiskala u Holandiji, pa kradom uvažala u Fracusku. Na državnom su indeksu bili spisi Voltaire-ovi, Rousseau-ovi, D'Alembert-ovi, Diderot-ovi i enciklopedija, ali to istom onda, kada su se već ovi spisi dobrano među francuski narod raširili. Prava krvoločna cenzura počima tek sa proglašenjem „slobode i jednakosti“ 1789. Sve se strože i strože nastupalo protiv bezbožne i raspojasane književnosti, dok nije svojom okrutnošću Napoleon I. okrunio djelo. Osnovan je (1800) tiskarski bureau u ministarstvu policije, koji je vodio brigu nad izlaženjem listova i knjiga. Sve se imalo slati na

cenzuru i teško onomu, koji bi se ogriješio. Kako je rasla Napoleonova moć, rastao je i njegov upliv na cenzuru. Zabranjivao je uz velike kazne sve bezbožne, buntovne i svojoj osobi neprijateljske spise. Dosta je bila Napoleonova antipatija prema kojoj osobi (Madame de Staël i Chateaubriand), da mu spise zabrani.

Dobro je poznato, kakva je bila u *Austro-Ugarskoj* jozefinska cenzura. Zakonom od 1781. podvrgao je Josip II. preventivnoj cenzuri sve knjige i spise, što u državi izlaze, pa i molitve, a zakonom od 1784. sve misale, obrednike i sve druge liturgijske knjige. Dakako, da su bile pod prijetnjom najvećih kazna zabranjene sve one knjige, koje su branile pravu crkvenu nauku proti nezakonitih novotarija carevih.

Još danas kušaju mnoge neiskusne države nasljedovati cenzuru u *Njemačkoj*, koja se najgroznijom pokazala za vrijeme kulturnoga boja. Nesretni je pisac Friedberg 1872. bacio krilaticu u njemački narod: naša je nacijonalna država u opasnosti, ako se ne uguši u njoj katolicizam. U tom je načelu počeo Bismarck ogorčenu borbu protiv katol. Crkve. Sav je njegov rad bio uperen proti direktnoga saobraćaja katolika s Papom. Svaka se poslanica Papina imala predati državi na cenzuru kao i svaki list određen za Papu. Papina božićna alokucija od 1872. nije smjela u Njemačku i kod koga je nađena ili koji ju je list štampao, bio je osjetljivo kažnjen. Mnoge su novine platile strahovitu globu, a mnogi novinari mnogo pretrpjeli po raznim tamnicama. Katolici su bili mučenici svoje žive vjere, ali su i pobijedili. Istom je ogorčenošću nastupao Bismarck i protiv „crvene internacionale“, protiv socijalne demokracije. Za 12 je godina postavio 1500—1600 socijalističkih knjiga

na državni indeks i tako je njemački državni indeks imao u 12 godina više zabranjenih knjiga, negoli katolički indeks u čitavom 18. stoljeću iz sviju katoličkih zemalja!

U ostalim protestantskim državama kako u Njemačkoj tako i u Švicarskoj, Holandiji, Danskoj i drugima provađala se zabrana katoličkih knjiga uz državne kazne i torturu po istom planu. Nemoguće je nabrojiti sva progonstva, koja su pretrpjeli katolici držeći i čitajući katol. knjige. I dok je katolička Crkva stavljala razmjerno neznatan broj knjiga na indeks uz duhovnu kaznu izopćenja za pojedinačne slučajeve, dotle su države natkriljivale Crkvu i u broju i u kažnjavanju.

Ni danas države ne zaziru od okrutnosti cenzure, o čemu se svaki dan očevidno uvjeravamo. Dok Crkva svojom cenzurom i zabranom utvrđuje temelje i sebi i državi, dotle država svojom cenzurom te iste temelje pomaže rušiti.

II. Opravdanost i potreba indeksa.

Najveća nepravda, koja se nanaša ustanovi katoličke Crkve o cenzuri i zabrani knjiga, jest prigovor, da je ta ustanova bezrazložna i neopravdana, te da ne spada u današnje kulturno doba, tobože zato, što skučava ljudsku slobodu i priječi moderni znanstveni napredak.

1. Da Crkva ima pravo i dužnost, da izdavanje stalnih knjiga nadgleda i svojim članovima zabranjuje, lako će biti uvidjeti svakome, koji poznaje s jedne strane narav i zadaću Crkve, a s druge strane štetu, koju zlo štivo nanosi pojedincima i društvu. Ako se kršćanin mora bojati mnogoga zla općeći s bezbožnim i pokvarenim ljudima, ako „zli govori kvare dobre običaje" (I. Kor. 15, 33.), zar to još više ne vrijedi za

čitanje djela, u kojima su bezvjerstvo i zabluda razlili svoj otrov, ili koja je oblatio nemoral pogibeljnim i sramotnim slikama i opisima. Često se puta kaže, da je knjiga čovjeku najbolji prijatelj i najvjerniji drug. Isto tako tačno je, ako se reče, da je ona za čovjeka vješti učitelj, uvjerljivi i postojani propovjednik; savjetnik, čiji glas, budući da se sluša bez ikakva nepovjerenja, prodire sa svom sigurnošću u razum i srce. Knjiga, zahvalivši upravo svojoj bezličnosti, vrši malo po malo svoje djelo, a da pri tome mnogo i nužno i ne povrijeđuje naše nazore i ne kreće naše simpatije, ili barem, da ne izazivlje otpor, kojega bi, u pomanjkanju razlogâ, suprotstavilo naše samoljublje riječima žive osobe, koja bi nam govorila. Knjiga ulijeva u dušu čitatelja svoje misli i svoje nazore, utuvljuje ih tim dublje, što onaj, koji ih prima ne sumnja, da mu dolazi izvana, nego misli, da si je on sam sobom stvorio ono uvjerenje, naklonost ili odvratnost prema stalnim osobama i naukama, o kojima je čitao u knjizi. Možda nema ništa takovu sugestivnu moć kao čitanje, jer se ništa ne približuje autosugestiji kao ono. I ovdje upravo treba tražiti tajnu ubitačnom utjecaju tolikih modernih publikacija; razlog strašnom haranju moderne bezvjerske i razvratne štampe.

Dužnost je dakle Crkve s obzirom na se i na duše, koje su joj povjerene, da odstranjuje, koliko je moguće, ove prigode izopačivanja. Evo zašto ona zabranjuje svim svojim vjernicima bilo da čitaju, bilo da kod sebe drže bez posebnoga dopusta knjige, koje su proglašene štetnima. Čineći tako Crkva pokazuje brigu majke, koja svojoj djeci uskraćuje hranu, za koju zna ili sumnja da je otrovna; ona oponaša opreznost oca, koji istrgava pušku iz ruku svoga neopreznoga sina; ona bdije nad svojom vlastitom

sigurnošću, kao što čini i svjetovna vlast, koja samo pod stanovitim uvjetima dopušta rasprodavanje osobito pogibeljnoga oružja, baruta, dinamita i drugih lako upaljivih i praskavih stvari; poput mudre vlade, koja zabranjuje i kazni svaki napadaj na postojoće socijalne ustanove i sve ono, što potiče na nemoralnost, kao što je širenje očito bestidnih slika. Crkva nastoji, da svojim vjernicima osigura i sačuva uzvišena svrhunaravna dobra.

Ovi bi razlozi bili dovoljni, da se stane za vrat grdnjama i nabacivanjima liberalne štampe i neuke svjetine protiv ove spasonosne ustanove crkvenoga zakonodavstva. Mi ćemo ipak navesti još nekoliko misli, koje će ovu stvar još bolje osvijetliti i učiniti je potpuno shvatljivom svakomu čovjeku dobre volje.

2. Oholost ljudska obožava razum i proglasuje ga u vlastitoj zaslijepljenosti nepogrješivim, premda nam povijest raznih suprotnih i neodrživih sustava dokazuje njegovu ograničenost i pogrješivost. Ljudi su padali u sve moguće skrajnosti i uvijek se pozivali na nepogrješivost svoga uma. A ipak: istina je samo jedna i nju treba nužno spoznati. O spoznaji prave istine ovisi ne samo vječno spasenje, nego redovito i vremenito blagostanje ljudi. U tim barem istinama, o kojima ovisi vremenito blagostanje i vječno spasenje, treba da imade čovjek stalnost, koju će mu pružiti oslon na ljude, koji i svojim znanjem i svojim božanskim poslanjem imadu dužnost, da bdiju i čuvaju istinu.

Čovjek danas mora imati neki putokaz, da se može u nebrojenosti filozofsko-bogoslovnih sustava snaći. Današnji pisci i mnogi tobožnji učenjaci na jednostavnim nedokazanim hipotezama i pretpostavkama grade svoje sustave, koji imadu zadaću, da ruše ono, što je stoljećima vrijedilo kao jedino istinito.

Pakosne namjere, ishitrene pretpostavke, lijep stil i organizovano raširivanje ovakovih stvari prijete čovjeku, da mu uzdrmaju ono, što istinom smatra. U svojoj ograničenosti prima čovjek za istinu sve ono, što uz lijep stil sadržaje barem neku vjerojatnost. On je kao dijete, što prima za slador svaki otrov, koji imade barem kakovu sličnost sa šećerom, premda se u biti i posljedicima otrov i šećer podaleko razlikuje. Ljudski ograničeni um ne može da prodre u dubine ni samo jedne struke, a kamoli da obuhvati svu istinu, koja čovjeku pruža filozofija i kršćanska Objava. Danas se pak događa, da ljudi, koji nemaju nikakve filozofske ni bogoslovne spreme, koji nijesu dublje od površnosti proučili ni svoje struke, hoće da govore o dubokim i teškim filozofskim i bogoslovnim problemima! Zato se danas i bore protiv vjerskih istina medicineri, tehničari, pedagozi, dapače i obrtnici, jer nalaze ograničenih umova, koji vjeruju njima, a zabacuju nepokolebivi auktoritet Božji. Potrebno je u tim okolnostima, da Crkva priskoči u pomoć svojim vjernicima i da im dade putokaz, čega da se čuvaju, da ne zađu s pravoga puta istine. Crkva upire prstom u onakove knjige, koje su ili zlobne ili neznanstvene i svoje vjernike zaklinje, da ih ne čitaju. Može li se reći, da je to u današnjim okolnostima neopravdano?

3. Čovječja je volja, kako nas Objava i žalosno iskustvo uči, više sklona zlu, nego dobru. Proračunano napisana knjiga sa zlobnom nakanom, da u čovjeku poremeti istinito uvjerenje, koje mu je inače teško u ravnovjesju držati, pravo je zločinstvo protiv ljudskoga društva. Što je ta knjiga stilistički ljepša, što je otrov vještije prikriven, to je knjiga za čitanje opasnija. Otrov ima isto djelovanje bio on u zlatnoj ili prostoj čaši, bio on sličan ugodnom ili neugodnom piću samo s tom razlikom, da će čovjek prije posegnuti za

otrovom u zlatnoj čaši s ugodnim okusom. Moderna beletristička literatura pruža otrov u zlatnim čašama, sličan ugodnom piću, prema kojemu ljudi imadu veliku sklonost. Posljedica je toga pića otrovanje svega moralnoga života. Zar je neopravdano, da Crkva barem poslušnoj djeci zapriječi to otrovanje? Crkva bi svojom ustanovom o cenzuri i zabrani knjiga samo onda priječila kulturni napredak, kada bi se miješala u prolazne stvari, koje s vjerom nemaju zajednice (tehnika, gospodarstvo, medicina), ili kada bi se u svom naučavanju ljubomorno oslonila o kakav nedokazani filozofsko-vjerski sustav. No ona se ne miješa u stvari, koje s vjerom i moralom nemaju posla, a u svom se naučavanju oslanja na nepobitne istine Objave. A može li biti sigurnijega temelja znanosti od Božanske Objave? Naše bi površno doba moralo jednom uvidjeti, da je moderni filozofsko-moralni sustav o najvažnijim pitanjima svrhe, načina života i postanka čovjekova pun omašnih luknja, koje si moderno-poganski svijet nadomješta ishitrenim i nevjerojatnim hipotezama, dok se Crkva u tim pitanjima, koja ne može ljudski um da riješi, poziva i oslanja na Objavu, za koju jamči sam nepogrješni Bog. Crkva svojim ustanovama o cenzuri i zabrani knjiga spriječava onaj strašni kaos moderno-poganskih ničim nedokazanih hipoteza i pokazuje svojim vjernicima izvor čiste istine. Time Crkva mnogo pomaže napretku čiste istine i ako ovaj nije identičan s napretkom moderno-poganske znanosti, koja se hotimično udaljuje od prave istine.

Na krivom je dakle putu onaj, koji čita sve, što mu pod ruku dođe, da si tako sam nađe istinu i upozna sve zablude. Zaboravlja takav, da je ljudski um pogrješiv i da je čovjeku vrlo teško, da si sam nađe potpunu i pravu istinu. Proći mimo sviju zabluda i ništa od njih ne primiti, gotovo je nemoguće. Bog je pojedine istine ljudima i objavio, da nas protivne zablude ne bi prevarile. Računajući na množinu zabluda i na namjerno nećudorednu svrhu današnje književnosti onaj, koji bi čitao sve, što mu u ruku dođe, isto bi tako bio nerazborit kao i onaj, koji bi jeo sve vrsti gljiva, da može otrovne raspoznati od neotrovnih.

4. Narav svakoga neovisnog savršenog društva daje mu pravo i dužnost, da upotrebljavanjem sredstava postizava svrhu i da se brani od svega onoga, što bi moglo spriječavati postizavanje njegove svrhe. Crkva je potpuno savršeno i neovisno društvo s jasnom svrhom: privađati ljude k vječnom spasenju. Bezbožne, krivovjerske i nemoralne knjige navađaju čovjeka, da se od Boga odvrne i tako izgubi svoje vječno spasenje. Crkva mora svoje vjernike upozoriti na opasnosti, koje im prijete, da vjere i spasenja ne izgube. To ona čini upozorujući vjernike na knjige, koje su njihovom spasenju pogibeljne. Ako otac nastoji ukloniti vremenitu pogibao od članova svoje porodice, svatko to odobrava. Porodica je društvena jedinica, kojoj je poglavar otac. On ima pravo i dužnost, da se za dobro svoje porodice stara i da sve pogibli od nje uklanja. Ne čini li dobro otac, ako istrgne knjigu perverzna pisca iz ruke neiskusne kćerke?

Najbolje to osvijetljuje ovaj događaj: Zola je bio u velikom prijateljstvu s jednim svojim nakladnikom i jako često k njemu u kuću zalazio. Jednom ga ovaj pozove k prozoru i reče mu tihim glasom: Moja kći čuje mnogo o Vama pripovijedati i uvijek traži, da joj donesem koji Vaš roman. Dakako da ja to ne mogu učiniti, nego Vas molim, da napišete jedan pristojan roman, kojega bi mogao otac preporučiti

svojoj kćeri. To mu je Zola obećao i to je povijest postanka jedinoga Zolinog pristojnog romana „Le Rêve".

5. Poznato je, da država zabranjuje vojsci čitanje ili sviju ili nekih novina i knjiga. U Njemačkoj su bile zabranjene socijalističke novine, u Austro-Ugarskoj sve, a u nekim se državama cenzuriraju knjige i novine prije, negoli dođu u ruke vojnicima. Mi to opravdavamo i velimo: država kao neovisno i savršeno društvo ima pravo da svim dopuštenim sredstvima uzdrži državni poredak i zato mora odstraniti od vojske sve, što bi u njoj uzdrmalo disciplinu, da može ona održati poredak, ako mu pogibao zaprijeti. Policija budno pazi, da u knjigama i novinama ništa ne osvane, što bi državi škodilo. Kako se teško kažnjavaju pisci i novine, koje donose uvredu Veličanstva, pozivaju na ustanak ili silovito mijenjanje ustava ili dapače koje napadaju vladinu makar i pogrješnu politiku! Zašto da se ovo sredstvo samoobrane jedino Crkvi ne prizna, kad se priznaje svim ostalim društvima?

6. Povijest nas uči, da su se sve vjerske i državne organizacije, dapače i one, koje su postavile princip takozvanoga slobodnoga istraživanja, služile cenzurom i zabranom knjiga. Protestantizam je postavio načelo „slobodnoga istraživanja", da stane na put katoličkom dogmatizmu, pa ipak je onako strahovito postupao u protestantskim zemljama protiv onih knjiga, koje se nijesu sa protestantskim načelima slagale. Francuska revolucija i Napoleon I. doniješe mjesto navještene slobode: cenzuru, zabranu i spaljivanje knjiga. Josip II. i Bismarck nastojaše podvrći cenzuri i sve ono, što nikad nije spadalo na cenzuru svjetovnih vlasti. Sve to u ime slobode novoga vijeka!

Pogani su se služili spaljivanjem kršćanskih spisa, da zapriječe raširivanje kršćanstva. Islam je kušao ognjem i mačem da zatre kršćanstvo. Isti Židovi nijesu prezali pred zabranjivanjem knjiga. Evo samo jedan primjer, kako su oni osudili knjige Spinoze: „Mi naređujemo, da nitko ne smije s njime biti ni u usmenom ni pismenom saobraćaju, da mu nitko ne smije bilo kakvu uslugu učiniti, da se nitko s njime pod istim krovom ne nađe, da nitko ne čita bilo kakav sastavljeni ili napisani njegov spis". Ovo je proglašeno u židovskoj zbornici u Londonu 27. srpnja 1656. u doba, kada je katolička Crkva samo izopćenjem prijetila onima, koji budu čitali zabranjene knjige i to izopćenjem, od kojega se svatko mogao lako osloboditi.

7. Crkva je primila izričiti nalog od Spasitelja, da bude učitelj i pastir. „Kao što je mene poslao Otac i ja šaljem vas". „Idite i poučavajte sve narode učeći ih, da drže sve, što sam vam zapovijedio". „Što vi svežete na zemlji, bit će svezano i na nebesima, a što vi razriješite na zemlji, bit će razriješeno i na nebesima". A Petru kao vrhovnom poglavici reče Isus: „Pasi ovce moje, pasi jaganjce moje". Vjernike pako Isus je ovako obvezao na poslušnost crkvenom učiteljstvu: „Tko vas sluša, mene sluša, a tko vas prezire, mene prezire". Crkva je prema ovim riječima učitelj i pastir svojih vjernika. Ona vrši svoju službu pozitivno naučavajući vjerske istine, koje je od Spasitelja primila, i negativno odvraćajući svoje vjernike od zabluda i krivovjerja. Crkva ne samo da može nego mora po nalogu Isusovom upozoriti svoje vjernike na one knjige, koje sadržavaju zablude, i zabraniti takove knjige čitati, ako bi one mogle u vjernicima uzdrmati kršćansko vjerovanje. To ona može zabraniti i pod prijetnjom crkvenih kazna, jer joj je ta vlast od Isusa podijeljena i jer se kaznena vlast svakom savršenom društvu priznaje. Kao pastir mora Crkva

nastojati da ukloni od svojih vjernika bližnje grješne pogibli, a to ona i čini općenitom zabranom bezvjerskih i bestidnih knjiga i specijalnim nabrajanjem najopasnijih od njih. Crkva bi se pokazala najamnikom, koji ne mari za ovce svoje, a ne brižnom majkom, kada bi vjernike izložila svim onim vucima razdiračima, koji se danas pod imenom modernih pisaca kriju.

8. I prirodni zakon ovlašćuje i nalaže Crkvi, da opasne knjige zabranjuje. On veli: nedopušteno je čitati knjigu, koja u čovjeku pobuđuje vjerske sumnje ili prijeti čistoći njegova srca. Crkva kao majka svojih vjernika mora da konkretno rastumači, što se po prirodnom zakonu zabranjuje.

9. Ovu crkvenu ustanovu opravdava i ona savjesnost, kojom se ispituju knjige. Sumnjive knjige moraju proći kroz ruke odboru, sastavljenu od učenih ljudi sviju narodnosti, koji ne odlučuju po svojim sklonostima, nego imaju pred očima duhovno dobro vjernika.

Glasoviti španjolski učenjak *Balmes* reče jednom prijatelju: „Znate, da je vjera duboko usađena u mom srcu. Ipak ja ne mogu pročitati nijedne zabranjene knjige, a da ne osjetim potrebe, da se čitanjem Sv. Pisma i „Nasljeduj Krista“ ne vratim u pravu kolotečinu“. Tu se vidi potreba indeksa i za naobražene ljude.

I. Dio: opći indeks.

O prethodnoj cenzuri knjiga i njihovoj zabrani.

Kako smo već gore (str. 18) spomenuli, propisi, koji danas vrijede u kat. Crkvi o prethodnoj cenzuri knjiga i njihovoj zabrani, nalaze se u novom *Codex iuris canonici*, can. 1384—1405 incl., te can. 2318. Obrađujući opći indeks mi ćemo slijediti red Kodeksa crkvenoga prava: pojedine kanone donijet ćemo u doslovnom prijevodu, a zatim ukratko rastumačiti i obrazložiti.

Temeljne odredbe (can. 1384.)

„*Crkva ima pravo tražiti, da vjernici ne izdaju knjiga, koje ona nije svojim prethodnim sudom odobrila i od kogagod već izdane iz opravdana razloga zabraniti*“ (kan. 1384. § 1.).

Crkveni zakonodavac ističe dakle ponajprije dužnost i pravo Crkve, da bdije i pazi, kakovom se duševnom hranom hrane njezini vjernici. Tu svoju dužnost izvršuje Crkva dvostrukim načinom: zakonom uređuje, da se spisi stanovitoga sadržaja ne smiju prije izdavati, dok ih Crkva ne ispita i dok ne dopusti, da ih auktor smije u tisak predati — to se zove *prethodna cenzura;* općenitim pravilima i posebnim odredbama zabranjuje već izašle i raširene knjige, da ih vjernici radi svoje duševne propasti ne čitaju — to se zove *zabrana knjiga.*

„*Štogod se u ovom naslovu (Codex iuris canonici, l. III. titulus XXIII. De praevia censura librorum eorumque prohititione) propisuje za knjige, ima se protegnuti i na dnevne i perijodične publikacije i na*

druge kojemu drago izdane spise, osim ako se dragačije ne ustanovi" (kan. 1384. § 2.).

Po ustanovama, koje su vrijedile prije današnjega crkvenog Zakonika, bila je velika razlika u cenzuri i zabrani među knjigama, knjižicama, časopisima, novinama i spisima. Pod *knjigom* se razumijevao objamom odebljі (oko 10 štampanih araka), sadržajem jedinstveni i tiskom (ne litografiranjem) objelodanjeni svezak. *Knjižica* (brošura) bio je spis sa manje od 10 štampanih araka. *Časopisi* izlaze perijodično (tjedno, mjesečno ili i rjeđe), a nemaju niti jedinstvenosti sadržaja niti propisana obujma. *Novine* su dnevnici ili tjednici lakšega raznovrsnog sadržaja. *Spisi* su ili *listovi* izrazi općenitoga značenja, koji se upotrebljuju ili za koji od već spomenutih naziva ili općenito za svaku štampanu stvar. Po jasnoj ustanovi novoga crkv. Zakonika, kad se bude u slijedećim zakonima o cenzuri i zabrani knjiga spominjala knjiga, onda se imaju propisi o njoj protegnuti i na sve ove vrste publikacija, osim ako ne bi sam zakon ili nadležna crkv. vlast drukčije odredila.

Savezno s ovim temeljnim odredbama treba i ovo spomenuti: prema novom crkvenom Zakoniku obvezatnost je ustanova o cenzuri i zabrani knjiga univerzalna tako, da niti tko smije bez cenzure tiskati niti bez dopuštenja čitati zabranjene knjige; propisi pako o cenzuri knjiga obvezuju samo izdavače knjiga tako, da vjernici mogu slobodno čitati one knjige, koje su izdavači propustili poslati na cenzuru, osim ako te knjige nijesu naknadno općim ili posebnim ustanovama zabranjene; nadalje: propisi se o cenzuri i zabrani knjiga imadu strogo tumačiti tako, da nitko ne smije bez prethodne cenzure izdavati knjige, osim ako nije općim ili posebnim dopuštenjem na to ovlašten, no i to dopuštenje ima se strogo tumačiti.

I. Poglavlje.

Prethodna cenzura knjiga (can. 1385.—1394.).

U ovom se poglavlju (Cod. iur. can. lib. III. tit. XXIII, cap. 1.) navode pravila, koja određuju, koje knjige imaju vjernici na cenzuru slati, jer je i samo po sebi jasno, da se na cenzuru ne moraju slati takove knjige, koje nijesu sa vjerom i moralom ni u kakvom odnosu. Na crkvenu cenzuru ne spadaju čisto gospodarstvena, matematička, fizička ili slična pitanja. Crkveni zakon tačno određuje, koje se knjige moraju na cenzuru slati — a jer se ovaj zakon o cenzuri knjiga ima strogo tumačiti —, pa što nije u zakonu tačno navedeno, to se mirne savjesti i ne mora na cenzuru slati. Nadalje se određuje, kojoj se crkvenoj vlasti ima koja vrst knjiga na prethodnu cenzuru slati, jer se ne šalju sve knjige istoj crkvenoj oblasti. Zakon tačno određuje, tko ima obavljati cenzuru i kojih se pravila ima držati u podjeljivanju odn. uskraćivanju dopuštenja za tisak. Posebni zakoni usto ustanovljeni su za uređivanje i suradnju u časopisima, i to posebni zakon za kler, a posebni za lajikat. Napokon su i posebna pravila za štampanje knjiga ili brošura, koje su prije bile tiskane u časopisima kao članci, kao i za prijevode već odobrenih originala.

1. Knjige, koje spadaju pod cenzuru.

„*Bez prethodne cenzure neka ni lajici ne izdaju:*

1. *knjige Sv. Pisma ili njihove bilješke i komentare*" (kan. 1385. § 1. t. 1.).

Pod „knjigama Sv. Pisma" imaju se prvotno razumjeti originali Sv. Pisma, jer će o prijevodima Sv. Pisma biti napose govora. Originali su Sv. Pisma pisani hebrejskim i grčkim jezikom. Uz ove se originale

imaju ovdje razumjeti i najstariji prijevodi Sv. Pisma: Septuaginta i Vulgata i najstariji od Crkve odobreni istočni prijevodi. O prijevodima Sv. Pisma na narodni jezik bit će govora u kan. 1391. Pod cenzuru dakle spada: izdavanje bilo originalnoga Sv. Pisma, bilo njegovih najstarijih od Crkve već odobrenih prijevoda, bilo cjelokupnoga Sv. Pisma (sviju knjiga), bilo pojedinačnih njegovih dijelova (pojedinih knjiga). Ne samo izdavanje samoga teksta, nego i objelodanjivanje bilježaka, komentara, tumačenja i kritičkih opasaka, koje se odnose na tekst Sv. Pisma, bilo da se one izdaju uz sam tekst, bilo da se tiskaju u posebnim knjigama, spadaju na prethodnu crkv. cenzuru.

2. „*Knjige, koje se odnose na Sv. Pismo, crkvenu povijest, kanonsko pravo, naravno bogoslovlje, etiku i na druge srodne vjerske i moralne nauke; knjige i knjižice molitvene, bogoljubne ili u kojima se nalazi nauk i pouka o vjeri, ćudoređu, askezi, mistici i druge ove vrsti, i ako bi se činilo, da idu za tim, da pobožnost njeguju*“ (kan. 1385. § 1. t. 2.).

Bogoslovlje je znanost, kojoj je predmet Bog i naš odnošaj prema Njemu, a temelji se na razumu, objavi i nauci nepogrješivoga crkvenog učiteljstva. Bogoslovlje se raspada na ove discipline: fundamentalno bogoslovlje (biblijske znanosti, patrologija, apologetika); konstruktivno bogoslovlje (dogmatika, moral, crkveno pravo, liturgika); egzegetsko i didaktičko bogoslovlje; historijsko bogoslovlje (razdioba W e b e r o v a u „Christl. Apologetik“, Freiburg i. Br. 1907. str. 10.). A p o l o g e t i k a je ona bogoslovna disciplina, koja navađa znastvene dokaze za božansko podrijetlo kršćanstva kao od Boga vrhunaravnim načinom objavljene vjere, koja se nalazi, čuva i predaje ljudskom rodu jedino u katoličkoj Crkvi kao jedinoj pravoj Isusovoj Crkvi. B i b l i j s k e z n a n o s t i tumače

postanak, autentičnost i cjelovitost pojedinih knjiga Sv. Pisma, tumače sadržaj ili pojedinih knjiga Sv. Pisma ili njihovih dijelova (egzegeza), dokazuju, da se u Sv. Pismu, kako je do nas doprlo i kako se u katol. Crkvi čuva i tumači, nalazi nepatvorena i neiskrivljena objava, kako ju je Bog sv. piscima objavio. Ovamo spada kao pomoćna znanost: arheologija i hermeneutika — ova potonja daje pravila za razumijevanje sadržaja Sv. Pisma, a ona prva razjašnjuje vanjske socijalne i vremenske okolnosti, u kojima je pisano Sv. Pismo. Kao daljnja pomoćna sredstva mogu se spomenuti biblijska filologija i historija. P a t r o l o g i j a sadržaje životopise i djela sv. Otaca. Ona je važna, jer nam dokazuje, kako su se vjerske istine neposredno iza apostolskoga vremena tumačile od učenih i pobožnih ljudi. Ona je najbolji izvor za usmenu predaju, koja je uz Sv. Pismo drugi odlučni izvor objave Božje. D o g m a t i k a je bogoslovna znanost, koja tumači i utvrđuje vjerske istine katoličke Crkve dokazima razuma, objave, usmene predaje, nepogrješivoga crkvenog učenja i crkvenih običaja. Apologetika dokazuje znanstvenim načinom, da su Sv. Pismo, usmena predaja i nepogrješivo crkv. učenje izvori kršćanske vjere, a dogmatika na tim temeljima utvrđuje kršćansko vjerovanje. M o r a l na temelju objave, usmene predaje i nepogrješivoga crkvenog učenja dokazuje, kako se imamo vladati prema Bogu, samomu sebi i bližnjemu. C r k v e n o p r a v o skup je zakona, izdanih od zakonite crkv. vlasti, kojima se određuje vanjski rad u Crkvi i uređuje djelovanje vjernika prema vlastitoj svrsi Crkve. L i t u r g i k a je nauka o naravi i svrsi liturgičnih čina katol. Crkve (sviju onih riječi, čina i znakova, kojima se služe crkv. službenici, da iskažu Bogu vanjsko štovanje ili da svojim posredovanjem kod

Boga pribave sebi i drugima milost Božju). Egzegetsko i didaktičko bogoslovlje tumači pravi smisao pojedinih dijelova Sv. Pisma i iz toga izvodi pouke za naš vjerski život. Crkvena povijest tumači osnutak, razvoj i najvažnije zgode iz života katol. Crkve. Naravno bogoslovlje jest nauka o Bogu, do koje je čovječanstvo došlo svojim umom bez obzira na objavu Božju. Etika je nauka, koja uči, kako treba živjeti prema propisima zdravoga razuma bez obzira na propise Božje ili crkvene. Srodne su vjerske ili moralne discipline n. pr. naravno pravo, životi svetaca i svetica Božjih, razna socijalna i politička pitanja, koja se načelno raspravljaju i stoje u vezi sa vjerom, jer su ova pitanja prečesto zreli, dalekovidni, konsekventni izvodi iz Božjih ili crkvenih zapovijedi. Molitvene knjige (molitvenici), molitvene knjižice (razni vijenčići) imadu kao sadržaj raznovrsne molitve i kratke upute u obavljanje pojedinih pobožnosti, dok bogoljubne knjige ili knjižice imadu temeljitije upute u obavljanje pobožnosti, a tek nuzgredno po koju molitvu. Knjige, u kojima se nalazi nauk i pouka o vjeri i ćudoređu, jesu izrađena razmatranja, propovijedi, katekizam, pučka obrađivanja pojedinih vjerskih istina, razlaganja pojedinih moralnih propisa, pouke o pojedinim sakramentima i t. d. Askeza (ἄσκησις) je riječ grčkoga podrijetla, a značila je sve ono pripravljanje, kojim su se pripravljali grčki mladići za javne nastupe: bilo za utrke, bilo za rvanje, bilo za kojugod drugu vrstu nastupa, gdje se tražilo, da pokažu svoju jakost, spretnost i gibivost. Danas u kršćanskom smislu naznačuje ta riječ pripravu za borbu u duhovnom životu i to ne samo, da neprijatelja odbijemo i ne sagriješimo, nego da u toj borbi upotrijebimo što

savršeniji način. Askeza nas uči, kako ćemo obavljati svoje kršćanske dužnosti što savršenijim načinom. Zato nam govori o molitvi, razmatranju, duhovnom čitanju, općem i posebnom ispitivanju savjesti, čestom primanju sv. sakramenata, o posluhu prema svome duhovnom vođi, odricanju, poniznosti, samozataji i t. d. Mistika (μυστική) je nauka, koja uči, kako se kršćanska duša razumom i voljom potpuno sjedinjuje s Bogom već na ovom svijetu. To je izvanredni dar, kojega Bog daje samo pojedinim dušama. Sadržaje nešto tajinstvena, jer se događa samo u ljudskoj duši bez redovitih vanjskih znakova, koji su vrlo rijetki. Knjige ove vrsti jesu još razni životopisi svetaca, razne pouke o bratovštinama, vjerskim društvima, kršćanskoj savršenosti i slično. I ako bi se činilo, da idu samo za tim, da se pobožnost njeguje, ipak se svaka od njih mora slati na cenzuru, jer postoji opravdana bojazan, da bi mogli auktori ovakovih knjiga prijeći razboritu mjeru i ogriješiti se pretjeravanjem (per excessum), kada govore o pobožnosti, savršenosti ili kada opisuju životopise svetaca. Kao što je zlo odgovarati od pobožnosti, tako je i zlo nagovarati ljude na nerazboritu i pretjeranu pobožnost. Crkvena nadležna vlast ima da presudi, je li se auktor držao prave mjere i ispravnoga katol. stanovišta.

3. *„Sv. slike, koje se imaju kojimgod načinom otisnuti, bilo da imadu dodanih molitava, bilo da se bez njih izdaju“* (kan. 1385. § 1. t. 3.).

Ovaj se propis nema protegnuti na originale slika, nego samo na njihovo umnožanje otiskivanjem. Nije naime tako velika pogibao, koju će učiniti original slike, jer je samo malom broju ljudi pristupačan, kolika je, kad se taj original i rasprostrani po cijelom svijetu. Ne proteže se to ni na medaljice, jer se ni

za njih ne može reći, da se otiskuju. Proteže se na one slike, koje se „kojimgod načinom imaju otisnuti", a to može biti, kako Pazman navodi: „bakrorez, nadorez, drvorez; mogu biti kemigrafički i autotipički izrađene slike na pločicama od tutije, nikla, mjedi ili bakra; ili litografički na kamenu; ili svjetlotiskom na staklenim pločama". Ne može se Crkvi, osim neopravdano, predbaciti, da se ovim propisom pokazuje neprijateljicom umjetnosti. Crkva ne brani izrađivanje originala i time ne stoji na putu umjetničkom stvaranju, premda umjetnici, što se kao žalosno mora spomenuti, malo paze na etičko i crkveno shvaćanje. Crkva ne priječi umjetnost i umjetnike, nego nastoji spriječiti onaj zli utjecaj, što ga na vjernike proizvode slike, koje ne odgovaraju crkvenom duhu i koje se otiskivanjem među vjernicima šire. Crkva mora ići za tim, da spriječi nakazno prikazivanje sv. osoba i kršćanskih istina. Naš svijet rado skuplja sv. slike, pa kad se ne bi pazilo na njihovo rasprostiranje, dopustilo bi se, da se vjernicima pokvari svaki ukus. I više! Slikati Madonu bez poniznosti, pobožnosti i materinskoga čuvstva znači uspješno širiti heretičko shvaćanje o Majci Božjoj. Prikazivati Madonu kao zamamnu, modernu i izazovnu djevojku znači skinuti s Nje sve dostojanstvo Djevice i Bogorodice. Kakvi su već svi modeli služili slikarima za Madonu! Kako se znade nezgrapno prikazivati sv. Trojstvo, Isusa sa Samaritankom, Mariju Magdalenu i t. d. Crkva mora o tim stvarima voditi brigu i zapriječiti, koliko je do nje, onaj zli utjecaj, koji imadu otiskivanje i raširivanje neispravno prikazanih sv. slika.

2. Komu pripada pravo vršiti cenzuru i davati dopuštenje za tisak.

1. *Opći propisi (kan. 1385. § 2.).*

„Dopuštenje, da se mogu izdati knjige ili slike, o kojima je bilo govora u kan. 1385. § 1., može dati ili vlastiti auktorov Ordinarij ili Ordinarij mjesta, u kojem se knjige ili slike javnosti predaju ili Ordinarij mjesta, u kojem se tiskaju, ali tako, da auktor ne može tražiti od drugoga Ordinarija dopuštenje, ako mu ga je koji od spomenutih uskratio, a da istoga ne obavijesti, da mu je drugi dopuštenje uskratio" (kan. 1385. § 2.).

Ako je auktor pripadnik đakovačke biskupije, a knjiga izlazi u nakladi „Narodne Prosvjete" u Zagrebu, no radi jeftinoće se tiska u Ljubljani, onda se auktor može sa svojom knjigom obratiti radi cenzure ili biskupu u Djakovo, jer je on kao auktor njegov pripadnik, ili biskupu u Zagreb, jer se knjiga tamo javnosti predaje, ili biskupu u Ljubljani, jer se tamo tiska. Ako jedan od spomenutih Ordinarija uskrati dopuštenje za tisak, slobodno je auktoru, da se obrati kojemu od druge dvojice, ali mu m o r a spomenuti, da mu je već jedan uskratio dopuštenje. Ako je ista osoba i vlastiti auktorov Ordinarij i ujedno Ordinarij mjesta, gdje se knjiga tiska i javnosti predaje, pa uskrati dopuštenje za tisak, ne preostaje drugo, nego ili knjigu po želji Ordinarijevoj ispraviti ili se žaliti na kongregaciju s. Officii u Rimu kao vrhovnu instanciju u tom poslu (od. kan. 247. § 4.).

„Redovnici pak moraju prije dobiti dopuštenje i od svoga višeg poglavara" (§ 3.).

Redovnik će najprije knjigu poslati na odobrenje svojem redovničkom višem poglavaru, t. j. provincijalu, a kad je on odobri, onda istom može tražiti dopuštenje prema gore izloženim propisima od mjesnih Ordinarija.

2. *Književni rad klera i suradnja katol. lajikata u protukatoličkoj štampi.*

„Zabranjuje se svjetovnom kleru bez sporazuma sa svojim Ordinarijima i redovnom bez dopuštenja vlastitoga višega poglavara i mjesnoga Ordinarija izdavati knjige, koje rade o profanim stvarima, zatim pisati u dnevnicima, listovima i periodičnim časopisima ili ih uređivati“ (kan. 1386. § 1.).

Ova je odredba crkv. zakona, ukoliko se odnosi na redovnike, posve u duhu redovničkih pravila, jer se redovnik, položivši zavjet poslušnosti, ne smije ničega latiti bez izričitoga dopuštenja svojih poglavara. Nadodaje se samo to, da moraju povrh ovoga dopuštenja svoga vlastitog višeg poglavara (provincijala), zatražiti i dopuštenje Ordinarija mjesta, u kojem se nalazi samostan dotičnoga redovnika. Ordinarij će mjesta izdati svoju privolu za tisak samo onda, kada se uvjeri, da je redovnički viši poglavar izdao svoje dopuštenje. Svjetovno svećenstvo ne veže doduše z a v j e t poslušnosti naprama svojim Ordinarijima, ali je ovaj zakon i pored toga nužna posljedica onoga odnošaja, u kojem stoji svjetovni svećenik prema svojem Ordinariju. Svjetovni svećenik mora stajati u sporazumu sa svojim Ordinarijem, kada izdaje knjige profanoga sadržaja, kada uređuje koje novine ili časopis, ili kada barem u njima stalno surađuje.

Ovdje se ima razumjeti vlastiti Ordinarij auktorov odn. urednikov, a nipošto ne Ordinarij mjesta nakladnikova ili Ordinarij mjesta, gdje se knjiga, časopis ili novina štampa. Zakon se proteže na knjige profanoga sadržaja t. j. one, koje rade o znanosti ili umjetnosti, kod kojih je jedini izvor naš razum, a nijesu u bližoj vezi s Bogom i vjerom — dakle sve one knjige, na koje se ne proteže kan. 1385. i kan. 1391. To pak

mogu biti: zemljopis, povijest, gramatička djela, matematika, astronomija, pravo, prirodne znanosti, medicina, povijest literature, pisanje romana, crtica, pjesama i t. d. Pod imenom se urednika razumijeva onaj, koji novinu ili časopis doista i stalno uređuje, bio on pravi urednik pred zakonom ili ne. Događa se naime, da se u mnogim novinama i časopisima skriva pravi urednik za tuđe ime, da se tako zaštiti od progona i raznih neugodnosti, koje su skopčane sa uređivanjem osobito novina. Onaj, koji uređuje, a ne onaj, koji novinu zastupa, i to koji stalno uređuje list, a ne od zgode do zgode, ima stajati u sporazumu sa svojim Ordinarijem. Pod suradnikom se misli stalan suradnik, a ne onaj, koji od zgode do zgode pošalje po koji prigodni dopis u novinu ili časopis. U sporazumu sa svojim Ordinarijem znači otkriti mu svoje namjere glede uređivanja novina ili časopisa ili glede stalnoga dopisivanja, predočiti mu svoj program rada, značaj lista, kojemu je urednik ili stalni suradnik i zamoliti ga za dopuštenje; poslati mu rukopis knjige profanoga sadržaja i zamoliti njegovo pristajanje za izdavanje takove knjige. Ako se auktor ili suradnik ovako sporazumio sa svojim Ordinarijem, učinio je ono, što od njega ovaj propis zahtijeva. Ako naime Ordinarij nije sporazuman s njegovom odlukom, on doduše može knjigu izdati ili primiti stalno uredništvo odn. suradništvo, ali se time ogriješuje o poslušnost, koju je prigodom ređenja obećao svojem Ordinariju, pak ovaj može prema njemu postupati po kanonskim propisima.

Razlog je ovom propisu ono lijepo pravilo sv. Pavla: Tko se posvetio Bogu, ne će se uplitati u svjetovne stvari (II. Tim. 2, 4.). Ordinarij će prosuditi, da li je štetno po naš duševni život ili po savjesno obavljanje naših zvaničnih dužnosti, ako se dademo na taj posao. Prosudit će napose, da li nije naša

suradnja u liberalne redove kamen smutnje za naše katoličke redove.

„Neka ništa ne pišu ni katol. svjetovnjaci u dnevnike, listove ili perijodične časopise, u kojima se običaje navaljivati na katol. vjeru i moral, osim ako ih nuka na to opravdan i pametan razlog, odobren od Ordinarija mjesta“ (kan. 1386. § 2.).

Pisati ma što u neprijateljske listove znači redovito pomagati neprijatelje u njihovoj navali na nas same; znači svojim imenom sakrivati njihove neprijateljske namjere pred katol. javnošću; znači odnemariti suradnju u svojim listovima; znači izvrći se opasnosti, da se sprijateljimo i s onim mislima, koje zastupaju naši neprijatelji. Ako bi se ipak našao kakav razlog oportuniteta, koji bi se mogao nazvati opravdan i pametan, neka ga saopće dotični pisci svome Ordinariju i tek onda, kada ga on odobri, a ne prije, neka u takove listove pišu. Ovaj je zakonski propis od nedogledne važnosti za današnje naše borbeno doba. Ide vrijeme, kada će sva naša snaga stajati u idejnoj i disciplinarnoj vezi episkopata i sviju naših kulturnih radnika.

3. *Knjige o svecima i blaženima.*

„Ne može se izdati ništa, što se bilo na koji način odnosi na stvari beatifikacije i kanonizacije sluga Božjih bez dopuštenja kongregacije sv. obreda“ (kan. 1387.).

Kod beatifikacije Crkva proglašuje nekoga blaženim i dopušta, da mu se može iskazivati javno štovanje, ali samo u određenim granicama i stalnim mjestima: u jednoj ili više biskupija, u pojedinim crkvenim pokrajinama i državama, u krilu jedne redovničke zadruge ili Reda. Kod kanonizacije proglašuje Crkva nekoga svecem i nalaže, da mu se mora iskazivati u cijeloj Crkvi javno štovanje kao svecu. Crkva

se u tim stvarima ne nagli, nego redovito čeka, da se dogodi po koje čudo zagovorom svečevim, određuje dugotrajna i stroga istraživanja pred većim komisijama tako, da može proći i po koja stotina godina, dok se taj postupak beatifikacije ili kanonizacije ne dovrši. U tom vremenu, kada se postupak počne, pa dok se ne svrši, ne smije se apsolutno ništa iznositi na vidjelo iz samoga procesa ili života svečeva bez dopuštenja kongregacije sv. obreda. Razlog je toj zabrani, da se ne bi takvim pisanjem prejudiciralo konačnom riješenju. Razumije se, da se smije pisati o životu, čudesima i drugim svojstvima sveca ili blaženika nakon ili prije samoga procesa.

4. *Knjige o oprostima.*

„Sve knjige o oprostima, kratki popisi, knjižice, listovi i t. d., u kojima se sadržavaju podjeljivanja njihova, neka se ne izdaju bez dopuštenja mjesnoga Ordinarija“ (kan. 1388, § 1.).

Knjiga o oprostima navodi točno sve oproste, koji su od nadležne crkvene vlasti podjeljeni kao i uvjete i druge pouke, koje se odnose na nauku o oprostima. Kratki popisi navode samo oproste i ukratko spominju prigodu, kojom je crkv. vlast dotične oproste podijelila. Knjižice sadržavaju samo dio podjeljenih oprosta, a listovi nabrajaju samo one oproste, koji su podjeljeni kojoj stanovitoj družbi ili kojem određenom mjestu: n. pr. kongregaciji Marijinoj, prošteništu u Lourdesu i t. d.

Ovdje je govor samo o ponovnom izdanju već odobrenih i podjeljenih oprosta, a ne o prijevodima takovih knjiga, u kojima se podjeljivanja nalaze, ili zbirkama, koje se prviput izdaju. Ordinarij mjesta smije dopustiti samo ponovno izdanje već odobrenih knjiga o oprostima i to u istom jeziku.

„Traži se izrijekom dopuštenje Stolice Apostolske, da se može izdati u prijevodu bilo autentična zbirka molitava i dobrih djela, s kojima je Apostolska Stolica spojila oproste, bilo čitulja apostolskih oprosta, bilo kratki spisak oprosta ili od prije sakupljen, a nikad ne odobren, ili da se ima sada prvi put sabrati iz raznih podjeljenja“ (kan. 1388. § 2.).

Ako bi tko htio u proučavanju podjeljenih već oprosta izdati zbirku ili knjigu o svim dosada podjeljenim oprostima i to originalnu zbirku ili knjigu, koja se razilazi od dosada izdanih i od sv. Stolice odobrenih; ako je već izdao takovu zbirku, a nije za nju dobio od sv. Stolice odobrenja; ako bi htio sada prvi put izvaditi iz već odobrene zbirke oproste, podjeljene kojoj stanovitoj vjerskoj družbi; ako bi htio izdati prijevod već odobrene od sv. Stolice knjige, zbirke i knjižice — mora u svim tim slučajevima tražiti prethodno odobrenje sv. Stolice. Posve je razumljivo, da je Crkva ovako oprezna u ovoj stvari. Crkva je oproste u mnogim i raznim zgodama podjeljivala ili svim vjernicima ili pojedinim pobožnim društvima i to pod raznovrsnim uvjetima. Ta su se podjeljenja već toliko puta preštampavala u bezbroj raznih molitvenika i vjenčića. Vrlo bi se lako uvele zloporabe, kada Crkva ne bi budnim okom pazila na knjige o oprostima.

5. *Zbirke riješenja rimskih oblasti.*

„Ne mogu se ponovno izdati zbirke dekreta rimskih kongregacija prije nego se dobije dopuštenje i uz obdržavanje uslova propisanih od nadstojnika pojedinih kongregacija“ (kan. 1389.)

Riješenja ili dekreti pojedinih kongregacija imadu veliki ugled i obvezatnu moć, pak je i razumljivo, da se mora dobro paziti na njihovu autentičnost.

Često se pojedini dekreti ili mijenjaju ili ukidaju. Zato je za sigurnost vjernika o autentičnosti i obveznoj moći takove zbirke od neophodne važnosti, da je pregleda i odobri ona kongregacija, koje se dekreti u toj zbirci nalaze. Dopuštenje za tisak daje i uslove zato propisuje predsjedništvo dotične kongregacije, koje se dekreti izdaju.

6. *Obrednici.*

„Kod izdavanja liturgijskih knjiga i njihovih dijelova, a tako isto i kod izdavanja litanija, odobrenih od sv. Stolice, mora Ordinarij mjesta, gdje se tiskaju ili javnosti predavaju, posvjedočiti, da su istovjetne sa izdanjima već odobrenima“ (kan. 1390.).

Liturgijske su knjige one, kojima se služe crkv. službenici kod javnoga bogoslužja. Takove knjige u originalu može samo sv. Stolica odobriti. Ako se hoće koju liturgijsku knjigu ponovno tiskati i ma što u njoj promijeniti, mora se poslati na prethodnu cenzuru sv. Stolici kao jedino nadležnoj vlasti. Ako se priređuje novo nepromjenjeno izdanje, onda ima i biskup pravo, da takovoj knjizi dopusti tisak, ali se mora prije uvjeriti, da je ovo novo izdanje zaista nepromjenjen otisak već odobrenoga po sv. Stolici izdanja. Dosada su odobrene od sv. Stolice litanije: Sviju svetih u većem i manjem svom opsegu, lauretanske, Imena Isusova i Srca Isusova. Samo se one smiju upotrebljavati u javnom bogoslužju. Kada se one nanovo izdaju, moraju se prije štampanja podastrijeti biskupu, da posvjedoči, da u njima nema nikakve promjene i dade dopuštenje za tisak. Druge litanije: sv. Anti, sv. Alojziju, sv. Josipu, presv. olt. Sakramentu spadaju samo na privatnu pobožnost te su podvrgnute i one prethodnoj cenzuri po kan. 1385.

7. *Prijevodi Sv. Pisma.*

„Ne mogu se tiskati prijevodi Sv. Pisma u narodnom jeziku, osim ako su odobreni od Apostolske Stolice ili ako se izdaju pod nadzorom biskupovim i s bilješkama uzetima poglavito od crkv. Otaca te od učenih i katol. pisaca“ (kan. 1391.).

Razlog je ovoj odredbi taj, što je „tolika dubina Sv. Pisma, da ne samo prosti i neuki ljudi, nego i pametni i učeni ne mogu doći do potpunoga razumijevanja“ (Inocent III.). Previše oholosti pokazuje ili neupućenosti u Sv. Pismo onaj, koji bi htio, da mu se dopusti čitanje Sv. Pisma bez bilježaka. Nazor je to protestanata, koji uče, da je Sv. Pismo svima razumljivo i da je ono jedini izvor vjere tako, da je samo ono prava vjera, koju si tko sam stvori čitanjem Sv. Pisma. Zabluda je to sa nedoglednim posljedicama. Sv. je Pismo puno slika iz istočnjačkoga života, puno alegorija, usporedaba i aluzija, da je nemoguće razumjeti njegova pravog značenja bez dobra poznavanja istočnjačke historije, hermeneutike, arheologije, egzegeze i t. d. Pisali su ga ljudi priprosti, koji se nijesu mogli služiti učenim izrazima, uobičajenima u grčkoj ili hebrejskoj literaturi, nego su upotrebljavali izraze, slike i prispodobe iz domaćega priprostog života. Spominju često stvari iz područja povjesnih i prirodnih znanosti, da se njima samo usput posluže za bolje razumijevanje vjerskih pojmova. Čitatelj Sv. Pisma mora imati pred očima mnoga pravila o tumačenju takovih mjesta. Zato ne bi bilo razumno dopustiti neupućenim ljudima čitanje Sv. Pisma bez ikakvih pomoćnih bilježaka, jer bi oni mnoge osebujnosti Sv. Pisma tumačili prema današnjim književnim pravilima, a time bi se već našli na krivom putu. Da se to ne dogodi, Crkva podvrgava

svojoj prethodnoj cenzuri prijevode Sv. Pisma, da prije nego dođu u tisak, ona sama prosudi, da li su dotični prijevodi sa svojim bilješkama, komentarima i kritičkim opaskama dovoljno razumljivi. Dopuštenje za tisak daje ili Apostolska Stolica ili biskup. Apostolska Stolica može dati dopuštenje za tisak i takovim prijevodima, koji nemaju bilježaka, što dosada nije nikada uradila, a biskup može dopuštenje samo onda dati za tiskanje takovih prijevoda, ako su providjeni dostatnim za razumijevanje bilješkama i tumačenjima, uzetim od crkvenih učitelja, sv. Otaca i priznatih katoličkih pisaca. Ovi se propisi imaju razumijevati za tiskanje prijevoda cjelokupnoga Sv. Pisma ili pojedinih njegovih knjiga, dok se ti propisi ne protežu na izdanja Sv. Pisma u školskim knjigama, evanđelistarima, propovijedima, na koja se ima primijeniti kan. 1385.

Time, što Crkva postavlja ovaj zahtjev na svoje vjernike, ne sprječava ona nipošto napredak biblijskih znanosti, nego ga upravo pospješuje. Auktori će takovih djela mnogo više mara posvećivati svojemu poslu, kad budu znali, da moraju djelo na cenzuru slati; mnogo će se više baviti proučavanjem sv. Otaca, a to je današnjem modernističkom vremenu pri proučavanju Sv. Pisma neophodno potrebno. Vjernici će pak pri čitanju odobrenoga prijevoda Sv. Pisma biti posve sigurni, da ne će pasti u kakovu zabludu ili da ne će izgubiti pravoga značenja Sv. Pisma. Napokon vjernici ni naši, a niti oni drugih narodnosti, nijesu u nuždi, da posižu za neodobrenim prijevodima Sv. Pisma, kad imadu dobrih izdanih i već odobrenih prijevoda s mnogim ilustracijama, bilješkama i tumačenjima. Mi imademo prijevode Škarića, Štadlera i jedan dio od Čebušnika, pak ne moramo nužno posizati za prijevodom Vukovim, koji je osim manjka na bilješkama još i netačan.

3. Krepost danoga dopuštenja.

„Odobrenje izvornika kojega djela ne vrijedi ni za njegov prijevod niti za druga izdanja; zato i prijevodi i nova izdanja odobrenoga djela trebaju ponovno odobrenje“ (kan 1392. § 1.).

Ovo vrijedi ne samo onda, kada se izdaje u prijevodu ili ponovnom izdanju promjenjen već odobreni original kojega djela, nego i onda, kada se izdaje i potpuno nepromjenjen original bilo u prijevodu bilo u ponovnom izdanju.

„Izvađena poglavlja iz časopisa, posebno tiskana, ne smatraju se novim izdanjima i zato ne trebaju novoga odobrenja“ (kan. 1392. § 2.).

Po kan. 1386. zabranjuje se suradnja katoličkom lajikatu u protukatoličke časopise. a po kan. 1384. § 2. imaju se protegnuti svi propisi o cenzuri i zabrani knjiga i na časopise, pak je auktor već pri suradnji u časopisima vezan na cenzuru svojih članaka, ako se na njih mogu primijeniti dosadašnji ovi propisi.

4. Kako se ima vršiti cenzura.

„U svim biskupijskim uredima moraju biti službeni cenzori, koji ispituju, što je određeno za tisak“ (kan. 1393. § 1.).

„Ispitivači, dok svoju službu vrše, neka nipošto ne gledaju na osobe, nego neka imaju pred očima samo crkvene dogme i opću nauku katoličku, sadržanu u dekretima općih sabora ili u konstitucijama i propisima Apostolske Stolice ili u suglasnom učenju priznatih crkvenih učitelja“ (kan. 1393. § 2.).

„Cenzori neka se izabiru između oba klera, koji se dobom, znanjem i razborom preporučuju i neka idu pri odobravanju i zabacivanju nauka srednjim i sigurnim putem“ (kan. 1393. § 3.).

Svaki će si biskup imenovati nekolicinu redovnika i nekolicinu svjetovnih svećenika kao svoje službene cenzore. Ovi moraju biti u ozbiljnjoj dobi, snabdjeveni znanjem i razborom, koji se ne će zanositi sklonošću ili nesklonošću prema auktoru ili koji se ne će u prosuđivanju knjiga dati zavesti raznim probabilnim, a možda i ekstremnim nazorima, nego će samo paziti, da li je u djelu sadržana nauka, koja se ne kosi s dogmama i općom naukom katoličkom. Kad stigne koja knjiga na cenzuru, povjerit će je Ordinarij jednome (redovito jednome, no može i nekolicini) od svojih službenih cenzora, da je prouči i prosudi, da li je prikladna za tisak.

„Cenzor mora dati svoje mnijenje pismeno. Ako djelo odobrava, Ordinarij će dati ovlaštenje, da se tiska, pred koje ipak neka se stavi mnijenje cenzorovo s potpisom njegova imena. Samo u izvanrednim prilikama i veoma rijetko, po razboritom sudu Ordinarijevu, može se ispustit spomen cenzora“ (kan. 1393. § 4.).

Kada cenzor prouči knjigu od Ordinarija povjerenu, vratit će je i priložiti svoje pismeno mnijenje. Ako je mnijenje nepovoljno, obrazložit će ga potanko, da se može saopćiti auktoru, da u tom smjeru knjigu ispravi. Ako je cenzorovo mnijenje povoljno, onda će Ordinarij vratiti knjigu uz službeni popratni list, pak će auktor na temelju toga lista natiskati na vidljivom mjestu knjige najpotrebnije podatke o dobivenoj dozvoli za tisak. N. pr.:

Nihil obstat (nema zapreke za tisak) —

Dr. Josephus Pazman, cenzor.

№ 3505. Imprimatur (može se tiskati).

Zagrabiae 27. Junii 1918. — Dr. Antonius Bauer,

Archiepiscopus.

Ime se cenzora iz opravdanoga razloga, odobrena po Ordinariju, može ispustiti, ali Imprimatur ne.

„Auktor ne smije nikada znati za ime cenzora, dok ovaj ne izda povoljno mnijenje“ (kan. 1393. § 5.).

Razlog je, da ne bi auktor našao kakav put, da upliviše na cenzora i da cenzorima ne bude na nepriliku njihova služba.

„Dopuštenje, kojim Ordinarij daje ovlaštenje za tisak, neka se izda pismeno, a ima se na početku ili na koncu knjige, lista ili slike, natiskati spomenuvši izrijekom ime onoga, koji je dao dopuštenje, isto tako mjesto i vrijeme dopuštenja“ (kan. 1394. § 1.).

„Ako se pak čini, da treba uskratiti dopuštenje, neka se auktoru, kada za to zamoli, saopće razlozi, osim ako važan razlog drukčije traži“ (kan. 1394. § 2.).

II. Poglavlje.

Zabrana knjiga.

Po prirodnom je zakonu zabranjeno čitati sve one knjige, koje su tako napisane, da bi njihovo čitanje moglo naškoditi vjeri ili ćudoređu čitatelja. To je skroz individualno mjerilo, pa će po njemu biti nekoje knjige zabranjene čitati osobama, koje su slabije u vjeri i osjetljivije u ćudorednosti, dok će iste knjige po prirodnom zakonu biti dopuštene čitati osobama žive vjere i postojane ćudorednosti. Ako nam je čitanje koje knjige na štetu vjere ili ćudorednosti, onda nam je nedopušteno takovu knjigu čitati: a) bez obzira, da li je ona od Crkve osuđena po općem ili posebnom indeksu ili nije; b) bez obzira na oblik i veličinu bila ona tiskana, litografirana ili samo u rukopisu, bilo da je sam čitam, bilo da čitanje slušam. Ova zabrana prirodnoga zakona prestaje samo onda, kada prestane duhovna pogibao čitanja.

No jer ima knjiga, koje su općenito duhovna

pogibao gotovo za svakoga čovjeka, koji ih čita, zato Crkva nekoje vrsti knjiga svima zabranjuje. Vrste knjiga, koje Crkva u slijedećim zakonima zabranjuje, ne smije nitko bez dopuštenja čitati, bile one za njega duhovna pogibao ili ne bile. Sama se crkvena zabrana odnosi na čitanje, a ne na slušanje takovih knjiga. Po ovim je crkvenim zakonima zabranjeno čitanje tiskanih knjiga, a ne pisanih ili litografiranih sastavaka.

1. Komu pripada pravo zabrane.

„Pravo i dužnost zabraniti knjige iz opravdanoga razloga pripada ne samo vrhovnoj crkvenoj vlasti za cijelu Crkvu, nego i partikularnim koncilima i mjesnim Ordinarijima za svoje pripadnike“ (kan. 1395. § 1.).

U uvodu (kan. 1384. § 1.) određuje crkveni zakonodavac, da Crkva ima pravo iz opravdanoga razloga zabraniti svojim vjernicima čitanje duhovno opasnih knjiga, pa ma ih tko izdao. U ovom zakonu ustanovljuje zakonodavac, tko ima pravo i dužnost da zabranu na pojedine knjige stavlja. Na knjige, cijeloj Crkvi zabranjene, stavlja zabranu kongregacija s. Officii, o kojoj govori kan. 247. § 4. ovako: „Kongregacija s. Officii, kojoj je na čelu sam Papa, brani vjersku nauku i ćudoređe. Na nju spada ne samo da pomno ispituje poslane joj knjige, te ih, ako ustreba zabrani ili dade dopuštenje, nego i po dužnosti da istražuje, kako najzgodnije može, koji se spisi koje mu drago vrsti izdaju u svijet, a imaju se osuditi. Zatim da Ordinarije podsjeti, kako su u savjesti obvezani paziti na pogubne spise, te ih javiti sv. Stolici po kan. 1397“. Partikularni se koncili (kan. 281. slj.) sastaju za pojedinu ili više crkv. provincijâ, te mogu čitanje pojedinih knjiga zabraniti, ali samo svojim podanicima. Napokon može samo svojim podanicima

čitanje pojedinih knjiga zabraniti i svaki Ordinarij, pa makar te knjige ne bile po općim crkvenim zakonima zabranjene. U nekim crkvenim pokrajinama može u raznim okolnostima postojati pogibao za one, koji čitaju stanovite knjige, dok u drugim pokrajinama uslijed drugih okolnosti te pogibli ne će biti. Pod imenom se Ordinarija razumijeva: Sv. Otac za cijelu Crkvu, a za ograničene teritorije: residencijalni biskup, opat i prelat nullius (kan. 319.), njihovi gen. vikari (kan. 366.), apost. administratori, vikari i prefekti (kan. 312, 293.), te viši starješine (provincijali) u izuzetim kleričkim redovima.

„Protiv ove zabrane daje se pravo utoka na Sv. Stolicu, ali bez odgodne moći“ (kan. 1395. § 2.).

Ako se komu čini, da mu je knjiga nepravdom zabranjena, može se žaliti sv. Stolici, ali zabrana dotle vrijedi, dok je sv. Stolica ne poništi.

„I opat samostanskoga manastira i vrhovni Starješina izuzetoga kleričkog reda može svojim podanicima iz opravdana razloga zabraniti knjige, posavjetovavši se sa svojim Kapitulom ili Vijećem. Isto to mogu viši poglavari sa svojim Vijećem, ako je stvar prešna, ali moraju da je što prije jave vrhovnom Starješini“ (kan. 1395. § 3.).

„Knjige, od Apostolske Stolice osuđene, imaju se smatrati zabranjenima na svakom mjestu i u svakom prijevodu“ (kan. 1396.).

Sv. Stolica obično osuđuje samo original, no zabrana se proteže i na sve prijevode.

2. Dužnost prijave.

„Dužnost je svih vjernika, a poglavito duhovnoga staleža i onih, koji su postavljeni na crkvene časti, pa onih, koji znanjem druge nadvisuju, da prijave mjesnim Ordinarijima ili sv. Stolici knjige, koje drže pogubnima; kao posebna pak dužnost spada to na legate Sv. Stolice, mjesne Ordinarije i rektore katoličkih sveučilišta“ (kan. 1397. § 1.).

Ova se dužnost temelji i na naravnom zakonu. Svatko je dužan, da po svojim silama otkloni štetu, koja bližnjemu prijeti. Među uspješne načine, da se pokvarena knjiga mnogima istrgne iz ruku, spada i prijavljivanje pogibeljnih knjiga nadležnoj crkvenoj vlasti, da njihovo čitanje zabrani. Na tu su dužnost vezani svi vjernici bez razlike, a osobito duhovni stalež, crkveni dostojanstvenici i naobraženi ljudi, koji će toj dužnosti moći lakše udovoljiti. Teškom su pak obvezom na to vezani: legati sv. Stolice (nunciji, pronunciji, internunciji), mjesni Ordinariji te rektori katol. sveučilišta, koji teško griješe, ako tu dužnost hotimično zanemaruju. Vjernici će takove knjige redovito slati svojim Ordinarijima, da se oni dalje s njima brinu.

„Probitačno je, da se kod prijavljivanja nevaljanih knjiga označi ne samo naslov knjige, nego i po mogućnosti, da se iznesu razlozi, radi kojih se drži, da valja knjigu zabraniti“ (kan. 1397. § 2.).

To je samo probitačno, pak nije stroga zapovijed.

„Onima, kojima se čini prijava, neka bude sveto, da čuvaju imena prijavitelja kao tajnu“ (k. 1397. § 3.).

„Ordinariji mjesta moraju paziti ili sami ili preko sposobnih svećenika, ako je potrebno, na knjige, koje se tiskaju ili prodaju na njihovom području“ (kan. 1397. § 4.).

Velika je dužnost i velika pogibao, što prijeti onima, koji će pogubne knjige ispitivati, pak stoga i naglašuje zakon: „preko sposobnih svećenika“.

„Ordinariji mjesta neka iznesu pred sud Apostolske Stolice knjige, koje ištu pomnivije ispitivanje ili za koje se čini, da se zahtijeva, kako bi se postigao spasonosni

uspjeh, odluka najviše oblasti" (kan. 1397. § 5.).

Danas su knjige pristupačne po prijevodima svim narodima, pak je kod svake opasnije knjige potrebna i osuda za cijelu Crkvu.

3. Učinak zabrane ili šta zabranjuje indeks.

„*Učinak je zabrane knjigâ, da se knjiga bez potrebna dopuštenja ne može ni izdati, ni držati, ni prodavati, ni prevoditi na drugi jezik, ni na ma koji način drugima dati*" (kan. 1398. § 1.).

Knjigu izdaje: auktor, koji ju je sastavio; nakladnik, u čijoj se nakladi izdaje, što može biti i sam pisac, ako je u svojoj nakladi izdaje; slagar, koji je za tisak slaže; strojevođa (mašinista) koji je složenu tiska. Redovito će biti ispričan strojevođa, jer on obično ne pazi, šta tiska, nego svoj posao posve mehanički obavlja. Često će biti ispričan i slagar, jer on slaže ono, što mu vlasnik tiskare nalaže i jer većinu takovih stvari niti proučava niti razumije. Rijetko će biti ispričan nakladnik, a auktor nikada.

Knjigu čita onaj, koji svojim očima čita i razumije, a ne onaj, koji sluša čitanje zabranjene knjige ili nagovara druge, da mu čitaju. Knjigu drži, koji je čuva u svojoj knjižnici, makar je i ne čitao. Ovo se ne proteže na bibliotekare javnih i tuđih, nego vlastitih biblioteka. Knjige prodaju razni knjižari i trgovci, pak ih samo neznanje ispričava. „Na drugi način drugima daju": gostioničari, u čijim se gostionama nalaze gostima na raspolaganje zle knjige i novine; odbornici raznih čitaonica i knjižnica, koji bi mogli zapriječiti nabavu pokvarenih knjiga, pa to ne čine; oni, koji posuđuju knjige, za koje su oni dobili dopuštenje, drugima, koji nemaju dopuštenja, da takove knjige čitaju; profesori, koji od svojih đaka traže čitanje i nabavljanje zabranjenih knjiga i časopisa.

Teško griješi: tko izdaje knjigu s nakanom, da škodi vjeri i ćudoređu; tko knjigu čita (u vrlo opasnoj knjizi 2—3 stranice, u manje opasnoj 20—30 stranica); tko zabranjenu knjigu kod sebe drži dulje vremena na pr. preko mjesec dana.

Ovi svi propisi vrijede i za pojedinca, kojemu je prirodnim zakonom koja knjiga zabranjena, makar i ne bila inače općim ili posebnim indeksom zabranjena.

„*Knjiga, kojimgod načinom zabranjena, ne može se ponovno tiskati, osim ako se ispravi i ako je dopuštenje izdao onaj, koji je knjigu zabranio ili njegov starješina ili nasljednik*" (kan. 1398. § 2.).

Ako je Ordinarij uskratio dopuštenje za tisak, mora auktor svoje djelo prije ispraviti i tražiti ponovno dopuštenje ili od svoga Ordinarija ili od njegova nasljednika ili možda od drugoga Ordinarija po kan. 1385. § 2. Može se napokon obratiti i na Sv. Stolicu, jer viša crkvena vlast može da poništi zabranu niže.

4. Knjige samim zakonom zabranjene.

U 1399. kanonu navađa se 12 vrst knjiga, i svaka je knjiga, koja u koju od tih vrsta spada, samim zakonom zabranjena, te ne treba pojedinačne zabrane.

a) *Izvorno i prevedeno Sv. Pismo.*

„*Izdanje izvornoga teksta i starinskih katoličkih prijevoda Sv. Pisma, pa i istočne Crkve, objelodanjena od kojih mu drago nekatolika; isto tako prijevodi istoga bilo u koji jezik od njih sastavljeni ili izdani*" (k. 1399. 1°.).

Izvorni je tekst Sv. Pisma pisan jezikom hebrejskim i grčkim. Najstariji su prijevodi: grčki (Septuaginta), latinski (Itala i Vulgata), sirski (Pešito). Mlađi su pako prijevodi: kaldejska parafraza

(Targumin), prijevodi arapski, perzijski, koptski, etiopski, armenski, gotski i staroslovenski; broje se ipak u ovom kanonu među „starinske" prijevode Sv. Pisma.

Potpuno su zabranjene čitati knjige, koje sadrže originalni tekst Sv. Pisma ili koji od nabrojenih prijevoda, objelodanjen od nekatolika ili preveden u koji od živih jezika. Kod nas je to prijevod *Vukov, Daničićev* i ono nepregledno mnoštvo protestantskih izdanja Sv. Pisma, što ga biblička protestantska društva na milijune rasturuju po svemu svijetu, pa i kod nas.

Danas se bave grozničavo izdavanjem Sv. Pisma protestanti, evangelici, pa i Židovi, pak je namjestu ova crkvena zabrana, jer ne može biti ni govora o savjesnosti pri prevađanju, ni o čistoći teksta kod tih izdanja. Sv. je Pismo izvor objave i temelj kršć. vjere, pak ga nastoje krivovjerci, nekršćani, a osobito racionaliste iskriviti i preobraziti.

b) *Krivovjerske i raskolničke knjige.*

„*Knjige ma kojih pisaca, ako brane krivovjerje ili raskol ili nastoje bilo kojim načinom, da ruše i same temelje vjere*" (kan. 1399. 2°.).

Krivovjerje jest hotimično i tvrdokorno zabacivanje koje vjerske dogme, što ga čini krštena osoba. Dosta je, da katolik hotimično i tvrdokorno zabacuje samo jednu dogmu, već postaje krivovjerac. Raskolnik je onaj, koji se hotimično odijelio od katol. crkvene zajednice, što u praksi znači, da Papu ne priznaje vrhovnim poglavarom Isusove Crkve. Rušiti temelje vjere znači tobožnjim dokazima obarati one vjerske istine, koje su temelj ostalim vjerskim istinama i do kojih čovjek može i zdravim razumom doći. Braniti krivovjerje ili raskol znači navađati „dokaze", da se krivovjerje temelji na Sv. Pismu, predaji ili zdravom razumu, ili pobijati katol. nauku, koja se tomu krivovjerju protivi. Knjige ma kojih pisaca: bilo krivovjeraca i raskolnika, bilo katolika, bilo nekršćana. Bilo kojim načinom: „znanstveno" ili izvrgavajući ruglu pojedine vjerske istine.

c) *Knjige vjeri neprijateljske.*

„*Knjige, koje navlaš navaljuju na vjeru i moral*" (kan. 1399, 3°.).

U starim je propisima ovako bio stilizovan ovaj zakon: „Novine, listovi i časopisi, koji navlaš napadaju na vjeru i moral, imaju se smatrati zabranjenima ne samo po naravnom, nego i po crkvenom pravu". To je smisao i novom zakonu, i ako nije tako precizno izražen, jer se pod imenom knjige (kan. 1384. § 2.) imaju smatrati i novine i časopisi. Knjige su najopasnije, mislio bi netko, ali ne mora uvijek tako biti. Danas znanstvene, sistematski i solidno pisane knjige čitaju samo oni, koji se ozbiljno knjigom bave, a tih je malo. Mnogo je opasnije, ako se koji časopis u kraćim, čestim i manje kritičnim člancima obara na vjeru. Manji se članci u današnje doba nervoznosti radije čitaju, nego opsežne knjige. Ljudi se sve manje bave proučavanjem filozofskih pitanja, pak niti mogu, niti nastoje da prosude, odgovara li koji članak znanstvenim činjenicima. Osobito su opasni novinski članci, jer njih čita svatko, a njihovi se urednici u većini slučajeva najmanje brinu za filozofska pitanja, nego prosuđuju sva, pa i vjerska pitanja pod utiskom dnevnih događaja.

Navlaš napadaju vjeru ili ćudoređe oni pisci, koji svojim knjigama nastoje hotimično i programatski izbrisati kršćansku vjeru i ćudoređe iz narodne duše.

Ovdje se ne misli dakako na knjige onih pisaca, koji iznašaju protuvjerske nazore, pa ih tumače i pobijaju, ni oni pisci, koji se u raspravljanju slučajno ogriješe o katol. stanovište.

d) *Knjige nekatolika o vjeri.*

„Knjige ma kojih nekatolika, koje ex professo rade o vjeri, osim ako se zna, da u njima nema ništa protiv katoličke vjere“ (kan. 1399, 4°.).

Među nekatolike imaju se ubrojiti: svi nekršćani, sve sekte protestantske, svi raskolnici (pa i t. zv. „narodna crkva“), otpadnici (apostate od vjere) i svi drugi, koji nijesu u zajednici s katol. Crkvom.

Ex professo rade one knjige o vjeri, u kojima je glavna svrha, da sistematski ispostavljaju vjersku nauku ili da dokazuju koju vjersku zasadu ili napokon da pobijaju koju, po njihovu mišljenju, zabludu. Svejedno je, da li se tu radi o vjerskoj istini objavljenoj ili onoj, do koje čovjek dolazi zdravim umom. Ako se unaprijed zna, da u takovoj knjizi nema ništa, što se ne bi slagalo s katoličkom vjerom, nema zabrane takovu knjigu čitati. Unaprijed saznati, da u pojedinoj knjizi, koju je nekatolički auktor napisao, nema ništa protiv katoličke vjere, možemo tako, da se oslonimo na sud razboritih, u vjeri poučenih i učvršćenih katolika ili da potražimo recenziju i kritiku u priznatim katoličkim listovima.

Nekatolik, raspravljajući o vjeri, piše sa svoga stanovišta, koje se razilazi od stanovišta katol. Crkve, pak time sije u dušu katolika čitaoca (osobito onoga, koji nije u vjeri temeljito poučen) sjeme indiferentizma ili vjerskih sumnja.

e) *Knjige bez Imprimatura.*

„Knjige, o kojima je bilo govora u kan. 1385. § 1. t. 1. i kan. 1391., zatim od onih u spomenutom kan. 1385. § 1. t. 2.: knjige i knjižice, koje pripovijedaju nova ukazanja, objave, viđenja, proroštva, čudesa ili koje uvađaju nove pobožnosti, makar i pod izgovorom, da su privatne, ako se pri izdavanju nije držalo kanonskih propisa“ (kan. 1399, 5°.).

U spomenutim je kanonima bilo govora o Sv. Pismu, njegovim komentarima, bilješkama i prijevodima u narodni jezik (kan. 1385. § 1. t. 1. i 1391.) te o svim knjigama, u kojima se govori o bogoslovlju ili pobožnosti (vid. kan. 1385. 1. t. 2.). U ukazanju se Bog, Bogorodica, anđeli ili sveci pokazuju pojedinim osobama na pr. Bog Mojsiji, Bogorodica Bernardici, Gabrijel Zahariji i t. d. U viđenju gledaju pojedine osobe koju od svetih osoba ili što drugo, što se ne može tjelesnim očima vidjeti (na pr. pakao, nebo). U objavi saopćuje Bog istine ili svoje želje stvorenjima. Proroštvo je točno i sigurno navještenje budućega događaja, koji može znati samo Bog ili komu Bog to saopći. Čudo je vidljivo djelo, koje može učiniti samo Bog i onaj, komu Bog pomogne. Uvađati nove pobožnosti znači uvađati nove molitve, novi način štovanja Božjega, nove pobožnosti prema pojedinim svecima, koje Sv. Stolica još nije odobrila. Makar da su privatne t. j. makar da su određene za privatnu porabu vjernika, a ne za javno bogoslužje.

Ako bi koja knjiga spadala po svom sadržaju u koju od gore spomenutih u ovom kanonu vrsta, a ne bi imala Imprimatura, ne smije se bez posebnoga dopuštenja čitati.

U našem se narodu, pored ostalih, šire sumnjive knjige, koje nemaju Imprimatura, a po svom sadržaju spadaju pod udar ovoga kanona, a te se knjige tiskaju kod Kolomana Rože (Budimpešta), dok je drugo

vrelo takovih knjiga: „Međunarodno društvo za raspravu u Hamburgu", kojemu je za Jugoslaviju nakladnik „Nakladno društvo kršćanskih knjiga" u Novom Sadu, štamparija Hirschenhauser i Pillišer.

f) Knjige protiv vjere i crkv. discipline.

„Knjige, koje navaljuju ma na koju katoličku dogmu ili je ismjehuju, koje brane zablude, osuđene od Apostolske Stolice, koje nedostojno govore o bogoslužju, koje idu za uništenjem crkvene stege i u kojima se navlaš pogrđuje crkvena hijerarhija, svećenički ili redovnički stalež." (kan. 1399, 6°.).

Katoličke su dogme one vjerske istine, koje je objavio sam Bog, a Crkva ih svim vjernicima nalaže vjerovati. Zablude, koje je Sv. Stolica osudila, nalaze se sabrane u Silabu (vidi XI. i XII. svezak „Savremenih Pitanja": *J. Gunčević,* Silab i moderne zablude). Nedostojno govore o bogoslužju oni, koji izvrgavaju ruglu sv. misu, sakramente i sakramentale, ili ih prikazuju kao ljudsku ustanovu u Crkvi. Za uništenjem crkv. discipline idu one knjige, koje navaljuju na poslušnost i pokornost, koju su dužni u stvarima vjere i ćudoređa vjernici biskupima i svećenstvu, a svi sv. Ocu Papi kao vrhovnom poglavaru. Tko bi tu vezu htio raskinuti uvađanjem nezakonitoga demokratizma, išao bi za uništenjem crkvene stege („Preporod" i pokret „narodne Crkve"). Knjiga bi bila zabranjena, ako odiše ovakim duhom, pa ma i ne bilo to glavna i jedina svrha auktorova, da navlaš navaljuje na vjeru i disciplinu.

Knjiga, u kojoj se navlaš (jedina i glavna svrha auktorova) pogrđuje crkvena hijerarhija (crkveno poglavarstvo), svećenički ili redovnički stalež, a ne pojedini svećenici i redovnici ili pojedini redovi, pada pod udar ove zabrane.

g) *Praznovjerne knjige.*

„Knjige, koje uče ili preporučuju praznovjerje kojegod vrste: vračanje, gatanje, čaranje, dozivanje duhova i drugo takovo" (kan. 1399, 7°.).

U vračanju se nastoji saznati budućnost po sredstvima, koja nemaju nikakve moći, da prokazuju budućnost, na pr. bacanje kocaka, karata, u grah, i t. d. Gatanjem se dozivaju duhovi, da nam očituju kakvu tajnu, do koje mi inače ne možemo doći na pr. kako je na drugom svijetu, hoće li nam uspjeti poduzeće, što nas u budućnosti čeka. Čaranjem (bajanjem) se zazivaju dusi, da nam pomognu što izvesti bilo dobra bilo zla na pr. da koga ozdrave, da se komu osvete, da koga zavade i sl. Raznim se načinom dozivaju dusi (spiritizam), da nam odgovore na pitanja prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Dostojanstvo Božje i okolnosti pri ovim vrstama praznovjerja potpuno nas uvjeravaju, da je isključena svaka prisutnost Božja.

Sve knjige, koje preporučuju (nagovaraju i oduševljavaju), uče (upućuju u značenje, svrhu i izvedbu) ma koju vrst praznovjerja, koja je dosada poznata ili će se u buduće pojaviti („i drugo takovo"), imaju se smatrati zabranjenim za čitanje katoličkim vjernicima.

h) Knjige o dvoboju, samoubistvu, razvrgnuću braka te tajnim društvima.

„Knjige, koje tvrde, da je dopušten dvoboj ili samoubistvo ili razvrgnuće braka, koje radeći o slobodnozidarskim sljedbama ili o drugim družbama iste vrste dokazuju, da su korisne, a ne pogibeljne po Crkvu i državu" (kan. 1399, 8°.).

Crkva je dvoboj u nekoliko navrata izrično osudila. On nije ništa drugo, nego otvoreno izlaganje

ubojstvu, a to je grijeh protiv V. zap. Božje. Razlozi su vrlo djetinjasti, radi kojih se ljudi u dvoboj upuštaju. Obrana se časti i osveta nanešene nepravde ne postizava u dvoboju, jer ne pobijeđuje pravda, nego vještina mačevanja. Samoubistvo je grijeh protiv V. zap. Božje. Svomu životu nijesmo gospodari, pak si ga nijesmo vlasni ni oduzeti. U katoličkoj je Crkvi brak nerazriješiv po nauci sv. Pavla, a osobito po riječima Spasiteljevima („što je Bog spojio, to neka čovjek ne rastavlja") i po jasnoj nauci crkvenih sabora (Tridentinum). Sve su one knjige zabranjene, u kojima se krivci spomenutih zločina prikazuju herojima, a sami zločini dopuštenima; gdje se prikazuje dvoboj kao hvalevrijedna obrana časti, osveta nanesene uvrede i znak hrabrosti, samoubistvo kao časni izlaz iz nesreće, siromaštva i sramote, a razvrgnuće braka kao sretno riješenje obiteljskih neprilika i bezobzirno kidanje bračnih veza, da se dođe do slobodne ljubavi. To su danas tendencije zabavnih knjiga više negoli znanstvenih. Slobodnozidarska, anarhistička, nihilistička i komunistička društva, koja su po svojoj naravi tajna, jednako su opasna i Crkvi i državi, jer si zamišljaju silom i podmuklošću stvoriti takov društveni red, u kojem bi bila isključena vjera i auktoritet. Knjige su zabranjene, ako ova društva kao korisna po Crkvu i državu brane, a ne ako o njima s drugom nakanom pišu.

i) *Nećudoredne knjige.*

„Knjige, koje navlaš raspravljaju, pripovijedaju, ili uče raspuštene ili besramne stvari" (kan. 1399, 9°.).

Knjige o raspuštenim, besramnim stvarima jesu one, koje čitaoca potiču na nečiste misli, želje, predstave ili djela. Zabranjene su knjige, koje navlaš o tim stvarima (t. j. u cijeloj knjizi ili znatnijem

njenom dijelu, a ne samo mimogred) raspravljaju (iznose pod znanstvenom krinkom: o potrebi grijeha sa „higijenskog stanovišta"), pripovijedaju (erotske pjesme, drame i romani), ili uče (poučavaju o grijesima na pr. zapriječivanju poroda). To je zabrana i prirodnoga zakona, pak za čitanje takovih knjiga ne daje Crkva ni onima dopuštenja, kojima inače dopušta sve ostale knjige sa indeksa čitati.

j) *Liturgijske knjige.*

„Izdanja liturgijskih knjiga, odobrenih od Apostolske Stolice, u kojima se nalazi štogod izmijenjeno tako, da se ne podudaraju s autentičnima izdanjima, odobrenima od Sv. Stolice" (kan. 1399. 10°.).

Izvornike liturgijskih knjiga ispituje i odobrava samo Sv. Stolica, dok ponovna izdanja već odobrenih od Sv. Stolice originala odobrava Ordinarij i posvjedočava, da se ni u čemu ne razilaze od originala. Ako takva knjiga ne bi imala imprimatur, premda se ni u čemu ne bi razilazila od odobrenoga originala, pogriješio bi izdavač ponovnoga izdanja, što knjigu po kan. 1390. nije poslao na cenzuru, ali bi se ipak knjiga smjela čitati. No ako knjiga nema imprimatura, tko može na prvi pogled prosuditi, da li se ona razilazi od odobrenoga originala ili ne. Zato će vrijediti pravilo: liturgijske se knjige bez imprimatura ne smiju čitati, premda je ovaj kanon u tom blaži.

k) *Knjige o oprostima.*

„Knjige, kojima se šire lažni oprosti, ili koje je Sv. Stolica bilo zabranila, bilo opozvala" (kan. 1399, 11°.).

Sve knjige, koje sadržavaju ili govore o oprostima moraju doći na prethodnu cenzuru po kan. 1388. Ako i nijesu bile na cenzuri, a sadržavaju istinite oproste, smiju se čitati. Pitanje je samo, tko je kadar,

ako na knjizi ne vidi imprimatur, ustanoviti, da li se u knjizi nalaze istiniti ili zabranjeni i opozvani oprosti? Zato bez imprimatura ne čitaj nikakvih knjiga, koje sadržavaju ili govore o oprostima!

l) *Svete slike.*

„*Slike Gospodina našega Isusa Krista, Bl. Djevice Marije, anđela, svetaca ili drugih sluga Božjih bilo kojim načinom tiskane, koje se ne slažu s duhom i propisima Crkve*" (kan. 1339, 12°.).

Crkvenim se propisima protivi svaka nečednost bilo u držanju bilo u odijelu na sv. slikama, svaka zamamljivost i profaniranje sv. osoba, zatim ako se prikazivanje slika ne slaže s dogmatskom naukom Crkve. U duhu je Crkve, da sv. slike poučavaju i pobuđuju na pobožnost. Vidi kan. 1385. § 1. 2. 3.

5. Koje osobe ne veže zabrana.

a) Po samoj odredbi zakona.

„*Dopušta se samo onima, koji se bave bogoslovnim ili biblijskim naukama, da se služe knjigama, o kojima je bilo govora u kan. 1399. t. 1. i knjigama, koje su izdane protiv propisa kan. 1391., ako su iste knjige vjerno i potpuno izdane i ako u svojim predgovorima i bilješkama ne udaraju na dogme katol. Crkve*" (kan. 1400.).

Bogoslovnim se ili biblijskim naukama bave učenjaci i profesori (bilo lajici bilo svećenici) stalno, a đaci privremeno za trajanja bogoslovskih študija, ali ne oni, koji samo od vremena do vremena posegnu za Sv. Pismom. Oni, koji se bogoslovnim ili biblijskim naukama bave, mogu se bez posebnoga dopuštenja služiti Sv. Pismom, izdanim od akatolika (kan. 1399. t. 1.) ili prijevodom Sv. Pisma, koji nije bio na prethodnoj cenzuri (kan. 1391.), ali samo onda, ako su ta izdanja

vjerna i potpuna i ako u svojim predgovorima ili bilješkama (a ne samo krivim tekstom) ne udaraju na katol. dogme.

„*Kardinali, biskupi (i titularni) i ostali Ordinariji nijesu vezani crkvenom zabranom knjiga, držeći se potrebnih mjera opreznosti*" (kan. 1401.).

Uz isključenje velike duševne štete i sablazni nijesu vezani.

b) *Po posebnom dopuštenju.*

„*Ordinariji mogu dati dopuštenje svojim podanicima da čitaju knjige, koje su po samom zakonu ili dekretom Apostolske Stolice zabranjene, ali samo za pojedine knjige i u prešnim slučajevima*" (kan. 1401. § 1.).

Ordinarij može dati dopuštenje samo za pojedine knjige, koje molitelj navađa, a ne može dati općenitoga dopuštenja; i u prešnim slučajevima, kada molitelj nema vremena čekati dopuštenje iz Rima.

„*Ako li pak izmole općenito ovlaštenje od Apostolske Stolice dopuštati svojim podanicima da drže i čitaju zabranjene knjige, neka to ne dopuštaju, osim samo probirući (cum delectu) i iz opravdana i pametna razloga*" (kan. 1402. § 2.).

Probirući znači: naobraženim, uvjerenim i bogobojaznim osobama; iz opravdana i pametna razloga: urednicima, piscima, profesorima i predavačima u svrhu proučavanja raznih znanstvenih struja.

Ako moliteljev Ordinarij nema ovoga općenitoga ovlaštenja, onda si može molitelj ishoditi dopuštenje jedino od sv. Stolice.

„*Koji su dobili ovlaštenje od Apostolske Stolice, da smiju čitati i držati zabranjene knjige, ne mogu zato čitati i držati koje mu drago knjige, koje su njihovi Ordinariji zabranili, osim ako im je u apostolskom*

dopusnom pismu izrijekom dano dopuštenje, da smiju čitati i držati knjige, ma od koga osuđene" (kan. 1403. § 1.).

Ako nema ovoga izričitog dodatka u općenitom dopuštenju Sv. Stolice, onda valja tražiti posebno dopuštenje od onoga Ordinarija, koji je na knjigu stavio zabranu čitanja. U Jugoslaviji, koliko mi je poznato, nema tako posebno od Ordinarijâ zabranjenih knjiga, osim što je svećenstvu zabranjeno čitanje i pomaganje „Preporoda", lista reformnih svećenika.

„Povrh toga ih veže teška zapovijed tako čuvati zabranjene knjige, da ove ne dođu u ruke drugima" (kan. 1403. § 2.).

Teško griješi, tko ovu oštru zapovijed prekrši.

„Prodavači knjiga neka ne prodaju, ne posuđuju, ne drže knjiga, u kojima se navlaš raspravlja o bestidnim stvarima; ostale zabranjene knjige neka nemaju na prodaju, ako ne izmole potrebito dopuštenje od Apostolske Stolice i neka ih nikome ne prodaju, osim ako mogu razborito držati, da ih kupac zakonitim putem traži" (kan. 1404.).

Prodavače knjiga vežu potpuno jednako propisi o čitanju knjiga kao i ostale vjernike. Prodavati zabranjene knjige mogu samo onda, ako su dobili od Sv. Stolice općenito dopuštenje za prodaju svih vrsti zabranjenih knjiga, osim bestidnih, jer za te ne će nikada dobiti dopuštenja. Prodavati mogu uz općenito dopuštenje svim nekatolicima, a od katolika samo onima, za koje razborito predmnijevaju, da su si ishodili dopuštenje čitanja ili da ih za takove osobe kupuju. Za svakoga onoga mogu predmijevati, da ima dopuštenje čitanja zabranjenih knjiga, za koga znadu, da je inače savjestan u vršenju vjerskih dužnosti i ne moraju ga pitati, da li ima potrebno dopuštenje, ali mu mogu spomenuti, da je knjiga zabranjena.

„Dopuštenje, ma od koga dobiveno, nipošto ne izuzimlje pojedinca od naravno pravne zabrane čitanja knjiga, koje su za njega bližnja duhovna pogibao" (kan. (1405. § 1.).

Crkva ne može nikoga dispensirati (oprostiti) od zabranâ naravnoga zakona.

„Mjesni Ordinariji i ostali dušobrižnici neka na zgodan način upozoravaju vjernike na opasnost i štetu, koja proizlazi iz čitanja nevaljalih, a osobito zabranjenih knjiga" (kan. 1405. § 2.).

c) *Obrazac molbe za dopuštenje.*

α) Ako se molitelj obraća Ordinariju za dopuštenje:

Prečasnom biskupskom Ordinarijatu (na pr. u Djakovu.)

Potpisanomu bi bilo korisno i potrebno, da čita knjige i časopise, koje je sv. mati Crkva svojim općim ili posebnim pravilima zabranila ili na indeks stavila, jer obavlja službu novinara (profesora, učitelja, pisaca i t. d.). Da toj potrebi uzmogne udovoljavati bez povrede svojih vjerskih dužnosti i uznemirivanje savjesti, najsmjernije umoljava prečasni naslov za potrebno crkveno dopuštenje.

U Zemunu, 29. studenoga 1923.

Petar Pavlović novinar.

β) Ako se molitelj obraća Sv. Stolici za dopuštenje:

Beatissime Pater!

Petrus Pavlović, magister Dioecesis zagrabiensis ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus devotissime petit, ut sibi ad conscientiae suae tranquillitatem in studiis et pro munere suo implendo concedatur facultas legendi omnes libros a S. Sede prohibitos, etiam ex professo contra religionem tractantes.

Tako će uvijek molitelj napisati unutarnjost molbenice. Na vanjskoj će strani molbenice i na omo-

tu, ako sam izravno šalje u Rim, napisati:

Eminentissimo Cardinali Secretario Supremae S. Congregationis s. Officii

Roma. (Italija.).

No bolji je način: Na jednom se arku papira napiše molba, upravljena sv. Ocu (uvijek je molba upravljena sv. Ocu, premda je vanjska adresa Kongregaciji). Ta se molba uz kratki popratni dopis pošalje biskupskom Ordinarijatu, da je u Rim pošalje ili još bolje, da se ta molba sa dopisom (u latinskom, francuskom, talijanskom ili hrvatskom jeziku), u kojemu se s nekoliko riječi moli, da se molba dalje otpravi, pošalje na: *Nuncijatura Apostolska — Beograd, Krunska ul. 57.*

6. Kazne.

„*U izopćenje na posebni način Apostolskoj Stolici pridržano padaju odmah, pošto je djelo javnosti predano, izdavači knjiga otpadnikâ, krivovjeracâ i raskolnikâ, u kojima se brane otpad, krivovjerje i raskol, a isto tako oni, koji te knjige ili druge, što su apostolskim pismom poimence zabranjene, brane ili znajući bez potrebnoga dopuštenja čitaju ili kod sebe drže* (kan. 2318. § 1.).

Tko hotimično i znajući izdaje (nakladnik ili onaj, koji novcem omogući izdavanje), brani (u kritici hvali i svojim ugledom preporučuje), čita ili kod sebe drži knjige otpadnika (apostata od vjere), krivovjernika (heretici), raskolnika, ako se u tim knjigama brani otpad, krivovjerje i raskol (a inače se na njihove knjige ne odnosi ova kazna), pada u izopćenje na posebni način Apostolskoj Stolici pridržano (excommunicatio speciali modo S. Sedi reservata, t. j. ne može ga nitko u ispovijedi od toga grijeha odriješiti, osim sv. Oca i onoga, koji od sv.

Oca dobije posebni dopust (dispenzu). Ista kazna stiže i one, koji znajući brane, čitaju i drže knjige, što su apostolskim pismom poimence zabranjene (knjige, koje je sv. Stolica posebno i poimence zabranila, bit će u popisu zabranjenih knjiga označene sa **P. P.**).

„*Pisci i izdavači, koji bez potrebitoga dopuštenja daju štampati knjige Sv. Pisma ili njihove bilješke i komentare, upadaju samim činom u izopćenje nikom ne pridržano*“ (kan. 1318. § 2.).

Ovoga ih izopćenja može riješiti svaki ispovijednik.

Osim ova dva slučaja, navedena u Crkvenom zakoniku kan. 2318. § 1. i 2., svi drugi prekršaji propisâ općega i posebnoga indeksa ne spadaju pod izopćenje. Tko se u velikoj stvari ogriješi o propise indeksa, bilo općega bilo posebnoga, griješi smrtno, (vidi gore str. 31), ali ga od toga grijeha može svaki ispovijednik odriješiti, osim u slučajevima, navedenim u kan. 2318, § 1. i 2.

II. Dio: Posebni indeks.

1. Općenito.

Pod posebnim se indeksom razumijeva popis zabranjenih knjiga, koje je poimence zabranio ili sam sv. Otac ili pojedine rimske kongregacije s njegovim znanjem. Takovih popisa poznamo u više popravljanih i preinačivanih izdanja. Od prvoga izdanja posebnoga indeksa pa do najnovijega (1922.) brojimo preko 40 službenih izdanja. Među najnovija izdanja spadaju: Leonova iz god. 1881., 1891. i 1900., Pija X. iz god. 1907. i 1911., Benedikta XV. iz god. 1917. te Pija XI. iz god. 1922.

Od samoga Pape potječu **144** zabrane, sadržane u 75 raznih Papinih pisama; od kongregacije obreda potječu **3** zabrane, od kogregacije oprosta **2**, dok sve ostale zabrane potječu od kongregacije sv. Oficija i indeksa (**preko 3200 dekreta**).

Svrha je posebnomu kao i općemu indeksu da zaštiti vjernike od pogubnih knjiga, koje sadržavaju otrov po vjeru i ćudoređe.

Posebni indeks nije jedino mjerilo za zabranu knjiga. Krivo bi mislio, tko bi ovako držao: ova se knjiga, koju sad čitam, ne nalazi na indeksu, jer je nema uvrštene u popisu zabranjenih knjiga, dakle je smijem čitati. Činjenica, da pojedina knjiga nije u popisu zabranjenih knjiga, još nije dostatna, da se knjiga bez grijeha može čitati. Ako se ustanovilo, da te knjige nema u popisu zabranjenih knjiga, treba ispitati, da li nije ona zabranjena po kojemu propisu općega indeksa (prethodna cenzura i zabrana knjiga kan. 1384.—1405.). Ako nije

zabranjena ni po općem indeksu, mogla bi biti zabranjena po prirodnom pravu: možda je radi stanovitih razloga samo meni škodljiva. Istom kada je ovo sve troje isključeno, mogu knjigu bez grijeha čitati.

Nije svrha posebnom indeksu, da osuđuje pisce, nego knjige, u koliko su one opasne po vjeru i moral vjernika. Crkva ne ispituje, a osobito ne izriče osude nad onim, što je pisac mislio, nego samo nad onim, što je zaista rekao i nad onim, što čitalac, čitajući tu knjigu, razumije. Svrha je otkloniti opasnost od vjernika, a ta se nalazi u onom, što vjernici čitajući knjigu kao sadržaj razumiju, a ne u onom, što je pisac mislio reći, a nespretno je drugačije izrekao. Zato će se na indeksu naći i djela inače pobožnih ljudi.

Osude posebnoga indeksa nijesu nepogriješive. Ima osuđenih knjiga, koje sadržavaju krivovjerje, ali Crkva osuđujući tu knjigu nije mislila, da izrekne svoj nepogriješivi sud o toj zabludi, nego da sačuva svoje vjernike od opasnosti, koja im čitajući takove knjige prijeti. Da osude posebnoga indeksa nijesu nepogriješive, svjedoči najbolje i to, što se popis zabranjenih knjiga već toliko puta mijenjao, ispuštajući neke prije osuđene knjige.

U popisu se zabranjenih knjiga ne nalaze sve najgore knjige, što su dosada izašle. Pa i nije svrha posebnoga popisa, da popiše najgore knjige, nego da popiše najopasnije. Najopasnije nijesu one, za koje svatko zna, da su prljave i da sadrže zablude, nego one, za koje se to u prvi mah ne zna, pak ih se mirne duše čita i tako neopazice upija otrov. U popisu zabranjenih knjiga ne ćemo naći Ernesta *Häckela*, Ernesta *Krause*, *Feuerbacha*, *Büchnera*, Brunu *Bauera* i toliko drugih, jer ih svatko pozna kao širitelje bezvjerja. Kada bi Crkva išla zatim, da dade

potpun popis zabranjenih knjiga, morala bi svake godine izdavati ogromne sveske takovih popisa, ako bi bilo uopće i moguće u današnje doba pregledati onaj golemi broj knjiga, što danomice izlaze iz tiska, a otvoreno ili prikriveno prijete vjeri i moralu svojih čitatelja.

U posljednja tri stoljeća otpada poprečno godišnje 16 osuđenih knjiga, što je neznatna malenkost za knjige sviju narodnosti i najbolji dokaz, da nije samo ono zabranjeno čitati, što se u ovom popisu nalazi, nego i ono, što opći indeks i prirodni zakon zabranjuje.

U popisu se zabranjenih knjiga u ova zadnja tri stoljeća nalazi preko 5000 knjiga sviju jezika. Knjige osuđene prije 1600. godine, ne nalaze se više poimence na indeksu iz mnogo razloga: na mnoge se dade protegnuti opći indeks, mnoge se ne mogu više dobiti, mnoge su bile osuđene, jer su mutile mir i griješile protiv ljubavi prema bližnjemu, pak su sada prestale biti opasne.

Od knjiga, koje se danas nalaze u popisu, neke su osuđene „dok se ne isprave“, druge pod prijetnjom izopćenja, a treće bez ikakovih oznaka.

Kod mnogih pisaca (ima ih 108) osuđena su „sva djela“ ili „sva ljubavna djela“ bez posebnoga nabrajanja. Pod „sva ljubavna djela“ razumiju se romani, novele i pjesme. Ako su piscu stavljena „sva djela“ na indeks, ima se to ovako razumjeti: a) samo knjige, a ne pojedini članci u časopisima; b) samo knjige, koje rade o vjeri, ako nije drugčije u osudi rečeno, kao što je slučaj kod „ljubavnih djela“; c) samo knjige, koje je dotični pisac napisao i izdao prije te općenite zabrane.

Ako koje djelo pisca, čija su „sva djela“ indeksom

zabranjena, ne sadrži u sebi ništa, što bi općenito bilo pogibeljno za vjeru i ćudoređe čitalaca, to takovo djelo po tumačenju crkvenih kanonista (pravnika) nije indeksom zabranjeno usprkos onoj oznaci: „sva djela“. Evo nekoliko djela, za koja drže uvaženi kanonisti (na pr. Vermeersch, Simenon, abbé L. Betleem, Nouvelle Revue théologique), da usprkos bilješci „sva djela“ nijesu na indeksu: „La Fadette“, „Claudie“ „Le Pressoir“, „La mare au diable“ (G. Sand † 1876.); „Comte du Monte-Christo“ i „Les Trois Monsquetaires“ [A. Dumas Stariji † 1870.); „Le Rêve“ i „Le Débacle“ (E. Zola † 1902.).

Obzirom na auktore nije na indeksu manjkalo nijednoga staleža. Uz kardinala Petrucci moći je naći zastupnike sviju časti i redova u Crkvi. Obično se pogrdno spominje indeks kao djelo Isusovaca, a zaboravlja se, da imade oko 80 pisaca Isusovaca, kojih su djela na indeksu. Tamo je moguće naći i Kralja Jakoba I. engleskoga i Fridrika Vel. njemačkoga. Nije moglo manjkati, a da se na indeksu ne nađe i 30 spisateljica.

Imade jezika, a među tima je i hrvatski, koji nemaju svojih djela na indeksu. Ali kod nas Hrvata imade mnogo knjiga, koje su zabranjene čitati po prirodnom zakonu i po propisima općega indeksa, a imade ih već dosta i prevedenih, koje su u originalu, pa i u hrvatskom prijevodu, osuđene.

***

U „Popisu zabranjenih knjiga“, koji se u ovoj knjizi nalazi, sadržane su od god. 1600.—1800. samo takove knjige, koje se još danas spominju, a od god. 1800. do danas sve osuđene knjige.

Znakovi.

Kurzivno štampana riječ označuje auktora ili pseudonim ili naslov knjige, ako je auktor nepoznat.

Masno štampano ime označuje, da su sva ili neka zabranjena djela toga pisca i na hrvatski prevedena.

Godina u zagradi označuje onu godinu, kada je knjiga od Crkve zabranjena čitati.

P. P. = Papinsko pismo, kojim je knjiga pod prijetnjom izopćenja zabranjena prema kanonu 2318. § 1. (vidi gore str. 38 sl.).

v = vidi označeno mjesto, na kojem se nalazi ista knjiga ili u prijevodu ili u drugom izdanju.

Popis zabranjenih knjiga.

A. B. C. (l') dix-sept dialogues traduits de l'anglais de mr. Huet (1776.) v. Voltaire.

Abrégé de l'histoire ecclésiastique (1756.).

Abrégé de l'histoire ecclésiastique de Fleury traduit de l'anglois (1770.).

Achterfeld, Johann Heinrich: Lehrbuch der christkatholischen Glaubens- und Sittenlehre in Fragen und Antworten, zunächst für das Bistum Ermland (1838.).

Acta eruditorum — Actorum eruditorum supplementa — Nova acta eruditorum — Ad nova acta eruditorum supplementa (1702.—1764.).

Acton, Lord: Zur Geschichte des vaticanischen Conciles (1871.).

—: Sendschreiben an einen deutschen Bischof des vaticanischen Conciles (1871.).

Adveniat regnum tuum, 1. Letture e Preghiere christiane. — 2. Rituale del Christiano. — 3. L'anno christiano. Roma 1904./5. (1912.).

Ahrens, Henri: Cours de droit naturel ou de philosophie du droit fait d'après l'état actuel de cette science en Allemagne (1842).

Aktenstücke (authentische) wegen dem zu Rom theils betrieben theils abzuwenden getrachteten Verdammungsurtheil über das Stattlerische Buch: Demonstratio catholica (1797.), v. Stattler.

Alajos, Jzsóf: A gyakori szent áldozás és az életpszichologia (1912.).

Alciphron, or the minute philosopher. (1742.).

Alexander, Natalis: Dissertatio polemica de confessione sacramentali adversus libros quattuor Joannis

Dallaei (1684.) **P. P.**

—: Dissertationum ecclesiasticarum trias (1684.) **P. P.**

—: Selecta historiae ecclesiasticae capita et in loca eiusdem insignia dissertationes historicae, chronologicae, criticae, dogmaticae (1684.—1687.) **P. P.**

—: Summa d. Thomae vindicata et eidem angelico doctori asserta (1684.) **P. P.**

Alfieri, Vittorio: Satire (1823.).

—: Della tirannide (1823.).

—: Panegirico di Plinio a Traiano (1827.).

—: Del principe e delle lettere (1827.).

Alletz, Pons Augustin: Dictionnaire des conciles — *Donec corrig.* (1859.).

Altmeyer, Jean-Jacques: Cours de philosophie de l'histoire fait publiquement à l'université de Bruxelles (1841.).

Alvi, Ciro: S. Francesco d'Assisi; romanzo. (1904.).

Amabed: Les lettres, traduites par l'abbé Tamponet (1779.), v. Voltaire.

Ambraziejus, Juozupas: Trumpas rymokatalikų katekizmas (1907.)

Ame (de l') et de son immortalité (1771.).

Amice, I. F.: Manuel de philosophie experimentale (1834.).

Ammann, Franz Sebastian: Der aufgehende Morgenstern und der anbrechende Tag in den Christenherzen, oder der Geist Christi in seiner Kirche (1840.).

—: Die römisch-heidnische Kirche, oder das römische Papstthum als das erneuerte Heidenthum(1846.).

Anelli, Luigi: I reformatori nel secolo XVI. (1892.).

—: Storia della chiesa per un vecchio cattolico (1876.).

Annales, (les) de Loigny, paraissant le Ier vendredi de chaque mois (1890.).

Annales de Philosophie Chrétienne (fondées par A. Bonnetty), Secrétaire de Rédaction L. Laberthonnière. Paris 1905.—1913. (1913.).

Annuaire de l'institut canadien pour 1868. i 1869. (1870.).

Annuaire de la société des étudians de l'universitè libre de Bruxelles 1840. (1841.).

Ansault: Le culte de la croix avant Jésus-Christ (Extrait du Correspondant) (1892.).

—: Mémoire sur le culte de la croix avant Jésus-Christ (1892.).

—: Le culte de la croix avant Jésus-Christ; réponse à M. de Harlez, professeur à l'université de Louvain (Extrait de la Science catholique) (1892.).

Apologie de monsieur Jansenius, évesque d'Ipre et de la doctrine de s. Augustin expliquée dans son livre intitulé: Augustinus (1654.).

Apologie (seconde) pour monsieur Jansenius, évesque d'Ipre et pour la doctrine de s. Augustin expliqée dans son livre intitulé: Augustinus (1654.).

Arasieve, Candido: La religione e i partiti estremi; studii (1881.).

Archinard, André: Les origines de l'église romaine (1853.).

Ardigò, Roberto: La psicologia come scienza positiva (1872.).

Arnauld, Antoine (filius): Apologie de monsieur Jansenius (1654.).

—: Considération sur la lettre composée par mr. l'évesque de Vabres. (1654.).

—: Difficultez proposées à m. Steyaert (1705.).

—: Éclaircissemens sur l'autorité des conciles . . ., ouvrage posthume de M. (1715.).

—: Histoire du formulaire (1732.).

—: Mémoire sur le dessein, qu'ont les jésuites (1654.).

—: Propositiones theologicae duae (1657.).
—: Response au p. Annat. (1654.).
—: Response a la lettre d'une porsonne de condition (1654.).
Arnauld, Antoine (pater): Plaidoyé en parlement pour l'université de Paris contre les jésuites (1608.).
Arnauld, Antoine (pater): Le franc et véritable: discours au roy (1602.).
Art (l') de connoître les femmes avec une dissertation sur l'adultère, par le chevalier Plante-Amour (1826.).
Atti e decreti del concilio diocesano di Pistoja dell' anno 1786. (1794.) **P. P.**
Aubé, Benjamin: Histoire des persécutions de l'église jusqu' à la fin des Antonins (1882.).
—: Histoire des persécutions de l'église. La polémique païenne à la fin du II$^{\underline{e}}$ siècle (1883.).
—: Les chrétiens dans l'empire romain de la fin des Antonins jusqu'au milieu du III$^{\underline{e}}$ siècle (1883.).
—: L'église et l'état dans la seconde moitié du III$^{\underline{e}}$ siècle (1886.).
Audisio, Guglielmo: Della società politica e religiosa rispetto al secolo decimonono (1877.).
Aulard, F.-A., et Debidour, A.: Histoire de France à l'usage des écoles primaires et des classes élémentaires des lycées et collèges (1897.).
Avancini, Damiano: Modernismo; romanzo (1914.).
Avis fraternels aux ultramontains concordatistes (1817.).
Ayala-Rosso, Mario: Le temporalità della chiesa e la questione romana (1875.).
Azevedo Araujo e Gama, Manuel de: Analyse critica do libello accusatorio que o sr. bispo conde redigiu contra a faculdade de theologia da universidade de Coimbra (1890.).

—: Explicações ao publico a proposito do incidente occorrido entre o senhor bispo Conde e a faculdade de theologia da universidade de Coimbra (1890.)

Baco Franciscus: De dignitate et augmentis scientiarum libri IX. (1668.).
Bailly, Ludovicus: Theologia dogmatica et moralis ad usum seminariorum (1852.).
Baissac, Jules: Les origines de la Religion (1877.).
—: Histoire de la diablerie chrètienne. 1. Le diable; la personne du diable; le personnel du diable (1886.).
Bajus, Michael: Opera cum bullis pontificum et aliis ipsius causam spectantibus collecta; studio A. P. theologi (1697.).
Baltzer, Johann Baptist: Neue theologische Briefe an Dr. Anton Günther, ein Gericht für seine Ankläger nebst vorangehender Duplik auf des Dr. Clemens „Replik". (1859.).
Baluzius, Stephanus: Vitae paparum avenionensium (1698.).
Balzac, Honoré de: Sve ljubavne pripovijetke (1841., 1842., 1864.).
Barbier, Emmanuel: Ne mêlez pas Léon XIII. au libéralisme (1908.).
—: Le progrès du libéralisme catholique en France sous le pape Léon XIII.; histoire documentaire (1908.).
Barrault, Émile: Occident et Orient, études politiques, morales, religieuses (1837.).
Barré, Louis: Nouvelle biographie classique contenant jusqu'à l'année 1840. la liste des principaux personnages de tous les pays. (1857.).
Barzellotti, Giacomo: David Lazzaretti di Arcidosso detto il santo, i suoi seguaci e la sua leggenda (1886.).
Batiffol, Pierre: L'eucharistie, la présence réelle et la transsubstantiation (1907.). Permittitur editio correcta anni 1913.

Bauer, Edgar: Der Streit der Kritik mit Kirche und Staat (1845.).

Bayle, Pierre: Sva djela. (1757.).

—: Critique générale de l'histoire du Calvinisme (1684.).

—: Nouvelles lettres de l'auteur de la critique générale.

—: Nouvelles de la république des lettres (1692.).

—: v. Fox de Bruggs, Jean: Commentaire philosophique (1713.).

Bazin: La philosophie de l'histoire (1768.) v. Voltaire.

Beck, Joseph: Freiherr J. Heinrich von Wessenberg, sein Leben und Wirken (1866.).

—: J. Heinrich von Wessenberg, ein deutsches Lebensbild (1866.).

Begey e Favero: S. E. Monsignor Arcivescovo L. Puecher-Passavalli, Predicatore apostolico, Vicario di S. Pietro. Ricordi e lettere (1870.—1897.) (1913.).

Bekanntmachung und *Beleuchtung* der *Badener-Conferenz-Artikel* von dem kleinen Rathe des Kantons Luzern an die Bürger desselben (1835.).

Bentham, Jérémie: Traités de législation civile et pénale (1819.).

—: Three tracts relative to spanish and portuguese affairs (1826.).

—: Traité des preuves judiciaires (1828.).

—: Deontogly or the science of morality (1835.).

Bentley, Richard: Phileleutherus Lipsiensis: Remarks (1740.).

Béranger, Pierre-Jean: Chansons (1834.).

Berchtold, Joseph: Die Unvereinbarkeit der neuen päpstlichen Glaubensdekrete mit der bayerischen Staatsverfassung (1871.).

Berchtold, Joseph Anton: Das Gebet des Herrn, nachgefühlt (1859.)

Bergson, Henri: Essai sur les données immédiates de la conscience (1914.).

—: Matière et mémoire; essai sur la relation du corps à l'esprit (1914.).

—: L'évolution créatrice (1914.).

Berichtigung (Zur) der Ansichten über die Aufhebung der Ehelosigkeit bei den katholischen Geistlichen (aus Schlesien) (1829.).

Berkeley, George: Alciphron (1742.).

Bernheim: Préface (zu Lacaze Félix: A Lourdes avec Zola) (1742.).

Bert, Paul; L'instruction civique à l'école (1882.)

Beugnot, Auguste-Arthur: Histoire de la destruction du paganisme en occident (1837.).

Bianchi-Giovini, Aurelio: Biografia di frà Paolo Sarpi (1837.).

—: Istoria critica della chiesa greco-moderna e della chiesa russa di Ermanno Giuseppe Schmitt; versione dall'originale tedesco (1844.).

—: Esame critico degli atti e documenti relativi alla favola della papessa Giovanna (1846.).

—: Pontificato di San Gregorio il Grande (1846.).

—: Storia degli Ebrei (1846.).

—: Critica degli evangeli (1853.).

—: Storia dei papi (1856.).

Bianco, Giuseppe: Le psicopatie contagiose, saggio nosologico (1870.).

Bistums-Synode (die) und die Erfordernisse und Bedingungen einer heilsamen Herstellung derselben (1849.).

Blanchard, Platon: Catéchisme de la nature, ou religion et morale naturelles (1823.).

Blondellus (Blondel). David: Sva djela. (1757.).

Blumaer, Aloys: Glaubensbekänntnis eines mit dem Tode ringenden Mannes (1786.).

Bodin, Félix: Résumé del' histoire de France jusqu'á nos jours (1834.).

Boggio, Pier Carlo: La chiesa e lo stato in Piemonte (1855.).

Boillot, Joseph-Marcelin: Mélanges sur quelques questions agitées de mon temps et dans mon coin de pays (1890.)

Bois, Jules: Le satanisme et la magie (1896.)

Boissonade, J.-A.: La bible dévoilée (1873.).

Bolgeni, Vicenzo: Dei limiti delle due potestà ecclesiastica e secolare, dissertazione postuma (1850.).

Bolzano, Bernard: Erbauungsreden für Akademiker (1828.)

Bolzano, Bernard: Lehrbuch der Religionswissenschaft.

Bombelli, Rocco: L'infallibilità del romano pontefice ed il concilio ecumenico vaticano, dialogo fra un teologo ed un razionalista (1877.).

—: Storia critica dell'origine e svolgimento del dominio temporale dei papi scritta su documenti originali ed autentici (1877.).

Bonaiuti Ernesto: Storia del Cristianesimo (1917.).

—: La genesi della dottrina agostiniana intorno al peccato originale (1918.).

—: Sant Agostino (1918.)

Bonghi, Ruggero: La Vita du Gesù illustrata da 86 disegni de' migliori artisti (1892.).

Bonicel, J.: Concidérations sur le célibat des prêtres (1827.)

Bonnefon, Jean de: Le pape de demain (1889.)

Bonnefoy, Jéhan de: Le catholicisme de demain (1909.).

—: Les leçons de la défaite ou la fin d'un catholicisme (1909.).

—: Vers l'unité de croyance (1909.).

Bonomelli, Geremia: Roma e l'Italia. (1889.).

Bordas-Demolin, Jean-Baptiste: Les pouvoirs constitutifs de l'église (1856.).

—: Mélanges philosophiques et religieux (1866.).

- : Oeuvres posthumes publiées avec une introduction et des notes par F. Huet (1866.).

Bordas-Demoulin, Jean-Baptiste, Et Huet, François: Essais sur la réforme catholique (1866.)

Bordier, Henri et Charton. Edouard: Histoire de France depuis les temps les plus anciens jusqu'à nos jours d'après les documents originaux et les monuments de l'art de chaque époque (1868.).

Borelli, Giambattista: Studi filosofico-speciali (Tre parti) (1882.).

Boronat, P. S.: Elementos de Logica (1922.).

—: Elementos de Psicologia (1922.).

—: Elementos de Etica cientifica (1922.).

Bosseboeuf, L.-A.: L'encyclique „Immortale Dei", le syllabus et la société moderne (1886.).

—: Le syllabus sans parti-pris (1886.).

Bossi, Luigi: Roscoe, William, Vita e pontificato di Leone X. (1886.).

Bossuet, Jacques-Bénigne: Projet de réponse à m. De Tencin, archevêque d'Embrun, communiquée aux ecclésiastique du diocèse de Troyes pour leur instruction (1745.).

Botta, Carlo: Storia d'Italia dal 1789. al 1814. (1825.).

—: Histoire des peuples d'Italie (1827.).

—: Storia d'Italia continuata da quella del Guicciardini sino an. 1789. (1833.).

Bouillet, Marie-Nicolas: Dictionnaire universel d'histoire et de géographie (1852.).

Boulanger, Nicolas-Antoine: L'antiquité dévoilée par ses usages (1823.).

Bourdillon, Joseph: Essai historique et critique sur

les dissensions des églises de Pologne (1768.)

Bourelly, G. Marco: Cento biografie di fanciulli illustri italiani (1868.).

Bovio, Giovanni: Cristo alla festa di Purim (1895.).

—: S. Paolo (1895.).

—: Il millennio (1895.).

Bozzelli, François: De l'union de la philosophie avec la morale (1845.)

Braun, Thomas: Katholische Antwort auf die päpstliche Bulle über die Empfängnis Mariä (1857.).

—: Katholisches Andenken (1859.).

—: Katholische Kirche ohne Papst (1871.).

—: Krieg und Frieden, oder der Hermesianismus und seine Gegner (1845.). v. *Frank* Peter Paul.

Brazil (o) mystificado na questão religiosa (1876.).

Brémond, Henri: Sainte Chantal (1572.—1641.), Collection „Les Saints“ (1913.).

Brendel, Sebald: Handbuch des katholischen und protestantischen Kirchenrechtes .... namentlich im Königreiche Bayern (1824.).

Brenner, Friedrich: Über das Dogma; zugleich Beantwortung der Frage: wer wird selig? (1835.).

—: Nachtrag zur Schrift: Über das Dogma (1835.).

—: Offener Brief an Herrn Professor Troll (1835.).

Brière, Henri: Lettre adressée à monsieur l'abbé Pouclée, official diocésain de Chartres (1878.).

Brière, Henri v. Perdrix, Georges: Le vrai mot (1878.)

Briffault, Eugéne: Le sercet de Rome au XIXme siècle, 1^{0} le peuple, 2^{0} la cour, 3^{0} l'eglise, illustrée de 200 dessins par les artistes les plus distingués (1862.).

Broussais, François-Joseph-Victor: De l'irritation et de la folie, ouvrage dans lequel les rapports du physique et du moral sont établis sur les bases de la médicine physiologique (1830.).

Bruitte, Édouard: Mes adieux à Rome; Lettre à m. Guyard, grand vicaire de mgr. de Trélissac, évêque de Montauban (1845.).

Bruno, Giordano: Sva djela (1600.).

Bruys, François: L'Art de connoître les femmes (1826.).

Buccellati, Antonio: L'allucinato; romanzo in tre libri (1877.).

Buchmann, Jakob: Die unfreie und die freie Kirche in ihren Beziehungen zur Sklaverei, zur Glaubens- und Gewissenstyrannei und zum Dämonismus (1875.).

Buddeus, Carl: Jesus Christus und die Essener, nach den Visionen der Augustiner-Nonne Anna Katharina Emmerich (1896.).

Buen, Ódón de: Tratado elemental de geologia (1895.).

—: Tratado elemental de zoologija (1895.).

Bugnion, Catéchisme de l'église du Seigneur (1862.).

Buhle, Johann Gottlieb: Geschichte der neueren Philosophie (1828.).

Buisson, Ferdinad: La religion, la morale et la science; leur conflit dans l'éducation contemporaine (1903.).

Bulgarini, G. B.: Antonio Stoppani et la Civiltà cattolica (1885.).

—: Di una nuova accusa, mossa dal cardinale Zigliara al sistema filosofico di Antonio Rosmini (1885.).

Bunsen, Christian Charles Josias: Hippolytus and his age, or the doctrine and practice of the church of Rome under Commodus and Alexander Severus and ancient and modern chistianity and divinity compared ((1853.).

Buonajuti, Ernesto: Saggi di filologia e storia del nuovo testamento (1910.).

Burdach, Karl Friedrich: Die Physiologie als Erfah-

rungswissenschaft (1851.).

Bureau, Paul: La crise des temps nouveaux; préface de m. Alfred Croiset (1908.).

Burnouf, Émile: Le catholicisme contemporain (1881.).

—: La science de religions (1881.).

Cabanis, Pierre-Jean-Georges: Rapports du physique et du moral de l'homme (1819.).

Cabet, Étienne: Le vrai christianisme suivant Jésus-Christ (1848.)

Cadorna, Carlo: Religione, diritto, libertà; .... edizione postuma, curata dal generale Cadorna, con cenni biografici del senatore M. Tabarrini (1893.).

Cahagnet, Louis-Alphonse: Magnétisme, arcanes de la vie future dévoilés (1851.).

—: Guide du magnétiseur ou procédés magnetiques d'après Mesmer, Puységur et Deleuze (1851.).

Caillet: Union générale dans le clergé séculier du sacerdoce et du mariage (1874.).

Calamassi, Luigi: L'Italia nell'etá di mezzo (1894.).

—: Il compendio della storia d'Italia di Eugenio Comba, intieramente rifatto: Il medio evo-I tempi moderni (1894.).

Calixtus, Georgius: Sva djela (1693.).

Callet, Auguste: L'enfer (1862.).

Cappelletti, Guiseppe: Contro lo anonimo autore del libello intitolato: Il mechitarista di s. Lazaro di Venezia (1853.).

—: I gesuiti e la repubblica di Venezia, documenti diplomatici publicati per la prima volta con annotazioni storiche (1873.).

—: Breve corso di storia di Venezia (1874.).

Caramuel, Joannes: Apologema pro antiquissima et universalissima doctrina de probabilitate (1664.).

Caron, Louis-Hilaire: La vraie doctrine de la sainte église catholique sur le salut des hommes (1856.).

Carové, Friedrich Wilchelm: Über das Coelibatgesetz des römisch-katholischen Klerus (1835.).

—: Kosmorama; eine Reihe von Studien zur Orientierung in Natur, Geschichte, Staat, Philosophie und Religion (1835.).

—: Der Saint-Simonismus und die neuere französische Philosophie (1835.).

—: Die letzten Dinge dcs römischen Katholizismus in Deutschland (1836.).

Carriere, Franciscus: Historia chronologica pontificum romanorum cum praesignatione futurorum ex S. Malachia (1697.).

Carriere, Moritz: Religiöse Reden und Betrachtungen für das deutsche Volk (1857.).

Cartesius, Renatus v. Descartes, Renatus.

Casalis, Bernardo: Libro di lettura per il popolo italiano (1891.).

Casangian, Placido: Risposta finale degli orientali agli occidentali (1873.).

Cassani, Giacomo: Delle principali questioni politiche-religiose; vol. I.: Dei rapporti fra la chiesa e lo stato (1872.).

—: Rinnovamento (il) cattolico (1872.).

Casus moralis. Pisis 1886. (1886.).

Catéchisme de l'honnête-homme ou dialogue entre un caloyer et un homme de bien traduit du grec vulgaire (1765.).

Catéchisme catholique. Berne 1876. (1877.)

Cazal Edmond, Saint Thérèze. Paris. (1921.).

Causa arnaldina seu Antonius Arnaldus a censura anno 1656. sub nomine facultatis theologiae parisiensis vulgata vindicatus (1699.).

Causes intérieures de la faiblesse extérieure de l'église en 1870. (1879.).

Caussa (pro) italica ad episcopos catholicos actore

presbytero catholico (1861.).

Cauzons, Th. de: Histoire de l'inquisition en France (1912.)

Caverni, Raffaelo: De'nuovi studi della filosofia, discorsi a un giovane studente (1878.).

Ce qu'on fait de l'Église: étude d'histoire religieuse avec une supplique à S.S. le Pape Pie X. (1913.).

Cecchetti, Bartolomeo: La repubblica di Venezia e la corte di Roma nei rapporti della religione (1875.).

Cenni biografici del dottore Ferdinando Boccalari da Lazzara (1870.).

Cerati: Des dangers du célibat (1834.).

—: Des usurpations sacerdotales, ou du clergé en opposition avec les principes actuels de la société (1834.).

Cerruti, Giuseppe: La chiesa cattolica e l'Italia, storia ecclesiastica e civile dalla venuta .... di san Pietro ... all'anno 30 del fortunoso pontificato di Pio IX. (1878.).

Chabauty, E. A.: Résumé du système de la rénovation (1894.).

—: Discussion du système de la rénovation; revue mensuelle (1896.).

—: État de la question eschatogique ou des choses finales au XIXe siècle. L'encyclique sur les études bibliques et ce système (1896.).

—: Études scripturales, patristiques, théologiques et philosophiques sur l'avenir de l'église catholique, selon le plan divin, ou la régénération de l'humanité et la rénovation de l'univers (1896.).

—: Le système de la rénovation n'a pas été condamné en lui même par l'église (1896.).

Chaillot, J.-Louis: Pie VII. et les jésuites d'après des documents inédits (1883.).

Chevalier, I.-P. L'âme au point de vue de la science

et de la raison (1866.).

Chevignard, Antoine-Théodore: Nouveau spectacle de la nature (1825.).

Chiesa cattolila (la) romana e la chiesa greco-russa ortodossa, et in che differiscano fra loro (1871.).

Chouilly, L.: Carnet du petit Citoyen. Résumés d'instruction morale et civique. — Cours moyen et supérieur (1912.).

Chrismann, Philippus Nerius: Regula fidei catholicae et collectio dogmatum credendorum (1869.).

Christianisme (le) dévoilé, ou examen des principes et des effets de la religion chrétienne (1823.).

Cicchitti-Suriani, Filippo: La religione nella scienza e la tirannide della coscienza, con prefazione di G. B. Savarese (1885.).

Cicuto, Antonio: Il concilio vaticano (1873.).

Claraz, Jules: Le mariage des pretrês (1912.).

Clericus (Le clerc) Joannes: Sva djela (1733.).

Clericus, Joannes: Liberius de Sancto Amore. Epistolae theologicae (1684.).

Clericus germanicus: Der Modernisteneid; ein Appell an deutsche Priester (1911.).

Cœnobium, Rivista internazionale di liberi studi (1907.)

Cohen, Joseph: Les déicides (1861.).

Coleccion diplomática de varios papeles antiguos y modernos sobre dispensas matrimoniales y otros puntos de disciplina eclesiástica (1822.).

Combe, George: Nouveau manuel de phrénologie (1837.).

Combe, Gilbert-Joseph-Émile: Le grand coup avec sa date probable, c'est-à-dire le grand châtiment du monde et le triomphe universel de l'Église. — Étude sur le secret de la Salette, augmentée de la brochure de Mélanie et autres pièces justificatives (1901.).

—: Le secret de Mélanie, bergère de la Salette, et la crise actuelle (1907.).

Compayré, Gabriel: Éleéments d'instruction morale et civique (1882.).

Compère (le) Mathieu ou les bigarrures de l'esprit humain (1804.).

Condillac, Étienne de: Cours d'étude pour l'instruction du prince de Parme (1836.).

Condorcet, Marie-Jean-Antoine-Nicolas de: Esquisse d'une tableau historique des progrès de l'sprit humain (1827.).

Confesseur (le) par l'abbé *** auteur du Maudit (1866.).

Considerant, Victor: Destinée sociale (1836.)

—: Considérations sociales sur l'architectonique (1837.).

Constant: La bible de la liberté (1841.).

Contagion (la) sacrée ou histoire naturelle de la superstition, ouvrage traduit de l'anglais (1821.).

Controverse pacifique sur les principales questions qui divisent et troublent l'église gallicane (1827.).

Convention du 11. juin 1817. entre sa majesté très-chrétienne et sa sainteté Pie VII. dévoloppée (1822.).

Coppola, Raffaele Maria: Del sangue purissimo e verginale della gran madre di Dio Maria sanctissima; operetta dogmatico-ascetica (1875.).

Coquerel, Athanase: Le christianisme expérimental (1850.).

Corbató, José Domingo Maria: El inmaculado san José; apuntes vindicativos de su concepción purísima, su honor de esposo, sus derechos de padre, su primacía restauradora; artículos publicados en La señal de la victoria (1907.).

Coreni, Teofilo: Lo spiritismo in senso christiano (1890.).

Correspondance de deux ecclésiastiques catholiques sur la question: Est-il temps d'abroger la loi du célibat des prêtres? (1836.).

Coscia, Nicola: Mille dei più originali e concettosi canti popolari (1882.).

Cosson, Charles de: Révélations sur les erreurs de l'ancient testament (1842.).

Costa, Adalgisa: Dei doveri della donna; pensieri (1876.).

Costa, Jérôme a: Histoire de l'origine et du progrès des revenus ecclésiastiques (1692.).

Coubé, Stéphen: Ames juives (1913.).

Coulevain, Pierre de: Le roman merveilleux (1915.).

Cousin, Victor: Cours de l'histoire de la philosophie (1844.).

Critique générale de l'histoire du Calvinisme de mr. Maimbourg (1684.).

Croce, Enrico: Itinerario di Dante Alighieri (1870.).

Croiset, Alfred, v. Bureau, Paul: La crise des temps nouveaux; préface (1908.).

Culte privé des mains divines de notre Sauveur (1896.).

Curci, Carlo Maria: La nuova Italia ed i vecchi zelanti (1881.).

—: Il Vaticano regio, tarlo superstite della chiesa cattolica (1884.).

—: Lo scandalo del „Vaticano regio" duce la providenza buona a qualche cosa (1884.).

—: La vita di Gesù Cristo; esame critico sulle parabole e sui miracoli per David Strauss (1886.).

D'Alembert, Jean Le Rond: Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences (1759.). **P. P.**

—: Mélanges de littérature (1767.). **P. P.**

D'Alma, Jean: La controverse du quatrième évangile (1908.).

Dalsum, H. A. van: Er is geene tegenstelling tuschen de beginselen van de franche Revolutie en di van het Evangèlie (1913.).

Damiron, Jean Philibert: Essai sur l'histoire de la philosophie en France au dix-neuvième siècle (1834.).

Damoiseau, Augustinus: Documenta quaedam s. scripturae cum doctrina s. Hildegardis de rationalitate et de antiquo dierum (1895.).

Dannenmayer, Matthias: Institutiones historiae ecclesiasticae (1820.).

D'Annunzio, Gabriele: Sve ljubavne pripovijetke (1911.).

—: Sva dramatska djela (1911.).

—: Prose scelte (1911.).

Danton, G.: Historia general de la masonería desde los tiempos mas remotos hasta nuestra época; con un prólogo por el eminente escritor don Emilio Castelar (1897.).

D'Argens, Jean-Baptiste de Boyer: La philosophie du bon sens (1752.).

D'Argens, Jean-Baptiste de Boyer: Lettres cabalistiques (1742.).

—: Lettres chinoises (1742.).

—: Lettres juives (1743.).

—: Mémoires secrets de la république des lettres (1755.).

Darstellung des ältesten Christenthums aus den Schriften der ältesten Kirchenväter (1838.).

Darwin, Erazmus: Zoonomia or the laws of organic life (1817.).

Daumer, Georg Friedrich: Die Geheimnisse des christlichen Altertums (1857.).

David, Louis-Olivier: Le clergé canadien, sa mission, son oeuvre (1896.).

D'Azzi, C. Romano: Un vasto inganno: la risurrezione dei morti; studio critico (1908.).

Debidour, A. **v.** Aulard, F. A.: Histoire de France etc. (1897.).

Debonnaire, Louis. v. Fleury, Claude: Neuvième discours sur les libertés de l'église gallicane (1753.).

Debay, Aug. Philosophie du mariage (1852.).

De Boni, Filippo: Del papato, studi storici (1852.).

De Castro, Francisco: O invento Abel Parente no ponto de vista do direito criminal, da moral publica e da medicina clinica (1895.).

De Castro, Giovanni: Arnaldo da Brescia e la rivoluzione romana del XII. secolo (1876.).

De Dominicis, Saverio Fausto: Galilei e Kant, o l'esperienza e la critica nella filosofia moderna (1874.).

Delisle de Sales, (Isoard, Jean-Baptiste-Claude) **v.** Ralph, Emmanuel: Mémoires de Candide sur la liberté de la presse etc. (1804.).

Delmont, Théodore: Cours élémentaire de philosophie (1889.).

Denis, Charles: Un carême apologétique sur les dogmes fondamentaux (1903.).

—: L'église et l'état; les leçons de l'heure présente (1903.).

Denizart-Rivail, Hippolyte-Léon, v. Kardec, Allan.

Dereser, Antonius, v. Thaddaeus a s. Adamo.

De'Ricci, Scipione: Memorie scritte da lui medesimo e pubblicate con documenti da Agenore Gelli (1865.).

De Rosa, Luigi: Il pessimismo di sentimento o „dolore del mondo" (Weltschmerz). Parte prima, prolegomeni (1898.).

Descartes, Renatus (René): Meditationes de prima philosophia, in quibus Dei existentia et animae humanae a corpore distinctio demonstratur (1863.).

—: Epistola ad patrem Dinet S. J. (1663.).

—: Epistola ad Gisbertum Voëtium (1663.).

—: Notae in programma quoddam (1663.).
—: Opera philosophica (1663.).
—: Les passions de l'âme (1663.).
—: Meditationes de prima philosophia (1720.).
Des Houx, Henri: Souvenir d'un jounarliste français à Rome (1886.).
D'Holbach, Paul Thyry: Le christianisme dévoilé (1823.).
—: La Contagion sacrée (1821.).
—: Histoire critique de Jésus-Christ (1782.).
—: Le Militaire philosophe (1771.).
—: La morale universelle (1837.).
—: Le bon Sens (1775.).
—: Système social (1775.).
—: v. Mirabaud: Système de la nature (1770.).
Diaz, Rodriguez, M.: Sensaciones de viaje (1897.).
Di Bartolo, Salvatore: I criteri teologici. (Permittitur ed. romana anni 1904.) (1891.).
Di Bernardo, Domenico: Il divorzio, considerato nella teoria e nella pratica (1878.).
Dictionnaire de l'économie politique, contenant l'exposition des principes de la science etc. (scus la direction de Ch. Coquelin et Guillaumin.) (1856.).
Dictionnaire politique; encyclopédie du langage et de la science politiques; (par Garnier-Pagès; publiés par E. Duclerc et Pagnerre) (1853.).
Diderot: v. Enclyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences (1759.). **P. P.**
Difficultez proposées à mr. Steyaert.
Dimnet, Ernest: La pensée catholique dans l'Angleterre contemporaine (1907.).
Discursos sobre una constitucion religiosa considerada como parte de la civil nacional, su autor un americano, los da á luz Juan Antonio Llorente (1822.).
Dittes, Friedrich: Lehrbuch der Psychologie (1879.).

Doctrine de l'écriture sur l'adoration de Marie (1822.).
Döllinger, Johann Joseph Ignaz v. Janus: Der Papst und das Concil (1869.).
Dolonne, Abbé: Le Clergé contemporain et le célibat (1912.).
Dompierre, Jean de: Comment tout cela va finir; l'avenir jusqu'à la fin des temps; histoire anticipée des derniers âges du monde (1901.).
D'Orient, A.: Des destinées de l'âme (1873.).
Draper, John William: History of the conflicts between religion and science (1876.).
Dubois, Pierre: Le catéchisme véritable des croyans (1836.).
—: Le croyant détrompé (1836.).
Duchesne, L.: Histoire ancienne de l'Eglise (1912.).
Dudevant, (Amantine-Lucile-Aurore) v. Sand, George: Sve ljubavne pripovijetke (1863.).
Dufour, Pierre: Histoire de la prostitution chez tous les peuples du monde (1852.).
Dufrenoy, Adélaïde-Gillette Billet: Biographie des jeunes demoiselles ou vies des femmes célèbres depuis les Hèbreux jusqu'à nos jours (1826.).
Duggan, James: Steps towards reunion (1898.).
Du Manoir: Défense des deux brefs de n. s. p. le pape Innocent XII aux évêques de Flandre contre le docteur Martin Steyaert (1703.).
Dumas, Alexandre Stariji: Sve ljubavne pripovijetke (1863.).
Dumas, Alexandre Mlađi: Sve ljubavne pripovijetke.
—: La question du divorce (1880.).
Dupin, André-Marie-Jean-Jacques: Manuel du droit public ecclésiastique français (1845.).
—: Libertés de l'église gallicane (1860.).
Dupin, Antoine: Le dogme de la trinité dans les trois premiers siècles (1908.).

Earle, John Charles: The spiritual body; an essay in prose and verse (1878.).

—: The forty days, or Christ between his resurrection and ascension (1878.).

Église, ce qu'on fait de l'; étude d'histoire religieuse, avec une supplique à S. S. le Pape pie X. (1913.).

Église l'et la republique, avec une préface par Corentin Guyho (1877.).

Eichthal, Gustave de: Les évangiles: examen critique et comparatif des trois premiers évangiles (1863.).

Ellendorf, Johann Otto: Der Primat der roemischen Päpste, aus den Quellen dargestellt (1841.).

Ellero, Pietro: La questione sociale (1877.).

—: Scritti minori (1877.).

—: Scritti politici (1877.).

Emancipatore l' cattolico. Giornale della società nazionale emancipatrice (1869.).

Encyclopédie moderne: Dictionnaire abrégé des sciences, des lettres, des arts, de l'industrie, de l'agriculture et de commerce. Nouvelle édition augmentée de près du double, publiée sous la direction de m. Léon Rénier (1854.).

Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers par une société de gens de lettres, mis en ordre et publié par m. Diderot et m. D'Alembert. (1758.). **P. P.**

Enfantin, Barthélemy-Prosper: Science de l'homme, physiologie religieuse, cujus partem alteram constituit opusc. inscriptum: Mémoire sur la science de l'homme, par H. Saint-Simon (1859.).

Erigena, Ioannes Scotus: De divisione naturae libri quinque diu desiderati; accedit appendix ex ambiguis s. Maximi, graece et latine (1684.).

Errotica biblion (1804.).

Esquiros, Alphonse: Les vierges folles (1844.).

—: Les vierges martyres (1844.).

—: Les vierges sages (1844.).

Esquiros, Alphonse: L'Évangile du peuple (1841.).

Essai sur la formation du dogme catholique (1843.).

Essai historique sur la puissance temporelle des papes (1823.).

État (l') et les cultes, ou quelques mots sur les libertés religieuses (1850.).

État (l') présent de la faculté de théologie de Louvain, où l'on traite de la conduite de quelques-uns de ses théologiens et de leurs sentimens contre la souveraineté et la sureté des rois, et contre les IV articles du clergé de France (1702.).

Ewerbeck, Hermann: Qu'est-ce que la bible d'après la nouvelle philosophie allemande? (1857.).

Fabre d'Olivet, Antoine: La langue hébraique restituée, et le véritable sens des mots hébreux rétabli et prouvé par leur analyse radicale (1825.).

Falcioni, Zeffirino: Coup d'oeil sur le christianisme par un franc-maçon, ancien secrétaire de la chapelle pontificale (1880.).

Favero, **v.** Begey.

Febronius, Justinus: De statu ecclesiae et legitima potestate Romani pontificis (1773.)

Félicité, Joseph de: La régénération du monde (1876.).

—: La résurrection dans le système de la régénération du monde (1876.).

Fénélon, François de Salignac: Explication des maximes des saints sur la vie intérieure (1699.) **P. P.**

Ferracci, Valeriano: Cenni biografici della Serva di Dio Paola Mandatori-Sacchetti (1913.).

Ferrari, Giuseppe: Sva djela (1877.).

Ferri, Enrico: L'omicidio nell'antropoligia con atlante antropologico-statistico (1895.).

—: L' omicidio-suicidio, responsabilità giuridica (1896.).

—: La scuola criminale positiva; conferenza (1896.).

—: Sociologia criminale (1896.).

—: La teoria dell'imputabilità e la negazione del libero arbitrio (1896.).

Ferri, Louis: Essai sur l'histoire de la philosophie en Italie au XIXme siècle (1874.).

Ferrière, Émile: L'âme est la fonction du cerveau (1892.).

—: Les apôtres, essai d'histoire religieuse d'après la méthode des sciences naturelles (1892.).

—: Le darwinisme (1892.).

—: Les erreurs scientifiques de la bible (1892.).

—: La matière et l'énergie (1892.).

—: Paganisme des Hébreux jusqu'à la captivité de Babylon (1892.).

—: La vie et l'âme (1892.).

—: Les mythes de la Bible (1893.).

Feydeau, Ernest: Sve ljubavne pripovijesti (1864.).

Figuier, Louis: Le lendemain de la mort, ou la vie future selon la science (1873.).

Filopanti, Quirico: L'universo; lezioni popolari di filosofia enciclopedica, (1875.).

Fiore, Geremia: La genesi della chiesa (1881.).

—: Synopsis juris canonici (1889.).

Flaubert Gustave: Madame Bovary (1864.).

—: Salammbo (1864.).

Fleury, Claude: Institution au droit ecclésiastique (1693.).

—: Institutiones iuris ecclesiastici latinas reddidit et cum animadversionibus Justi Henningii Boehmeri edidit Daniel Gruber (1729.).

—: Neuvième discours sur les libertés de l' église gallicane (una cum notis, quas Louis Debonnaire adiecit) (1753.).

—: Catechisme historique contenant en abrégé l'histoire sainte et la doctrine chrétienne (1728.).

Fleury, Jules v. Champfleury: Sve ljubavne pripovijetke.

Florenzi-Waddington: Marianna. Lettere filosofiche (1850.).

—: Della immortalità dell'anima umana (1875.).

—: Saggio sulla filosofia dello spirito (1875.).

—: Saggio sulla natura; Dante; il poeta del pensiero (1875.).

—: Saggi di psicologia e di logica (1875.).

Fogazzaro, Antonio: Il Santo; romanzo (1906.).

—: Leila; romanzo (1911.).

Foscolo, Ugo: La commedia di Dante Allighieri illustrata (1845.).

Foscolo, Ugo: **v.** Ortis, Jacopo: Ultime lettere (1824.).

Fourier, Charles: Le nouveau monde industriel et sociétaire (1835.).

Fragoso, Damazio Jacintho: Memoria lida perante o conselho superior da instrucção publica na sessão annual ordinaria de 1885. (1886.).

France Anatole: Sva djela (1922.).

Francheville, de: Le siècle de Louis XIV. (1753.).

Franchi, Ausonio: La filosofia delle scuole italiane, lettere al professore G. M. Bertini (1852.).

—: Appendice alla filosofia delle scuole italiane (1853.).

—: La religione del secolo XIX. (1853.).

—: Studii filosofici e religiosi: Del sentimento, **v.** Bonavino, Cristoforo (1855.).

Frank, Peter Paul: Krieg und Frieden, oder der Hermesianismus und seine Gegner einer nebst klassischen Abhandlung über die Verleumdung (1845.).

Friederich, Joseph: Mittheilungen seliger Geister

in Jahre 1855. durch die Hand der Maria Kahlhammer im Rapport der Mittheilungen des heil. Erzengels Raphael durch den Mund der Crescentia Wolf (1856.).

Friedrich, Johann: Tagebuch während des Vatikanischen Konzils geführt (1871.).

—: Der Kampf gegen die deutschen Theologen und theologischen Fakultäten in den letzten zwanzig Jahren (1875.).

—: Der Mechanismus der vatikanischen Religion, nach dem Fakultätenbuch der Redemptoristen dargestellt (1876.).

—: Geschichte des vatikanischen Konzils (1877.).

Frigeri, Antonio: Il progetto del ministro Bonacci (1894.).

Frohschammer, Jacob: Ueber den Ursprung der menschlichen Seelen. Rechtfertigung des Generatianismus (1857.).

—: Athenäum, philosophische Zeitschrift (1862.). **P.P.**

—: Einleitung in die Philosophie und Grundriss der Metaphysik; zur Reform der Philosophie (1862.) **P. P.**

—: Über die Freiheit der Wissenschaft (1862.). **P. P.**

—: Das Christenthum und die moderne Naturwissenschaft (1868.).

—: Das Recht der eigenen Ueberzeugung (1869.).

—: Das neue Wissen und der neue Glaube mit besonderer Berücksichtigung von D. F. Strauss' neuester Schrift: „Der alte und der neue Glaube" (1873.).

Fuchs, Aloys: Ohne Christus kein Heil für die Menschheit in Kirche und Staat; eine Rede (1833.). **P. P.**

Funk Philipp: Von der Kirche des Geistes. Religiöse Essays im Sinne eines modernen Katholizismus (1915).

Gallois, Léonard: Histoire abrégée de l'inquisition d'Espagne (1827.).

Gallarati Scotti, Tommaso: Storie dell'amore sacro e dell'amore profano (1912.).

—: La vita di Antonio Fogazzaro (1920.).

Gámbara, Luis: Antropologia criminal (1910.).

—: Psicología y antropología criminal (1910.).

—: La sociologia (1910.).

—: Sociologia criminal (1910.).

Ganganelli: Der Kampf gegen den Jesuitismus, ein Charaktergemälde für unsere Zeit von H. M. E. (1845.).

Garavaglia, Ambrogio: Della educazione religiosa e civile delle fanciulle (1885.).

Garção Stockler, Francisco de Borja: Poesias lyricas (1836.).

Garnier-Pagès v. Dictionnaire politique (1853.).

Garrione, Giovanni Battista; Per una protologia secondo i progressi e i bisogni delle scienze naturali a compimento del sistema filosofico di Vincenzo Gioberti; note (1876.).

Gaspar, Franz: Der Vernunftstaat nach seinen Rechten und Pflichten (1884.).

Gehringer, Joseph: Liturgik, ein Leitfaden nach den Grundsätzen der katholischen Kirche (1850.).

—: Theorie der Seelsorge (1850.).

Gelli, Agenore: v. De'Ricci, Scipione: Memorie (1865.).

Gelli, Sostene: Psicologia della religione; note ed appunti (1909.).

Genovesi Antonio: Lezioni di commercio o sia d'economia civile (1817.).

Georgel, Michel: La matière; sa déification; sa réhabilitation au point de vue intellectuel et aimant; ses destinées ultimes (1903.).

Gerberon, Gabriel: v. Bajus, Michael: Opera (1697.)

—: La confiance chrétienne (1703.).

—: Défense de l'église romaine (1703.).

—: Histoire générale du Jansénisme (1703.).

—: v. Du Chesne, Martinus: Disquisitiones duae (1697.).

—: v. Eyckenboom, Ignatius: Adumbrata ecclesiae romanae catholicaeque veritatis de gratia defensio (1698.).

—: v. Sainte-Foy, Flore de: Le miroir de la piété chrétienne (1678.).

—: v. Sanguin, Andreas: Factum circa propositiones etc. (1679.).

—: v. Van de Velden, Cornelius: Korte en noodighe onderwijsinghe (1692.).

Gerhardus, Joannes: Sva djela (1757.).

Giacomelli, Antonietta: Per la riscossa cristiana (1913.).

Giacomo del Cuor di Maria: Nuovo saggio intorno all'azione di Dio sulla libertà dell'uomo secondo la vera dottrina di S. Tommaso (1878.).

—: Il nuovo saggio.... difeso dall'autore (1878.).

Gilberto: Garcia Moreno y el p. Berthe (1895.).

Ginguené, Pierre-Louis: Histoire littéraire d'Italie (1825.).

Ginzel, Joseph Augustin: v. Die theologischen Studien in Österreich.

Gioberti, Vincenzo: Sva djela (1852.).

Gioja, Giovanni Battista: Esposizione critica della genesi (1878.).

Giordani, Pietro: Opere (1825.).

Giovanzana, Francesco: Il dogma della immacolata concezione di Maria ss. propugnato nel suo senso ovvio e letterale contro certi cattolici che osano alterarlo; appunti e spiegazioni (1891.).

—: Sulla esposizione di un punto capitalissimo di dottrina tomistica, scolastica, patristica, scritturale; osservazioni. (1891.).

—: Filosofia della rivelazione; saggio (1891.).

—: Del primato e dell'infallibilità pontificia; dissertazione (1891.).

—: Una rivista della Civiltà Cattolica e la filosofia della rivelazione (1891.).

Giovanzana, Francesco: v. Appunti alle riflessioni critiche di un critico, che manca affatto di criterio (1891.).

—: Sull'Origine delle anime umane (1891.).

—: Proposizioni da condannarsi (1891.).

Girolamo da Montefalco: Il papa — re al tribunale del Cristo e dei Santi (1895.).

Glaubensbekänntnis eines mit dem Tode ringenden Mannes (1786.).

Glaubensbekänntniss (allgemeines) aller Religionen dem gesunden Menschenverstande gewidmet (1784.) P. P.

Gnocchi-Viani, Osvaldo: Venere al tribunale della penitenza (1877.).

Goblet d'Alviella, Eugène: L'idée de Dieu d'après l'anthropologie et l'histoire; conférences faites en Angleterre sur l'invitation des administrateurs de la fondation Hibbert (1893.).

Godard, Léon: v. Principes (les) de 89 et la doctrine catholique (1862.).

Goldsmith, Oliver: An abridged history of England from the invasion of Julius Caesar to the death of George II. (1823.).

Gonzalez y Sanz, Venancio: La bancarrota del Protestantismo; estudio histórico-sociológico-crítico (1910.).

Gorani, Joseph: Mémoires secrets et critiques des cours, des gouvernemens et des meurs des principaux états de l'Italie (1823.).

Goursat, Léopold: Les mystères sataniques de Lourdes à travers les âges (1907.).

Graf, Arturo: Il diavolo (1892.).

—: Miti, leggende e superstizioni del medio evo; volume primo (1893.).

Graser, Johann Baptist: Divinität oder das Prinzip der einzig wahren Menschenerziehung (1838.).

—: Die Erhebung des geistichen Standes (1838.).

—: Prüfung der Unterrichts-Methode der praktischen Religion (1838.).

—: Das Verhältniss des Elementarunterrichts zur Politik der Zeit (1838.).

—: Das Verhältniss der Graser'schen Unterrichtsmethode zum positiven Religions-Unterricht (1838.).

Grégoire, Henri: Histoire des cofesseurs des empereurs, des rois et d'autres princes (1827.).

—: Histoire des sectes religieuses, qui depuis le commencement du siècle dernier jusqu'à l'époque actuelle sont nées, se sont modifiées, se sont éteintes dans les quatre parties du monde (1828.).

Gregorovius, Ferdinand: Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter vom V.—XVI. Jahrhundert (1874.).

—: Die Grabdenkmäler der Päpste, Merksteine der Geschichte des Papsttums (1881.).

—: Urban VIII. in Widerspruch zu Spanien und dem Kaiser, eine Episode des 30-jähr. Krieges (1881.).

—: Athenaïs, Geschichte einer byzantinischen Kaiserin (1882.).

—: Wanderjahre in Italien; fünfter Bd.: Apulische Landschaften (1882.).

Gréville, Mme Henry: Instruction morale et civique des jeunes filles (1882.).

Grignani, Giuseppe: Risposta all'orazione di monsignor Lucido Parocchi vescovo di Pavia pubblicata nel 1873. sull'immacolata concezione di Maria (1875.).

Grillparzer, Wenzel: Von der Appellation an den römischen Stuhl (1787.).

Grimaldi, Félix: Les congrégations romaines; guide historique et pratique (1891.).

Grotius, Hugo: Apologeticus eorum, qui Hollandiae Westfrisiaeque et vicinis quibusdam nationibus et legibus praefuerunt ante mutationem, quae evenit anno 1618. (1626.).

—: Poemata, correcta et edita a Guil. Grotio, fratre (1626.).

—: De imperio summarum potestatum circa sacra; commentarius posthumus (1753.).

—: Annales et historiae de rebus belgicis (1659.).

—: Opera omnia theologica (1757.).

—: v. Dissertationes de studiis instituendis (1660.).

Grotius, Hugo: v.: Commentatio ad loca quaedam novi testamenti, quae de Antichristo agunt (1672.).

—: v. Dissertatio de coenae administratione (1672.).

—: v. Explicatio decalogi (1672.).

Gruau de la Barre: Salamon le sage fils de David, sa renaissance sur cette terre et révélation céleste; deuxième et troisième parties, faisant suite à la première: Révélations sur les erreurs de l'ancient testament (1842.).

Guettée, Aimé-François-Wladimir: Histoire de l'eglise de France (1855.).

—: La papauté schismatique, ou Rome dans ses rapports avec l'église orientale (1863.).

Guernica, Juan: La Perla de la Habana (1916.).

Guido da Verona: Sva djela (1920.).

Guidotti, Giovanni: I tre papi, ossia la pace fra le chiese christiane (1893.).

Guldenstubbe, Louis de: Pneumatologie positive et expérimentale; la réalité des esprits et de leur écriture directe (1874.).

Günther, Anton: Euristheus und Heracles; metalogische Kritiken und Meditationen (1857.).

—: Die Juste-Milieus in der deutschen Philosophie gegenwärtiger Zeit (1857.).

—: Peregrin's Gastmahl, eine Idylle in elf Oktaven aus dem deutschen wissenschaftlichen Volksleben (1857.).

—: Süd- und Nordlichter am Horizonte speculativer Theologie (1858.).

—: Der letzte Symboliker; eine durch die symbolischen Werke J. A. Möhlers und F. C. Baur's veranlasste Schrift, in Briefen (1857.).

—: Thomas a Scrupulis; zur Transfiguration der Persönlichkeits-Pantheismen neuester Zeit (1857.).

—: Vorschule zur speculativen Theologie des positiven Christentums, in Briefen (1857.).

Günther, Anton und Pabst, Johann Heinrich: Janus-Köpfe für Philosophie und Theologie (1857.).

Günther, Anton und Veith, Johann Emanuel: Lydia; philosophisches Taschenbuch als Seitenstück zu A. Ruge's „Akademie" (1857.).

Hahn, Guillaume: Les phénomènes hystériques et les révélations de sainte Thérèse (1885.).

Haiz, Fidelis: Das kirchliche Synodal-Institut vom positiv historischen Standpunkte aus betrachtet (1849.).

Hallam, Henry: The constitutional history of England from the accession of Henry VII. to the death of George II. (1833.).

—: View of the state of Europe during the middle ages (1833.).

Hannotin, Émile: Doctrine religieuse et philosophique fondée sur le témoignage de la conscience (1845.).

—: Nouvelle theologie philosophique (1848.).

Harring, Harro: Worte eines Menschen; dem Gläubigen von La Mennais gewidmet (1836.).

Havet, Ernest: Le christianisme et ses origines (1879.).

Heine, Heinrich: De l'Allemagne (1836.).

—: Reisebilder (1836.).

—: De la France (1836.).

—: Neue Gedichte, Hamburg 1844. (1845.).

Helvetiorum (de) iuribus circa sacra, das ist: kurzer historischer Entwurf der Freiheiten und der Gerichtsbarkeit der Eidsgenossen in so genanten geistlichen Dingen (1769.).

Henhöfer, Aloys: Christliches Glaubensbekenntniss des Pfarrers von Mülhausen (1824.).

Henry: Dominique-Marie-Joseph: L'Égypte pharaonique (1850.).

Hermes, Georg: Einleitung in die christkatholische Theologie (1836.). **P. P.**

—: Christkatolische Dogmatik, nach dessen Tode herausgegeben von J. H. Achterfeldt (1836.).

Herzog, Guillaume: La sainte Vierge dans l'histoire (1909.).

Hilaire de Paris: Exposition de la règle de S. François d'Assise avec l'histoire de la pauvreté (1895.).

—: Regula fratrum minorum juxta romanorum pontificum decreta et documenta Ordinis explanata (1895.).

—: **v.** Sentiments d'un philosophe sur la scholastique (1894.).

Hinschius, Paul: Die Orden und Kongregationen der katholschen Kirche in Preussen, ihre Verbreitung, ihre Organisation und ihre Zwecke (1874.).

Hirscher, Joannes-Baptista: Missae genuinam notionem eruere ..... tentavit (1823.).

—: Die kirchlichen Zustände der Gegenwart (1849.).

Histoire de l'église en abrégé par demandes et par réponses depuis le commencement du monde jusqu'à présent (1719.).

Histoire du formulaire qu'on a fait signer en France et de la paix que le pape Clément IX. a rendue à

cette église en 1668. (1732.).

Histoire de l'inquisition et son origine (1694.).

Histoire des papes depuis s. Pierre jusqu'à Benoit XIII. inclusivement (1750.).

Histoire de la réception du concile de Trente dans les différens états catholiques (1757.).

Histoire des religieux de la compagnie de Jésus (1750.).

Histoire critique de Jésu-Christ, ou analyse raisonnée des évangiles (1782.).

Histoire général du Jansénisme (1703.).

Histoire profane depuis son commencement jusqu'à présent (1723.).

Historia particolare delle cose passate tra Paolo V. e la republica di Venetia (1625.).

History (political) of the devil, as well ancient as modern (1743.).

Hobbes, Thomas: Sva djela (1703.).

Holzhey, Karl: Kurzgefasstes Lehrbuch der speziellen Einleitung in das Alte Testament (1913.).

Hontheim, Joannes Nicolaus v. Febronius, Justinus: De statu ecclesiae et legitima potestate romani pontificis (1773.).

Horion, Cr.: La question sociale et les partis politiques (1888.).

Houtin, Albert: Mes difficultés avec mon évêque (1903.).

—: La question biblique chez les catholiques de France au XIX. siècle (1903.).

—: L'américanisme (1904.).

—: La question biblique au XX. siècle (1906.).

—: La crise du clergé (1907.).

Huber, Johannes: Die Philosophie der Kirchenväter (1860.).

—: Der Jesuiten-Orden nach seiner Verfassung und

Doctrin, Wirksamkeit und Geshichte charakterisirt (1873.).

Huet, François: Le règne social du christianisme (1853.).

—: Histoire de la vie et des ouvrages de Bordas-Demoulin (1866.).

—: La science de l'esprit (1866.).

—: **v.** Bordas-Demoulin, Jean-Baptiste: Essais sur la réforme catholique. — Oeuvres posthumes (1866.).

Hugo, Victor: Notre-Dame de Paris (1834.).

—: Les misérables (1864.).

Hume, David: Sva djela (1827.).

Jacolliot, Louis: La bible dans l'Inde; vie de Jezeus Christna (1869).

—: Fétischisme-Polythéisme-Monothéisme (1876.).

—: Les fils de Dieu (1881.).

—: Genèse de l'humanité (1881.).

—: Histoire de vierges (1881.).

—: Le Pariah dans l'humanité (1881.).

Iahn, Johannes: Appendix hermeneuticae seu exercitationes exegeticae (1822.).

—: Archaeologia biblica in compendium redacta (1822.).

—: Enchiridion hermeneuticae generalis tabularum veteris et novi foederis (1822.).

—: Introductio in libros sacros veteris foederis in compendium redacta (1822.).

Jahrschrift für Theologie und Kirchenrecht der Katholiken, Ulm. (1817.).

Jansenius, Cornelius, Bischof von Ypern: Augustinus (1654.) **P. P.**

—; Enchiridion (1654.).

Janus: Der Papst und das Concil (1869.).

Jarrige, Pierre: Les jésuistes (1688.).

Jaumann, Ignaz: Grösserer Katechismus der christkatholischen Lehre .... besonders für die Schüler der dritten Klasse (1847.).

„Jednota", društvo českih svećenika reformaša: Njezin periodički časopis (14. VI. 1922.).

Jesualdus a Bronte: Consecrator christiani matrimonii (1878.).

Jesuitas (los) de puertas adentro, ó un barrido hacia afuera en la compañia de Jesús (1896.).

Jésuite (le) par l'abbe ***, auteur du Maudit et de la Religieuse (1867.).

Jésupret, Jules (fils): Catholicisme et spiritisme (1892.).

Ignatius, (s.) martyr: Epistulae genuinae, quae nunc primum lucem vident ex bibliotheca florentina; adduntur s. Ignatii epistolae, quales vulgo circumferuntur; adhaec s. Barnabae epistola; accessit universis translatio vetus. Edidit et notas addidit Isaacus Vossius (1686.).

Illarramendi, Ramón: v. Gilberto, Garcia Moreno y el p. Berthe (1895.).

Indexcongregation (die römische) und ihr Wirken, historisch-kritische Betrachtungen zur Aufklärung des gebildeten Publikums (1864.).

Infallibità (la) pontificia e la libertà (1874.).

Initiation (l'), revue philosophique indépendante des hautes études: hyponotisme, théosophie, kabbale, francmaçonnerie, sciences occultes (1891.).

Jobez, Alphonse: La France sous Louis XV. (1715.—1774.), (1668.).

Izoulet, Jean: La cité moderne; métaphysique de la sociologie (1895.).

Kalb, J. A.: Theologisch-politische Abhandlungen von Spinoza (1826.).

Kampf (der) zwischen Papstthum und Katholizismus im XV. Jahrhundert (1833.). **P. P.**

Kant, Immanuel: Kritik der reinen Vernunft (1827.).

Kardec, Allan: Le livre des esprits; contenant les principes de la doctrine spirite (1864.).

—: Le livre des médiums (1864.).

—: Le spiritisme à sa plus simple expression (1864.).

Katechismus der christkatholischen Religion herausgegeben mit Genehmigung sr. k. Majestät von Baiern auf Anordnung des bischöflichen Generalvicariats von Bamberg (1825.).

Katechismus (katholischer) herausgegeben im Auftrage der altkatholischen Synode (1876.).

Katechismus (kleiner katholischer) von der Unfehlbarkeit; ein Büchlein zur Unterweisung von einem Vereine katholischer Geistlichen (1872.).

Katholizismus (der evangelische), Beitrag zur Begründung der Wahrheit, dass nur die reine Lehre des Evangeliums sich zu einer allgemeinenen Religion und Kirche eigne (1845.).

Keller, Lud.: Le basi spirituali della massoneria e la vita publica (1916.).

Kirche (die katholische) Schlesiens (1826.).

—: Der „Katholischen Kirche" zweiter Theil, oder Paragraphen zu einer neuen Verfassungsurkunde derselben mit Begründung aus Geschichte, Christentum und Vernunft (1833.).

Kirche: Hat die römisch-katholische Kirche Gebrechen? Briefe eines Laien (1845.).

Klee, Frederik: Syndfloden; en Raekke af geologiske Hypotheser fremsatte fra et verdenshistorisk Standpunct (1848.).

Knoodt, Peter: Günther und Clemens; offene Briefe (1859.).

—: Anton Günther. Eine Biographie (1881.).

Knoodt, Peter: Die Thomas-Encyclica Leo's XIII. vom 4. August 1879. (1881.).

Koch, Christophe-Guillaume: Tableau des révolutions; v. Tamassia, Giovanni: Specchio della storia moderna europea (1838.).

Koch, Wilhelm und *Wecker,* Otto: Religiöswissenschaftiche Vorträge. Dritte Reihe: Katholizismus und Christentum (1911.).

Konrad, Alois: Johannes der Täufer. Graz und Wien (1914.).

Kopp, Georg Ludwig Carl: Die katholische Kirche im 19. Jahrhundert und die zeitgemässe Umgestaltung ihrer äusseren Verfassung (1833.). **P. P.**

Kornis de Totvárad, Carlos: O casamento civil ou o direito do poder temporal en negocios de casamentos (1859.).

Laberthonnière, Lucien: Essais de philosophie religieuse (1906.).

—: Le réalisme chrétien et l'idéalisme grec. (1906.).

—: Sur le chemin du catholicisme (1913.).

—: Le témoignage des martyrs (1913.).

Laborde, Jean-Joseph: Discussion de l'origine, des progrès et des fondements de la croyance à f'immaculée conception (1850.).

—: Censure de vingt-deux propositions de morale corrompue (1852.).

—: Le cri d'alarme d'un catholique (1852.).

—: De la croyance à l'immaculée conception de la sainte Vierge (1852.).

—: Quatre mots sur l'usure (1852.).

—: De la voie d'autorité en matière de religion (1852.).

—: Relation et mémoire des opposants au nouveau dogme de l'immaculée conception et à la bulle Ineffabilis (1855.).

Laborde, Jean-Joseph: v. Stations (les véritables) du chemin de la croix (1850.).

L'apparition de la très Sainte Vierge sur la sainte montagne de la Salette le samedi 19. IX. 1845. — (1923.).

Lacaze, Félix: A Lourdes avec Zola. Parallèle au roman de Zola. Dédicace à sa sainteté le pape Léon XIII. et double préface: par l'auteur, en mémoire du professeur docteur Charcot pour l'écol de la Salpêtrière, par le professeur docteur Berheim, pour l'école de Nancy (1895.).

La Fontain, Jean de: Contes et nouvelles en vers (1804.).

Lajolais, Nathalie de: Le livre des mères de famille et des institutrices sur l'éducation pratique des femmes (1845).

Lamartine, Alphonse de: Jocelyn, épisode (1836.).

—: Souvenirs, impressions, pensées et paysages pendant un voyage en Orient (1832.—1833.) (1836.).

—: La chute d'un ange (1838.).

Lamé-Fleury, Jules Raymond: L'histoire ancienne (1857.).

—: L'histoire de France (1857.).

—: L'histoire moderne (1857.).

—: L'histoire du moyen-âge (1857.).

—: L'histoire du nouveau testament (1857.).

—: L'histoire romaine (1857.).

Lamennais, Hugues-Félicité-Robet: Paroles d' un croyant (1834.). **P. P.**

—: Affaires de Rome (1837.).

—: Le livre du peuple (1838.).

—: Discussions critiques (1841.).

—: Esquisse d'une philosophie (1841.).

—: Amschaspands et Darvands (1843.).

—: Les évangiles (1846.).

La Mettrie, Julien Offray de: Oeuvres philosophiques (1770.).
La Mettrie, Julien Offray de: v. Charp: Histoire naturelle de l'âme (1858.).
Lanfrey Pierre: Histoire politique des papes (1875.).
Lang, Andrew: Myth, ritual and religion (1896.).
Langen, Joseph: Das vatikanische Dogma von dem Universal-Episcopat und von der Unfehlbarkeit des Papstes (1874.).
—: Die trinitarische Lehrdifferenz zwischen der abendländischen und der morgenländiscen Kirche (1876.).
Langenmayer, Johann Baptist: v. Darstellung des ältesten Christenthums (1838.).
Lanzoni, Luigi: I nomi eucaristici; schizzi di meditazioni (1892.).
Larousse, Pierre: Grand dictionnaire universel du XIXe siècle (1873.).
Larroque, Patrice: De l'esclavage chez les nations chrétiennes (1860.).
—: Examen critique des doctrines de la religion chrétienne (1860.).
—: Rénovation religieuse (1864.).
—: De la guerre et des armées permanentes (1865.).
—: De l'organisation du gouvernement républicain (1872.).
—: De la création d'un code de droit international (1876.).
—: Religion et politique; études supplémentaires (1878.).
Lasaulx, Ernst von: Über die theologische Grundlage aller philosophischen Systeme (1856.).
—: Die prophetische Kraft der menschlichen Seele in Dichtern und Denkern (1861.).
—: Des Sokrates Leben, Lehre und Tod (1861.).

Lasaulx, Ernst von: Neuer Versuch einer alten auf die Wahrheit der Thatsachen gegründeten Philosophie der Geschichte (1861.).
Lasplasas, Francisco: El compuesto humano (1911.).
—: Mi concepto del mondo; libro primero: del hombre (1911.).
—: Mi concepto del mundo; libro segundo: Dios. (1911.).
—: Mi concepto del mundo; libro terzero: El mondo y el yo humano (1913.).
—: Ensayo de una definición de la escolástica (1911.).
—: Etología ó filosofía de la educación (1911.).
—: Evolución de los errores antiguos en errores modernos (1911.).
—: Generación y herencia (1911.).
—: La iglesia y los estados (1911.).
—: La moral es ley moral (1911.).
—: Origen, naturaleza y formación del hombre (1911.).
—: La política (1911.).
—: La psicología (1911.).
—: La sabiduría (1911.).
—: Discurso sobre la filosofía; resumen de „Mi concepto del mondo" (1913.).
Lasserre, Henri: Les saints évangiles, traduction nouvelle (1887.).
Lasteyrie du Saillant, Charles-Philibert de: Histoire de la confession, sous ses rapports religieux, moraux et politiques chez les peuples anciens et modernes (1846.).
Laurent, François: Histoire du droit des gens et des relations internationales (1852.).
—: Études sur l'histoire de l'humanité (1856.).
La Vicomterie, Louis: Les crimes des papes depuis

saint Pierre jusqu'à Pie VI. (1834.).

Luzzaretti, David: Sva djela (1878.).

Le Bas, Philippe: France, dictionnaire encyclopédique (1853.).

—: Histoire des peuples de l'antiquité (1856.).

—: Allemagne (1859.).

Le Boulanger-Vauquelin: Fin de la crise religieuse moderne (1881.).

Ledrain. E.: Histoire d'Israel; avec des appendices par Jules Oppert (1887.).

Lefranc, E.: Les conflits de la science et de la bible (1906.).

Legnen, S.: Une mystique de nos jours. Soeur Gertrude-Marie, religieuse de la Congr. de S. Charles d'Angers (1922.).

Lehrbuch der Religionswissenschaft: ein Abdruck der Vorlesungshefte eines ehemaligen Religionslehres an einer katholischen Universität (1839.).

Leitfaden für den katholischen Religionsunterricht an höheren Schulen, herausgegeben im Auftrage der altkatholischen Synode (1876.).

Le Morin, Jean: Vérités d'hier? La théologie traditionnelle et les critiques catholiques (1907.).

Lenau, Nicolaus: Die Albigenser; freie Dichtungen (1845.).

Lenormant, François: Les origines de l'histoire d'après la bible et les traditions des peuples orientaux (1887.).

Leo Magnus (s.): Opera dissertationibus, notis, observationibusque illustrata, v. Quesnel, Pasquier (1676.).

Le Roy, Édouard: Dogme et critique (1907.).

Lessing, Gotthold Ephraim: v. Religion saintsimonienne; . . . cinq discours; lettres sur la religion et la politique (1835.).

Leto, Pomponio: Otto mesi a Roma durante il concilio vaticano; impressioni di un contemporaneo (1876.).

Letters to His Holiness Pope Pius X. By a Modernist (1912.).

Leu, Joseph Burkard: Warnung vor Neuerungen in der katholischen Kirche Deutschlands (1854.).

Libri, Giullaume: Histoire des sciences mathématiqes en Italie depuis la renaissance des lettres jusq'à la fin du dix-septième siècle (1844.).

Libro di divozioni per le diverse ore della giornata e le principali feste dell'anno, aggiuntovi il matutino, i vespri, i notturni ed i salmi penitenziali. Piccola biblioteca di libri divoti edita dalla rivista „Cuore e critica“ (1892.).

Lizzocci, Oniello: Nuovi orizzonti filosofici, ossia avviamento a nuovi studî di filosofia (1905.).

Llorente, Juan Antonio: Apología católica del proyecto de constitucion religiosa, escrito por un americano (1822.).

—: Historia critica de la inquisicion de España (1822.).

—: Portrait politique des papes considérés comme princes temporels et comme chefs de l'église depuis l'établissement du saint-siège à Rome jusqu'en 1822. (1824.).

—: Disertacion sobre el poder que los reyes españoles ejercieron hasta el siglo duodecimo en la division de obispados y otros puntos conecsos de disciplina eclesiastica con un adpendice de escrituras en que constan los hechos citados en la disertacion (1824.).

—: Notas al dictamen de la comision eclesiastica encargada del arreglo definitivo del clero de España (1824.).

—: Aforismos politicos (1823.).

—: Discursos sobre una constitucion religiosa (1822.).

Llorente, Juan Antonio: Coleccion diplomatica de varios papeles (1822.).

Locke, John: An essay concerning humane understanding (1734.). **P. P.**

—: Extrait d'un livre anglois (1734.). **P. P.**

—: The reasonableness of christianity as delivered in the scriptures (1734.).

Loisy, Alfred: Études évangeliques (1903.).

—: L'évangile et l'église (1903.).

—: Le quatrième évangile (1903.).

—: Autour d'un petit livre (1803.).

—: La religion d'Israël (1903.).

Lomonaco, Francesco: Vite degli eccellenti Italiani (1808.).

—: Analisi della sensíbilità, delle sue leggi e delle sue diverse modificazioni considerate relativemente alla morale ed alla politica (1842.).

—: Discorsi letterari e filosofici aggiuntavi la risposta ad una critica anonima (1842.).

Lonigo, Antonio: Saggi filosofici e poesie varie inedite (1870.).

Loreta, Giuseppe: Apologia; o cattolici e liberi sentimenti, sulla ritrattazione pubblicata ed affissa sotto il suo nome a di 15 di agosto dell'anno scorso 1799. (1825.).

Loriaux, Henri: L'autorité des évangiles; question fondamentale (1909.).

Lucchesini, Cesare: v. Memorie istorico-ecclesiastiche (1784.).

Lucius, Ludovicus: Jesuitenhistorie von des Jesuitenordens Ursprung, Namen, Regeln, Beamten, Regiment, Thaten und Verrichtungen (1646.).

Lutz, Johannes Evangelist: v. Rathschluss (über den) Gottes (1855.).

Macaire Cyrillos: La constitution divine de l'église (1915.).

Mac Crie, Thomas: History of the progress and suppression of the reformation in Italy in the sixteenth century (1836.).

Machet, Louis-Philibert: La religion défendue contre les préjugés et la superstition (1844.).

—: **v.** La Marne, M. de: La religion constatée. universellement (1843.).

Maciejowski, Waclaw Aleksander: Historya prawodawstw slowiańskich (1858.).

—: Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie slowian, jako dodatek do historyi prawodawstw slowiańskich przez siebie napisanej (1858.).

Maçonnerie (la) considérée comme le résultat des religions égyptienne, juive et chrétienne par le F. M. R. de S. (1836.).

Maeterlinck, Maurice: Sva djela (1914.).

Maggio, C.: Pio IX accusato dai nemici di Rosmini (1893.).

—: Leone XIII. si può accordare con Pio IX. nella causa rosminiana? Alla venerata memoria di Antonio Stoppani (1893.).

Maggioni, Franco: Questioni delicate (1905.).

Magnétiseur (le) spiritualiste, journal rédigé par les membres de la société spiritualiste de Paris (1851.).

Mahon, Paul-Augustin-Olivier: Médecine légale et police médicale (1820.).

Maimonides, Moses: De idololatria liber cum interpretatione latina et notis Dionysii Vossii (1717.).

Majneri, Filippo: Del matrimonio come contratto civile e sacramento; studi (1852.).

Malebranche, Nicolas: Défense de l'auteur de la recherche de la vérité contre l'accusation de mr. De la Ville (1689.).

—: Lettres à un de ses amis dans lesquelles il répond aux réflexions philosophiques et theologiques de mr. Arnauld sur le traité de la nature et de la

grâce (1689.).

—: Lettres touchant celles de mr. Arnauld (1689.).

—: Traité de la nature et de la grâce (1689.).

—: De la recherche de la vérité, où l'on traite de la nature de l'esprit de l'homme et de l'usage qu'il en doit faire pour éviter l'erreur dans les sciences (1707.).

—: Entretiens sur la métaphysique et sur la religion (1712.).

—: Traité de morale (1712.).

Malet, L.: La paroisse d'après les saint canons (1864.).

Mamiani della Rovere, Terenzio: Nuove poesie (1838.).

—: Del rinnovamento della filosofia antica italiana (1838.).

—: Dialoghi di scienza prima (1850.).

—: Due lettere: l'una a'suoi ellettori, l'altra alla santità di Pio IX. (1850.).

—: Dell' ontologia e del metodo (1850.).

—: D'un nuovo diritto pubblico europeo (1869.).

—: Teorica della religione e dello stato e sue speciali attinenze con Roma e le nazioni cattoliche (1869.).

—: Critica delle rivelazioni, mistica dottrina del pastore Gionata Heverley di Charleston, frammenti pubblicati in appendice al suo libro: La religione dell'avvenire (1880.).

—: La religione dell'avvenire: Della religione positiva e perpetua del genere umano, libri sei (1880.).

—: Compendio e sintesi della propria filosofia, ossia nuovi prolegomeni ad ogni presente e futura metafisica, libro uno (1881.).

—: Confessioni di un metafisico (1881.).

—: Le meditazioni cartesiane rinnovate nel secolo XIX. (1881.).

Mamiani della Rovere, Terenzio: Delle questioni sociali e particolarmente dei proletari e del capitale, libri tre (1882.).

—: Del papato nei tre ultimi secoli, compendio storico-critico (Opus postumum) (1885.).

Mamone, Domenico: Istituzioni logiche (1819.).

Manaresi, Alfonso: L'impero romano e il christianesimo nei primi tre secoli; vol. I. Da Nerone a Commodo (1910.).

Mancini, Luigi: La divina commedia di Dante Alighieri, quadro sinottico analitico (1864.).

—: Dio è vivo; lettera ad un amico (1879.).

Mangin, Arthur: L'homme et la bête, ouvrage illustré de cent vingt gravures (1873.).

Mantegazza, Paolo: Elementi d'igiene (1869.).

—: Gli amori degli uomini, saggio di una etnologia dell'amore (1886.).

—: Fisiologia dell'amore (1886.).

—: Igiene dell'amore (1892.).

—: L'arte di prender moglie (1892.).

—: Epicuro, saggio di una fisiologia del bello (1892.).

—: Epicuro II., dizionario delle cose belle (1892.).

—: Fisiologia dell'odio (1892.).

—: Fisiologia della donna (1893.).

—: L'arte di prender marito, per far seguito all'Arte di prender moglie (1894.).

Manuel d'histoire religieuse à l'usage des écoles et des collèges (1878.).

Maquet, Auguste et Alboize: Les prisons de l'Europe (1854.).

Marchese, Virginio: La conversione dei protestanti per mezzo del concilio di Trento (1891.).

—: Il diaconato cattolico e la questione soziale (1892.).

Marchese, Virginio: La riforma del clero secondo il concilio di Trento (1892.).

—: Difesa del libro: La riforma del clero secondo il concilio di Trento (1892.).

Maresca, Mariano: Problemi di teologia cristiana (1866.).

Mari, Francesco: Il quarto vangelo (1910.).

Maria al cuore dell'italiano; manifestazioni di un eremita dell'Appennino per servire di seguito alle glorie di Maria scritte da Alfonso Liguori (1880.).

Mariano, Raffele: Gli evangelii sinottici; realtà o invenzione Studii (1893.).

Mariavé, Henri Dr.: La leçon de l'hôpital Notre-Dame d'Ypres (1916.).

Maroncelli, Piero: Alle mie prigioni di Silvio Pellico addizioni (1835.).

Marselli, Niceola: Le origini dell'umanità (1881.).

—: Le grandi razze dell'umanità (1881.).

Marsigli, Próspero: El Papa y los peregrinos; crónica verdad de la romería, jubileo en Roma y bodas de Leon XIII.; version castellana de P. Biosca (1896.).

Martelloti, Tullio: Aurore e tramonti; poesie (1879.).

Martig, Emmanuel: Manuel d'enseignement pour les écoles et les collèges (1878.).

Martin, Louis-Auguste: Esprit moral du dixneuvième siècle (1855.).

Martinez, Cavero-Augustin: La revolución en el derecho (1894.).

Mascagni, Girolamo: Manuale di civica (1860.).

Matter, Jacques: Emanuel de Swedenborg, sa vie, ses écrits et sa doctrine (1864.).

Matthäi, E.: Rom und die Humanität, oder der gegenwärtige Kampf in Schlesien (1845.).

Maudit (le) par l'abbé (1864.).

Maurette, Jean-Jacques: Adieux au pape, ou motifs de séparation de l'églisé romaine (1852.).

—: Le pape et l'évangile, ou encore des adieux à Rome (1854.).

Maurice, Frederick Denison: Theological essays (1854.).

Mayer, Georg Carl: Zwei Thesen für das allgemeine Concil (1868.).

—: Theses duae pro concilio oecumenico (1868.).

Mediatore (il), giornale settimanale politico, religioso, scientifico, letterario, diretto dal profesore Carlo Passaglia (1863.).

Meissas, de: Ephémérides de la papauté (1909.).

Merkle, Sebastian: Vergangenheit und Gegenwart der katholisch-theologischen Fakultäten (in „Akademische Rundschau“; Leipzig, Okt. u. Nov. 1912.) (1913.).

Merle d'Aubigné, Jean-Henri: Histoire de la réformation du XIV siècle (1852.).

Mersy, Franz Ludwig: Sind Reformen in der katholischen Kirche nothwendig? Zweite (vermehrte) Auflage Offenburg 1833. (1833.). **P. P.**

Mese (il) di Maggio (strenna per nozze). (1892.).

Metay, Pierre-Augustin: Pièces intéressantes nécessaires à examiner (1855.).

—: Lamentations (1867.).

Michaelis, Johann David: Einleitung in die göttlichen Schriften des neuen Bundes (1827.).

Michel, Louis de Figanières: Clé de la vie, l'homme, la nature, les mondes, Dieu, anatomie de la vie de l'homme; révélations sur la science de Dieu inspirées (1860.).

—: Vie universelle, explication selon la science vivante et fonctionnante de Dieu; de la vie des êtres, des forces de la nature et de l'existence de tout (1860.).

Michelet, Jule: Mémoires de Luther écrits par lui-même traduits et mis en ordre (1840.).

—: Du prêtre, de la femme, de la famille (1845.).

—: L'amour (1859.).

—: La sorcière (1863.).

—: Bible de l'humanité (1866.).

—: Le prêtre — Les jésuites (1896.).

Michelis, Friedrich: 50 Thesen über die Gestaltung der kirchlichen Verhältnisse der Gegenwart (1868.).

Michon, Jean-Hippolyte: De la rénovation de l'église (1860.).

—: Le Confesseur (1866.).

—: Le Jésuite (1867.).

—: Le Maudit par l'abbé *** (1864.).

—: La Religieuse par l'abbé *** (1864.).

Mickiewicz, Adam: L'église et le Messie (1848.).

—: L'église officielle et le messianisme (1848.).

Mignet, François-Auguste-Alexis: Histoire de la révolution fraçaise depuis 1789. jusqu'en 1814. (1825.).

Mignot, Étienne: Histoire de la réception du concile de Trente (1757.).

—: Histoire du démêlé de Henri II. avec Thomas Becket (1757.).

—: Mémoire sur les libertés de l'église gallicane (1757.).

—: Traité des droits de l'état et du prince (1756.).

Migorel: La semaine, ou le 3. commandement de Dieu (1875.).

Mill, John Stuart: Principles of political economy with some of their applications to social philosophy (1856.).

Minghetti, Marco: Stato e chiesa (1878.).

Mir, Miguel: Historia interna documentada de la Compañia de Jesús (1923.).

Mirabaud: Systéme de la nature, ou des lois du

onde physique et du monde moral (1770.).

Mirabaud, Jean-Baptiste de: De l'âme et de son nmoratalité (1771.).

—: Le monde, son origine et son antiquité; seconde rtie (1771.).

—: Réflexions impartiales sur les évangiles (1774.).

Mirabeau, Honoré-Gabriel Riquetti de: Errotika blion (1804.).

Miralta, Constancio: El sacramento espureo (1887.).

—: Los secretos de la confesión (1887.).

—: Memorias de un clérigo pobre, con un prólogo Ramón Chies (1896.).

Miron: De la séparation du spirituel et du tempo- (1868.).

Mirzan, Octave: Vie de saint Polycarpe, l'ange de glise de Smyrne et l'apôtre des Gaules (1894.).

Mistrali, Franco: Maria Maddalena, gli amori della ccatrice, storia del vangelo di Christo (1862.).

—: Vita di Gesù a Ernesto Renan (1864.).

Mivart, St. George: Happiness in Hell. (Nineteenth ntury; London, dec. 1892.. febr. et apr. 1893.) (1893.).

Moigno, François-Napoléon-Marie: La foi et la ence, explosion de la libre pensée en août et ptembre 1874.; discours annotés de mm. Tyndall, Bois-Reymond, Owen, Huxley, Hooker et sir John bbock (1875.).

Mongini, Pietro: Apologia dell'opuscolo intitolato: pontefice e le armi temporali a difesa dello spiri- le; lettera politico-morale (1861.).

—: La cristiana procedura nell'attuale inquisizione nana; giustificazione contro le menzogne dell'„Ar- nia" e consorti (1862.).

—: La politica in confessione, ossia l'enciclica e sillabo in rapporto col giubileo del 1865. (1865.).

Moni, de: Histoire critique de la créance et des

coûtumes des nations du Levant (1685.).

Monita privata societatis Iesu (1616.).

Monita salutaria B. V. Mariae ad cultores suos indiscretos (1674.).

Monod, Adolphe: Lucille ou la lecture de la bible (1858.).

Montaigne, Michel de: Les essais (1676.).

Montalte, Louis de: Les provinciales ou les lettres écrites à un provincial de ses ami et aux rr. pp. jésuites sur le sujet de la morale et de la politique de ces pères (1657.).

Montalto, Luigi: Le provinciali, o lettere scritte ad un provinciale de' suoi amici, colle annotazioni di Guglielmo Wendrok (Pierre Nicole) (1762.).

Montesquieu, Charles de Secondat de: De l'esprit des loix (1751.).

—: Lettres persanes (1762.).

Morale (la) universelle, ou les devoirs de l'homme fondés sur la nature (1837.).

Morando, Giuseppe: Ottimismo e pessimismo (1892.).

Morardo, Gaspare: Sva djela (1821.).

—: L'arte di conservare ed accrescere la bellezza (1817.).

—: La Chiesa subalpina (1817.).

Morena, Giacomo: S. Giuseppe patrono della chiesa universale (1871.).

Moretti, Andrea: La parola di Dio e i moderni farisei; appello al sentimento cristiano (1864.).

Morgan, Lady Sydney: Italy, a journal of a residence in that country exhibiting a view of the state of society and manners, art, literature (1822.).

Morgana, Domenico: Natura ed effetti del dominio temporale dei papi; discorso (1850.).

Mort (la) de Jésus, révélations historiques sur le véritable genre de mort de Jésus, traduites du latin

allemand et de l'allemand en français d'après le anuscrit d'un frère de l'ordre sacré des Essèniens, ntemporain de Jésus (1863.).

Moura Secco, Francisco de: Angelo, romance original 865.).

Müller, Alexander: Encyclopädisches Handbuch des sammten in Deutschland geltenden katholischen d protestantischen Kirchenrechts (1830.).

Müller, Josef: Der Reformkatholizismus: I. die wisnschaftliche Reform; II. die praktischen Reformen 901.).

Multer, Johann Cristian: Rechtfertigung der gemischn Ehen (1821.).

Munier, F. D.: Philalêthe ou la religion de la bonne i (1856.).

Munk, Salamon: Palestine; description géographique, storique et archéologique (1853.).

Murger, Henry: Sva ljubavna djela (1864.).

Murri, Romolo: I problemi dell'Italia contemporaa; vol. I: la politica clericale e la democrazia (1909.).

—: Battaglie d'oggi (1909.).

—: Democrazia e cristianesimo; i principii comuni: ogramma della società nazionale di cultura (1909.).

—: La filosofia nuova e l'enciclica contro il modermo (1909.).

—: La vita religiosa nel cristianesimo; discorsi 909.).

Napoléon (saint) au paradis et en exil, suivi d'une tre au diable (1836.).

Negri, Ada: Fatalità (1893.).

Negri, Gaetano: Meditazioni vagabonde (1897.).

—: Rumori mondani (1897.).

—: Segni dei tempi (1897.).

Negroni, Bernardino: Sulla prossima fine del mondo,

ristretto dell'opera dell'ultima persecuzione della chiesa e della fine del mondo (1875.).

—: La magia nel secolo decimo nono; racconti puramente storici (1879.).

Negroni, Bernardino: Dell'ultima persecuzione della chiesa (1863.).

—: Prisca, ossia la protomartire di Roma (1865.).

—: Barnaba da Bologna (1863.).

Niccolini, Giovanni Battista: Arnaldo da Brescia, tragedia (1844.).

Nicod, C. F.: L'avenir prochain de la France (1851.).

Nouvelles de la république des lettres (1692.).

Nunes Giraldes, Manuel: O papa-rei e o concilio (1870.).

Nuytz, Ioannes Nepomucenus: Iuris ecclesiastici institutiones (1851.) **P. P.**

—: In ius ecclesiasticum universum tractationes (1851.) **P. P.**

Oberthür, Franz: Meine Ansichten von der Bestimmung der Domkapitel und von dem Gottesdienste in den Kathedral-Kirchen (1826.).

Oischinger, Johann Nepomuk Paul: Die speculative Theologie des heiligen Thomas von Aquin, des englischen Lehrers, in den Grundzügen systematisch entwickelt (1859.).

Olive, Joseph: Lettres aux membres de la pieuse et dévote association du coeur de Jésus et de n. d. des sept douleurs (1903.).

Orden (der) des Friedens oder deren dreyen Andachten der hochgelobten allezeit unbefleckten Jungfrau und Mutter Gottes Maria (1879.).

Origine (sull') delle anime umane; argomenti a rovescio e testimonianze a vanvera di un articolista della Scuola Cattolica (1891.).

Ormanian, Malachia: Les droits civils et la liberté religieuse des catholiques d'Orient (1872.).

—: Il ‚Reversurus' ovvero la Turchia ed il papato, studi giuridici (1872.).

—: Le Vatican et les Arméniens (1874.).

—: L'église arménienne: son histoire, sa doctrine, son régime, sa discipline, sa liturgie, son présent (1911.).

Orsières, Félix: Le vrai curé (1854.).

—: Essai sur l'éducation (1854.).

—: L'évêque selon l'évangile (1854.).

—: Quelques observations ethnologiques (1854.).

—: De la révocation arbitraire des pouvoirs spirituels d'un ecclésiastique (1854.).

Ortis, Jacopo: Ultime lettere (1824.).

Osborne, Francis: The miscellaneous works (1736.).

Osiander, Ioannes Adam: Sva djela (1757.).

Oswald, Heinrich: Dogmatische Mariologie, das ist: Systematische Darstellung sämmtlicher die allerseligste Jungfrau betreffenden Lehrstücke (1855.).

Pabst, Johann Heinrich **v.** Günther, Anton: Janusköpfe für Philosophie und Theologie (1857.).

Paganini, Virginia: Guida morale e pratica per le madri del popolo (1891.).

Pagnerre: **v.** Dictionnaire politique (1853.).

Palmarini, Mario: Quando non morremo; romanzo (1912.).

Palmieri, Vincenzo: Pensieri sopra la capacità e i diritti (1805.).

Pape (le) et l'Allemagne (1887.).

Papstbüchlein (das), ein so nützliches als unterhaltendes Lesebüchlein für den gemeinen Mann aller Kirchengesellschaften (1834.).

Pascal, Blaise: Pensées, avec les notes de m. de

Voltaire (1789.).

Pascal, Blaise v. Montalte, Louis de: Les provinciales (1657.).

Payot, Jules: De la croyance (1903.).

—: Avant d'entrer dans la vie; aux instituteurs et aux institutrices, conseils et directions pratiques (1903.).

Pelletan, Eugène: Profession de foi du dixneuvième siècle (1853.).

Pensieri sopra la capacità e i diritti che hanno i collegi ecclesiastici o laici di possedere beni in comune e sopra le alienazioni dei medesimi (1805.).

Penzo, Domenico: Sopra una pastorale vescovile contro il monumento al Rosmini; osservazioni storiche (1892.).

Penzo, Domenico v. Adauctus: I dominatori della chiesa (1892.).

Perdrix, Georges: Le vrai mot de la situation présente (1878.).

Perosino, Gian Severino: Vita di Vittorio Alfieri scritta da esso, ridotta ad uso della gioventù con note e documenti (1879.).

Persecuzione (dell'ultima) della chiesa e della fine del mondo per P. B. N. B. (1863.).

Petre, M. D.: Autobiography and life of George Tyrrell (1913.).

Pey-Odeix, Segismundo: Crisis de la compañia de Jesús, hecha por personas eminentes en santidad y letras (1906.).

—: El jesuitismo y sus abusos; colección de artículos (1906.).

Peyrat, Alphonse: Histoire élémentaire et critique de Jésus (1864.).

Pichler, Aloys: Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident von den ersten Anfängen bis zur jüngsten Gegenwart (1865.).

Pichler, Aloys: Die Theologie des Leibniz aus sämmtlichen gedruckten und vielen noch ungedruckten Quellen mit besonderer Rücksicht auf die kirchlichen Zustände der Gegenwart zum ersten Male vollständig dargestellt (1870.).

—: Die wahren Hindernisse und die Grundbedingungen einer durchgreifenden Reform der katholischen Kirche zunächst in Deutschland (1870.).

Pierantoni, Augusto: Trattato di diritto internazionale. Volume I. Prolegomeni, Storia dall'antichità al 1400. (1888.).

Pigault-Lebrun, Charles-Antoine-Guillaume: Le citateur (1823.).

—: L'enfant du carnaval, histoire remarquable et surtout véritable pour servir de supplément aux rapsodies du jour (1828.).

—: La folie espagnole (1828.).

—: Jérôme (1828.).

—: Tableaux de société, ou Fanchette et Honorine (1828.).

—: Romans (1834.).

Planchet, Francisco Regis: El derecho canónico y el clero mexicano, ó sea anotaciones al concilio V. mexicano (1901.).

—: La enseñansa religiosa en la arquidiocesis de México, y suplemento á la obra „El derecho canónico“ (1901.).

—: El absolutismo episcopal en la república mexicana; apuntes para la historia (1908.).

Potter, Louis-Joseph-Antoine de: Considérations sur l'histoire des principaux conciles depuis les apôtres jusq'au grand schisme d'occident sous l'empire de Charlemagne (1824.).

—: Vie de Scipion de Ricci, évêque de Pistoie et Prato, et réformateur du catholicisme en Toscane (1825.).

Potter, Louis-Joseph-Antoine de: L'esprit de l'église, ou considérations philosophiques sur l'histoire des conciles et des papes (1826.).

—: Histoire philosophique, politique et critique du christianisme et des églises chrétiennes depuis Jésus jusqu'au dixneuvième siècle (1838.).

Potter, Louis-Joseph-Antoine de: v. Saint Napoléon au paradis (1836.).

Poujoulat, Jean-Joseph-François: La bédouine (1837.).

Poza, Ioannes Baptista: Sva djela (1631.).

Pradt, Dominique Dufour de: Les quatre concordats suivis de considérations sur le gouvernement de l'église en général et sur l'église de France en particulier depuis 1515. (1820.).

—: Concordat de l'Amérique avec Rome (1827.).

—: Congrès de Panama (1828.).

Prati, Giovanni: Opere, edizione ordinata e rivista dall'autore; canti politici (1853.).

—: Opere, edizione ordinata e rivista dall'autore; storia e fantazia (1853.).

Presbyter Lucensis: L'antiquità intorno all'elezione dei sascri pastori (1902.).

Pressensé, Edmond de: Le concile du Vatican, son histoire et ses conséquences politiques et religieuses (1876.).

Priest (the): A tale of Modernism in New-England. By the author of „Letters to H. H. P. Pius X." (1912.).

Principes (les) de 89 et la doctrine catholique, par un professeur de grand séminaire (1862.).

Programma (il) dei modernisti; risposta all'enciclica di Pio X. „Pascendi dominici gregis" (1908.).

Prohászka, Ottokár: Az intellectualismus túlhajtásai (1911.).

—: Több békességet (in Egyházi Közlöny, 23. dec. 1910.) (1911.).

Prohászka, Ottokár: Modern katolicizmus (1911.).

Prota, Luigi: Roma capitale della nazione italiana e gl'interessi cattolici (1861.).

—: Il matrimonio civile e il celibato del clero cattolico, con le appendici storiche del prof. Tommaso Semmola (1852.).

Proudhon, Pierre-Joseph: Sva djela (1852.).

Prudenzano, Francesco: Instituzioni di arte poetica; donec corrig. (1854.).

Pufendorf, Samuel von: Einleitung zu der Historie der vornehmsten Reiche und Staaten in Europa (1692.).

—: De iure naturae et gentium, libri octo (1711.).

—: Introductio ad historiam europaeam, latine reddita a Ioh. Frid. Cramero a multis erroribus emendata, nunc vero supplemento usque ad initium seculi decimi octavi, itemque compendio historiae suecicae aucta (1736.).

—: De officio hominis et civis iuxta legem naturalem, libri duo (1751.).

—: De statu imperii germanici liber unus, notis ad praesens saeculum accomodatis auctus a Io. Godofr. Schaumburg (1753.).

Pulido, Fernández-Angel: Españoles sin patria y la raza sefardí (1910.).

Quesnel, Pasquier: Abrégé de la morale de l'évangile (1713.).

—: Divers abus et nullités au décret de Rome du 4. octobre 1707. (1712.).

—: Avis sincères aux catholiques des provinces-unies (1707.).

—: Causa arnaldina (1699.).

—: Entretiens sur le décret de Rome (1710.).

—: L'état présent de la faculté de théologie de Louvain (1702.).

Quesnel, Pasquier: Histoire des religieux de la compagnie de Jésus (1750.).

—: S. Leo Magnus: Opera (1676.).

—: Lettre d'un abbé à un prélat de la cour de Rome (1702.).

—: Lettre d'un évêque à un évêque (1704.).

—: La Paix de Clément IX. (1707.).

—: Le nouveau testament en françois (1713.) **P. P.**

—: **v.** Du Manoir: Défense des deux brefs (1703.).

—: **v.** Germain: Défense de l'église romaine (1703.).

—: **v.** Gery: Apologie historique des deux censures de Louvain et de Douay (1697.).

—: **v.** Philirenus, Christianus: Cleri catholici per foederatum Belgium et archiepiscopi sebasteni religio vindicata (1707.). **P. P.**

Question (la) de Loigny au 28 février 1890.; nécessité pour tous d'un appel à sa sainteté Léon XIII. (1890.).

Quiévreux, Camille: Le paganisme au XIX. siècle (1901.).

Quinet, Edgar: Ahasvérus (1835.).

—: Le génie des religions (1844.).

—: Allemagne et Italie; philosophie et poésie (1848.).

—: La révolution (1866.).

—: **v.** Féréal, V. de: Mystères de l'inquisition (1850.).

Ragrigues, José Maria: A faculdade de theologia e as doctrinas que ella ensina (1890.).

Ralph, Emmanuel: Mémoires de Candide sur la liberté de la presse, la paix générale, les fondemens de l'ordre social et d'autres bagatelles; ouvrage traduit de l'allemand (1804.).

Ranalli, Ferdinando: Epistole di Francesco Petrarca recate in italiano (1836.).

—: Della pittura religiosa, dialogo da servire di confutazione al misticimo e idealismo odierno (1844.).

Ranali, Ferdinando: Le istorie italiane dal 1846. al 1853. (1855.).

Ranke, Leopold: Die römischen Päpste, ihre Kirche und ihr Staat im sechzehnten und siebzehnten Jahrhundert (1841.).

Raposo, Americo: Nevrose mystica. Apreciações sobre a origem do culto prestado ao coração de Jesus (1895.).

Rathschluss (über den) Gottes mit der Menschheit und der Erde (1855.).

Reali, Eusebio: Della libertà di conscienza nelle sue attinenze col potere temporale de' papi (1861.).

—: La chiesa e l'Italia (1863.).

Rechberger, Georg: Handbuch des oesterreichischen Kirchenrechts (1820.).

Rechtfertigung der gemischten Ehen zwischen Katholiken und Protestanten in statistisch-kirchlich- und moralischer Hinsicht von einem katholischen Geistlichen, mit einer Vorrede von Herrn Dr. Leander van Ess (1821.).

Reghellini, M.: Examen du mosaisme et du christianisme (1836.).

—: Esprit du dogme de la franche-maçonnerie (1839.).

—: La maçonnerie considérée comme le résultat des religions égyptienne, juive et chrétienne (1836.).

Régla, Paul de: Jésus de Nazareth au point de vue historique, scientifique et social (1892.).

Reichel, Wenzel-Joseph: Ist die Lehre von der Unfehlbarkeit des römischen Papstes katholisch? Eine Frage gestellt und beantwortet im Namen des hierüber noch nicht gehörten katholischen Volkes (1871.).

Reinkens, Joseph Hubert: Über Einheit der katholischen Kirche; einige Studien (1877.).

Reinkens, Joseph Hubert: Ist an die Stelle Christi für uns der Papst getreten? Eine Rede gehalten zu Würzburg (1877.).

Religio, Rassegna di storia delle religioni. Roma, časopis (1921.).

Religieuse (la) par l'abbé * auteur du Maudit (1864.).

Religion (la) défendue contre le préjugés et la superstition (1844.).

Renan, Ernest: Le livre de Job traduit de l'hébreu; étude sur l'âge et le charactère du poëme (1859.).

—: Averroès et l'averroisme; essai historique (1859.).

—: Études d'histoire religieuse (1859.).

—: Histoire générale et système comparé des langues sémitiques (1859.).

—: De l'origine du langage (1859.).

—: Le cantique des cantiques, traduit de l'hébreu avec une étude sur le plan, l'âge et le charactère du poëme (1860.).

—: Vie de Jésus (1863.).

—: Les apôtres (1866.).

—: Saint Paul (1869.).

—: Questions contemporaines (1869.).

—: Les évangiles et la seconde génération chrétienne (1877.).

—: L'antechrist (1881.).

—: L'église chrétienne (1881.).

—: Marc-Aurèle et la fin du monde antique (1882.).

—: L'ecclésiaste traduit de l'hébreu avec une étude sur l'âge et le charactére du livre (1882.).

—: Nouvelles études d'histoire religieuse (1884.).

—: Souvenirs d'enfances et de jeunesse (1892.).

—: Feuilles détachées faisant suite aux souvenirs d'enfance et de jeunesse (1892.).

—: Histoire du peuple d'Israel (1894.).

Renouf, Peter Le Page: The condemnation of pope

Honorius (1868.).

Renzetti, Luigi: Lotte umane; romanzo di vita russa (1913.).

Reuss, Édouard: La bible; traduction nouvelle avec introductions et commentaires (1879.).

Réveillaud, Eugène: La question religieuse et la solution protestante (1878.).

Ruvue spirite, journal d'études psychologiques publié sous la direction de m. Allan Kardec (1864.).

Reyberger, Antonius Carolus: Institutiones ethicae christianae, seu theologiae moralis usibus academicis accomodatae (1820.).

Reynaud, Jean: Philosophie religieuse, terre et ciel (1865.).

Rituale (katholisches) herausgegeben nach den Beschlüssen der beiden ersten Synoden der Altkatholiken des deutschen Reiches (1876.).

Rivista di scienza delle religioni. Roma, Tipografia del Senato (1916.).

Rivet, André: Sva djela (1757.).

Rivista storico-critica delle scienze teologiche; pubblicazione mensile (1910.).

Rivista trimestrale di studi filosofici e religiosi. Perugia — časopis (1921.).

Roca: Le Christ, le pape et la démocratie (1888.).

—: La crise fatale et le salut de l'Europe; étude critique sur les missions de Saint-Jves (1888.).

—: La fin de l'ancien monde, les nouveaux cieux et la nouvelle terre (1888.).

Rodrigues, Hippolyte: Les trois filles de la bible (1877.).

—: Histoire des premiers chrétiens (1877.).

—: Les seconds chrétiens (1877.).

—: La justice de Dieu, introduction à l'histoire des judéo-chrétiens (1887.).

Rodrigues, Hippolyte: Les origines du sermon de la montagne (1877.).

Rodrigues-Lente, José Maria: A sagrada congregação do concilio e os direitos eo senhor bispo Conde sobre a universidade de Coimbra; nova edição de um documento recente, precedida de algumas considerações (1890.).

Rohling, August: Der Zukunftsstaat; ein Trostbüchlein (1897.).

Roma e l'Italia e la realtà delle cose; pensieri di un prelato italiano; opuscolo estratto dalla Rassegna nazionale, an XI. vol. XLVI. Firenze, I. marzo 1889. (1889.).

Rome (la) des papes, son origine, ses phases successives, ses moeurs intimes, son gouvernement, son système administratif; par un ancien membre de la constituante romaine; traduction de l'ouvrage italien inédit (1860.).

Roques, Eugène: Aimer et souffrir, ou vie de la r. m. Sainte-Thérèse de Jésus, abbesse du monastère de Sainte-Claire (de Lavaur) écrite par elle-même, mise en ordre et annotée. Appendice sur la vie et la mort de m. l'abbé Roques (1893.).

Roscoe, William: The life and pontificate of Leo the tenth (1825.).

—: Vita e pontificato di Leone X. tradotta e corredata di annotazioni e di alcuni documenti inediti dal conte Luigi Bossi (1825.).

Roselli, Anna: La schiavitù delle donne; memoria per publica istruzione (1817.).

Rosmini-Serbati, Antonio: La costituzione secondo la giustizia sociale con un'appendice sull'unità d'Italia (1849.).

—: Delle cinque piaghe della santa chiesa, trattato al clero cattolico con appendice di due lettere sulla elezione de'vescevi a clero e popolo (1849.).

Rosmini (il): enciclopedia di scienze e lettere, redatta da un consiglio di direzione composto di scrittori accreditati nei diversi rami del sapere (1889.).

Rosmini (il nuovo): periodico scientifico-letterario (1890.).

Rossetti, Gabriele: Disquisizioni sullo spirito antipapale, che produsse la riforma e sulla segreta influenza, che esercitò nella letteratura d'Europa e specialmente d'Italia (1833.).

—: Iddio e l'uomo; salterio (1837.).

—: Roma verso la metà del secolo decimonono; considerazioni (1846.).

—: Il veggente in solitudine; poema polimetro (1846.).

Rousseau, Jean-Jacques: Émile, ou de l'éducation (1762.).

—: Du contract social, ou principes du droit politique (1766.).

—: Lettre à Christophe de Beaumont archevêque de Paris (18. novembre 1762.) (1766.).

—: Lettres écrites de la montagne (1867.).

—: Julie ou la nouvelle Héloise; lettres de deux amans, habitans d'une petite ville au pied des alpes (1806.).

Royko, Caspar: Geschichte der grossen allgemeinen Kirchenversammlung zu Kostniz (1783.).

Ruckgaber, Aemil: Die Irrlehre des Honorius und das vaticanische Decret über die päpstliche Unfehlbarkeit; ein Versuch zur Verständigung (1871.).

Russo, Fortunato: La curia romana nella sua organisazione e nel suo completo funzionamento a datare del 3. nov. 1908.; diritto e psicologia (1909.).

Sabatier, Paul: Vie de s. François d'Assise (1894.).

Sacy **v.** Le Maistre de Sacy, Louis-Isaac.

Saint-Aubin, Horace de, **v.** Balzac Honoré de.

Saint-Beuve, Charles-Augustin: Port-Royal (1845.).

Saint-Simon, Claude-Henri, **v.** Enfantin, Barthélemy-Prosper: Science de l'homme (1859.).

Saintyves, P.: Le miracle et la critique historique (1908.).

—: Le miracle et la critique scientifique (1908.).

—: La réforme intellectuelle du clergé et la liberté d'enseignement (1908.).

—: Les saints successeurs des dieux (1908.).

Sala, **v.** Ecclesiastico (l') in solitudine.

Saldanha, Marinho Joaquim: Ganganelli, a egregia e o estado (1876.).

Salvatorelli, L.: La Biblia. Introduzione al antico e al nuovo Testamento (1916.).

Salzmann, Alfons: Les remèdes divins pour l'âme et le corps. Paris-Bruxelles 1912. (1915.).

Salvador, Joseph: Histoire des institution de Moïse et du peuple hébreu (1829.).

—: Jésus Christ et sa doctrine; histoire de la naissance de l'église, de son organisation et de ses progrès pendant le premier siècle (1829.).

Salvoni, Antonio: Appello al clero italiano (1860.).

—: Mali della chiesa e rimedi; analisi e proposte (1864.).

Sand, George: Sva ljubavna djela (1863.).

Sandrini, Giuseppe: Saggio di lettere giovanili ad uso delle scuole popolari (1860.).

Sangue (del) sacratissimo di Maria; stodii per ottenere la festività del medesimo (1875.).

Santo-Domingo: Cardinäle, Bischöfe und Priester als Liebes-Abenteurer durch Coelibatgebot und jesuitische Grundsätze historisch geschildert; aus dem französischen (1833.).

Sanz del Rio, Julian: C. Cr. Krause; ideal de la humanidad para la vida, con introducion y comentarios (1865.).

—: Cartas inéditas publicadas por Manuel de la Revilla (1876.).

Sanz y Sanz, Antonio: Daniel, o sea la proximidad del fin del siglo y principio del reino universal de Jusucristo (1864.).

Sarpi, Paolo: Historia sopra il beneficii ecclesiastici (1676.).

—: Lettere italiane scritte al signor Dell'Isola Groslot (1677.).

—: Scelte lettere inedite (1837.).

Sarpi, Paolo: Historia particolare delle cose passate tra Paolo V. e la republica di Venetia (1625.).

—: **v.** Soave Pietro: Historia del concilio tridentino (1619.).

—: **v.** Sarpi, Petrus: De iure asylorum (1623.).

Sarpi, Petrus: De iure asylorum liber singularis (1623.).

Sartori, A.: Leitfaden der christlichen Religions- und Kirchengeschichte zum Gebrauche für katholische Schüler an höheren Bürgerschulen und Gymnasien, nebst einem Anhange: Abriss der christ.-kirchl. Archäologie (1843.).

Savarese, Giovanni Battista: La scomunica di un' idea; risposta al cardinal vicario di Roma (1884.).

Savanarola, Girolamo: Opuscoli inediti (1837.).

Sayn-Wittgenstein, Caroline-Élisabeth: **v.** Causes intérieurs de la faiblesse extérieure de l'église en 1870. (1879.).

Scaramelli, Giovanni Battista: Vita di suor Maria Crocifissa Satellico (1769.).

Scharpff, Franz Anton von, **v.** Sincerus, Vincentius: Ehrerbietige Vorstellung und Bitte an den hochwürdigsten Episcopat in Preussen (1874.).

Schell, Herman: Katholische Dogmatik in sechs Büchern (1898.).

—: Der Katholicismus als Princip des Fortschritts (1898.).

—: Die göttliche Wahrheit des Christentums in vier Büchern (1898.).

—: Die neue Zeit und der alte Glaube; eine culturgeschichtliche Studie (1898.).

Schimmer, Carl August: Kaiser Joseph der zweite (1854.).

Schlögel, Dr. Niv.: Die hl. Schriften des N. Bundes. Wien (1922.).

—: Die hl. Schriften des Alten Bundes, I. Band (1922.).

Schmid, Georges-Louis: Principes de la législation universelle (1827.).

Scholl, Aurélien: Le procès de Jésus-Christ (1878.).

Schrant, Johan Maria: Het leven van Jezus Christus; een geschenk aan de jeugd (1825.).

Schritt (der erste) zur künftigen Vereinigung der katholischen und der evangelischen Kirche, gewaget von einem Mönche P. F. K. in W. (1783.).

Schulte, Johann Friedrich von: Die Macht der römischen Päpste über Fürsten, Länder, Völker und Individuen (1871.).

—: Denkschrift über das Verhältniss des Staates zu den Sätzen der päpstlichen Constitution vom 18. Juli 1870. (1871.).

—: Die Stellung der Concilien, Päpste und Bischöfe vom historischen und canonistischen Standpunkte und die päpstliche Constitution von 18. Juli 1870.; mit den Quellenbelegen (1871.).

—: Das Unfehlbarkeits-Decret von 18. Juli 1870. auf seine kirchliche Verbindlichkeit geprüft: herausgegeben (1871.).

Schulte, Johann Friedrich von: Der Cölibatszwang und dessen Aufhebung (1876.).

—: Le pouvoir des papes depuis la proclamation du dogme de l'infailibilité; traduit par Et. Patru (1879.).

Schurmann, Anna Maria a: Opuscula hebraea, graeca, latina, gallica, prosaica et metrica (1678.).

Schwegler, Friedrich Karl Albrecht: Geschichte der Philosophie im Umriss; ein Leitfaden zur Übersicht (1865.).

Schweykart, Johann: Mittheilungen des heiligen Erzengels Raphael im Jahre 1855. durch den Mund der Crescentia Wolf im Rapport mit den Mittheilungen seliger Geister durch die Hand der Maria Kahlhammer (1856.).

Science (la vraie) des écritures ou les erreurs de la scolastique et l'enseignement officiel lè l'église sur le vrai sens de la bible; par X. (1911.).

Segretario (il) galante, ovvero raccolta di lettere amorose coll'aggiunta de'brani di corrispondenza di due infelici amanti e loro tragica fine (1853.).

Ségur, Louis-Gaston de: La piété et la vie intérieure. Jésus vivant en nous (1869.).

Ségur, Louis-Philippe de: Histoire du Bas-Empire (1823.).

—: Histoire romaine (1824.).

—: Galérie morale et politique (1826.).

Sempere, Juan: Historia de las rentas eclesiasticas de España (1822.).

Senancour, Étienne Pivert de: De l'amour selon les lois premières et selon les covenances des sociétés modernes (1838.).

Sentiments d'un philosophe sur la scholastique en général et sur saint Thomas en particulier. (In ephemeride: Nouvelles annales de philosophie catholique,

Garche 1891. (1894.).

Servo (il) moro, racconto autentico ed interessante diviso in tre parti (1825.).

Settembrini, Luigi: Lezioni di letteratura italiana dettate nell'università di Napoli (1868.).

Seymour, Michael Hobert: A pilgrimage to Rome (1851.).

Siciliani, Pietro: Su l'insegnamento religioso ai bambini secondo i dettami della filosofia scientifica (1881.).

—: La scienza nell'educazione (1881.).

—: La critica nella filosofia zoologica del XIX. secolo; dialoghi (1882.).

—: Prologomeni alla moderna psicogenia (1882.).

—: Della psicogenia moderna in servigio degli studi biologici, storici e sociali; terza edizione ampliata con prefazione di Jules Soury (1882.).

—: Sul rinovamento della filosofia positiva in Italia (1882.).

—: Socialismo, darwinismo e sociologia moderna; seconda edizione accresciuta d'un nuovo lavoro: Le questioni contemporanee (1882.).

Siciliani, Pietro, e Bonelli, G.: Teoríe sociali e socialismo; conversazione epistolare (1882.).

Sieg (erster) des Lichts über die Finsterniss in der katholischen Kirche Schlesiens; ein interessantes Actenstück (1857.).

Sifflet, Pierre; Cours lucide et raisonné de doctrine chrétienne (1903.).

Signor (al) canonico Girolamo de Gregori vicario generale capitolare sostituto; Genova 27. ottobre 1849 (1849.).

Siguier, Auguste: Christ et peuple (1836.).

Silvagni, David: La corte e la società romana nei secoli XVIII. e XIX. (1885.).

Simon, Jules: La religion naturelle (1857.).

Simon, Richard: Histoire critique du vieux testament (1682.).

—: Opuscula critica adversus Isaacum Vossium (1687.).

—: Histoire critique du texte du nouveau testament (1693.).

—: Histoire critique des versions du nouveau testament (1693.).

—: Le nouveau Testament de notre seigneur Iésus-Christ traduit sur l'ancienne édition latine (1703.).

—: **v.** Bolleville, le Prieur de: Réponse (1687.).

—: **v.** Costa, Jérôme a: Histoire de l'origine et du progrès des revenus ecclésiastiques (1692.).

—: **v.** Le Camus, Hieronymus: Iudicium (1692.).

—: **v.** Moni, de: Histoire critique de la créance (1685.).

—: **v.** Sainjore, de: Bibliothèque critique (1713.).

Sismondi, Jean-Charles-Léonard Simon dede: Histoire des républiques italiennes du moyen âge (1817.).

Smyth-Vaudry, Telesphor: The Christ-founded order of the secular priesthood (1909.).

Soave, Pietro: Historia del concilio tridentino (1619.).

Soldini, Franciscus: De anima brutorum commentaria (1784.).

Soler, Frederich: Judas de Keriot; poema dramátich (1890.).

Soulié, Frédéric: Sva ljubavna djela.

Soury, Jules: Jésus et les évangiles (1878.).

Spaventa, Bertrando: Sva filozofska djela (1876.).

Spinoza, Benedictus de: Opera posthuma (1690.).

—: **v.** Kalb, J. A.: Theologisch-politische Abhandlungen.

—: **v.** Tractatus theologico-politicus (1679.).

Spörlein, I.: Theologische Einwendung gegen die

scholastisch-philosopische Lehren vom Menschen im Entwurfe vorgelegt (1868.).

Stap, A.: Études historiques et critiques sur les origines du christianisme (1866.).

Stapf, Franz, **v.** Katechismus der christkatholischen Religion (1825.).

Stattler, Benedictus: Demonstratio catholica, sive ecclesiae catholicae sub ratione societatis legalis inaequalis genuinum systema (1796.).

—: Epistola peraenetica ad Carolum Fridericum Bahrdt (1797.).

—: De locis theologicis (1797.).

—: Theologia christiana theoretica (1797.)

—: **v.** Aktenstücke (authentische (1797.).

Steeg, Jules: Instruction morale et civique. L'homme. — Le citoyen. A l'usage de l'enseignement primaire (1882.).

Stefanoni, Luigi: Storia critica della superstizione (1869.).

—: La scienza della ragione (1870.).

Stellung (die) des römischen Stuhls gegenüber dem Geiste des neunzehnten Jahrhunderts oder Betrachtungen über seine neuesten Hirtenbriefe (1833.) **P. P.**

Stendhal, Henri Beyle de: Sve ljubavne priče (1864.).

Sterne, Laurence, v. Yorick: A sentimental journey (1819.).

Storia della chiesa per un vecchio cattolico italiano (1876.).

Storia della inquisizione, ossia le crudeltà gesuitiche svelate al popolo italiano (1850.).

Storia della prostituzione desunta dalle opere di Parent, Duchatelet, Dufour, Lacroix, Rabuteaux, Lecour, Taxil, Flaix ed altri celebri autori (1893.).

Strauss, David Friedrich: Das Leben Jesu, kritisch bearbeitet (1838.).

Strocchi, Tito: La figlia di Maria; bozzetto sociale (1870.).

Stroud, William: Treatise on the physical cause of the death of Christ (1878.).

Studien (die theologischen) in Österreich und ihre Reform (1873.).

Stunden der Andacht zur Befoerderung wahren Christenthums und haeuslicher Gottesverehrung (1820.).

Stunden (neue) der Andacht zur Beförderung wahrer Religiösität (1857.).

Suberwick, Mme de, Féréal, V. de: Mystères de l'inquisition (1850.).

—: Storia della inquisizione (1850.).

Sue, Eugène: Sve ljubavne priče (1852.).

Suffragia (tredecim theologorum ad examinandas quinque propositiones ab Innocentio X. selectorum) seu ut appellant vota summo pontifici scripto tradita (1657.).

Sultanini, Baltassaro: Il nuovo parlatorio delle monache (1672.).

Supplemento, alla enciclopedia popolare, ovvero dizionario generale di scienze, lettere, arti, storia, geografia etc. (1851.).

Swedenborgius, Emanuel: Principia rerum naturalium sive novorum tentaminum phaenomena mundi elementaris philosophice explicandi (1738.).

Système social ou principes naturels de la morale et de la politique avec un examen de l'influence du gouvernement sur les moeurs (1775.).

Tabaraud, Mathieu Mathurin: Essai historique et critique sur l'institution canonique des évêques (1821.).

Tabarrini, Marco, **v.** Cadorna, Carlo: Religione, diritto, libertà (1893.).

Taine, Hippolyte-Adolphe: Histoire de la littérature

anglaise (1866.).

Tamassia, Giovanni: Specchio della storia moderna europea in continuazione del quadro delle rivoluzioni dell'Europa del signor Koch; prima traduzione italiana (1838.).

Tamburini, Petrus: Praelectionum (Ticini 1783.—1788. editarum volumina quattuor) de iustitia christiana et de sacramentis; de ultimo hominis fine, deque virtutibus theologicis ac cardinalibus; de ethica christiana (1790.).

—: De summa catholicae de gratia Christi doctrinae praestantia (1790.).

—: De fontibus sacrae theologiae, deque constitutione et indole ecclesiae christianae eiusque regimine (1796.).

—: Praelectiones, quas habuit in academia ticinensis (1796.).

—: Introduzicne allo studio della filosofia morale (sette volumi, Pavia 1803.—1812.) (1819.).

—: Saggio di alcune poesie composte oltre l'ottantesimo anno dell'età sua (1825.).

—: Praelectiones de ecclesia Christi, quas habuit in academia ticinensi (Opus postumum) (1847.).

Tamburini, Pietro: Analisi del libro delle prescrizioni (1786.).

—: Vera idea della santa sede (1786.).

—: Lettere d'un teologo piacentino (1789.).

—: Lettere teologico-politiche (1797.).

—: Osservazioni di un teologo ad un conte (1790.).

—: Riflessioni del teologo piacentino (1787.).

—: Tiburzio, frate. Risposta ai dubii propositi (1791.).

Ten Hompel, Adolph: Uditore Heiner und der Antimodernisteneid. Grenzfragen: Erstes Heft (1911.).

Tennemann, Wilchelm Gottlieb: Grundriss der Geschichte der Philosophie (1845.).

Testament (le nouveau) de notre Seigneur Jésus-Christ, traduit sur l'ancienne édition latine, avec des remarques litérales et critiques sur les principales difficultez; Trévoux (1703.).

Testament (l') neuv de Nossëgnour Gesu-Crist tradout in lingua piemonteisa (1840.) **P. P.**

Testory, L.: L'empire et le clergé mexicain (1865.).

Theiner, Anton: Die reformatischen Bestrebungen in der katholischen Kirche; ein Sendschreiben (1845.).

Theiner, Johann Anton, und Theiner, Augustin: Die Einführung der erzwungenen Ehelosigkeit bei den christlichen Geistlichen und ihre Folgen. Ein Beitrag zur Kirchengeschichte (1829.).

Theiner, Johann Anton: **v.** Kirche (die katholische) (1830.).

Thesen (45) zur Gewerkschafts-Enzyklika „Singulari quadam" von Ghibellinus und Germanicus. Seiner Eminenz dem Herrn Kardinal Kopp, und seiner Exzellenz, dem Herrn Kultusminister Trott zu Solz, ehrerbietigstzugeeignet (1913.).

Thorey, J.-C.: Rapports merveilleux de Mme Cantianille B . . . . avec le monde surnaturel (1867.).

Thürmer, Joseph Alois: Die Filosofie ohne Schleier, allen die ihr gern ins Auge blickten; mit einer Erklärung der Kunstwörter (1854.).

Tiare (plus de): Par un catholique (1850.).

Tiberghien, Guillaume: Essai théorique et historique sur la génération des connaissances humaines dans ses rapports avec la morale, la politique et la religion (1845.).

—: Les commandements de l'humanité, ou la vie morale sous forme de catéchisme populaire d'après Krause (1880.).

—: Éléments de morale universelle à l'usage des écoles laiques (1880.).

Tiberghien, Guillaume: Enseignement et philosophie. Mission de la philosophie à notre époque. Doctrine de Krause. Le positivisme et la méthode d'observation. La théologie et l'origine du langage. Études sur l'enseignement obligatoire. L'école et l'état dans la société idéale. L'atmosphère religieuse des écoles (1881.)

—: Psychologie élémentaire. La science de l'âme dans les limites de l'observation (1881.).

Tolstoy, Dmitry: Le catholicisme romain en Russie; études historique (1866.).

Tomasi, Tommaso: La vita del duca Valentino (1656.).

Tommasèo, Niccolò: Studii filosofici (1842.).

—: Roma e il mondo (1852.).

Tommasèo, Niccolò, **v.** Savonarola, Girolamo: Opuscoli inediti (1837.).

Tommasi, M.: Il magnetismo animale; saggio scientifico (1851.).

Toscanelli, Giuseppe: Religione e patria osteggiate dal papa; l'Italia si deve difendere (1890.).

Tractatus theologico-politicus, continens dissertationes aliquot, quibus ostenditur libertatem philosophandi non tantum salva piètate et reipublicae pace posse concedi, sed eandem nisi cum pace reipublicae ipsaque pietate tolli non posse (1679.).

Trebisch, Leopold: Die christliche Weltanschauung in ihrer Bedeutung für Wissenschaft und Leben (1858.).

Tresserra, Ceferino: La judía errante, novela filosófico-social (1864.).

Trivulzio, Christine: Essai sur la formation du dogme catholique (1843.).

Turchi, Nicola: Religio, Rassegna di storia delle Religioni. Roma (časopis) (1921.).

Turmel, Joseph: L'eschatologie à la fin du IVe siècle (1909.).

Turmel, Joseph: Histoire du dogme de la papauté; des origines à la fin du IVe siècle (1909.).

—: Histoire du dogme du péché originel (1909.).

—: Histoire de la théologie positive, depuis l'origine jusq'au concile de Trente (1910.).

—: Saint Jérôme (1910.).

—: Tertullien (1910.).

—: Histoire de la théologie positive, du concil de Trente au concile du Vatican (1911.).

Uribe Uribe, Rafael: Del cómo el liberalismo político columbiano no es pecado (1914.).

Uzard, Leopoldo: Storia del diavolo, illustrata da 51 disegni (1892.).

Vacherot, Étienne: Histoire critique de l'école d'Alexandrie (1850.).

—: La religion (1869.).

Valdivia, Juan Gualberto: Disertacion sobre el celibato leida en la academia de ciencias y artes de Arequipa en la sesion ordinaria del lunes 14. de mayo del 1827. (1857.).

Van Buul, Henri-Jean: Instruction pastorale sur le schisme, qui divise les catholiques de l'église de Hollande (1844.).

Van de Velden, Cornelius: Korte en noodighe onderwijsinghe voor alle catholijcken van Nederlandt raekende het lesen der heijlighe schrifteur (1692.).

Van Ess, Leander: Die heiligen Schriften des neuen Testaments übersetzt und mit zugefügten Sach-Parallelstellen und mit grundtextlichen Abweichungen (1821.).

—: Rechtfertigung der gemischten Ehen (1821.).

Vangelo, (piccolo) — Deus charitas est — ossia raccolta di diversi scritti spirituali intorno alla vita dell'amore (Opus postumum Angeli Berzi, editum

ab Augustino Damoiseau) (1865.).

Veith, Johann Emanuel, **v.** Günther Anton und Veith J. E.: Lydia. Philosophisches Taschenbuch (1857.).

Vella, R.: Vita di Gesù Christo messa a confronto con Napoleono I., Garibaldi e col papato, alla portata dell'intelligenza popolare (1864.).

Vera, Auguste: Sva djela (1876.).

Verati, Lisimaco: Della tirannide sacerdotale antica e moderna e del modo di frenarla: quadro storico-filosofico (1862.).

Vercruysse, François, Félicité, Joseph de: La régénération (1876).

—: La résurrection (1876.).

Verfassung (die) der Kirche im Jahrhundert der Apostel. Von einem katholischen Historiker (1874.).

Vericour, L. R. de: Historical analysis of christian civilization (1850.).

Vérité (la) sur les condamnation, qui frappent Mathilde Marchat à Loigny au diocèse de Chartres et les partisans de ses révélations (1890.).

Vianna, Pedro Amorim: Defeza do racionalismo ou analyse da fé (1866.).

Viardot, Louis: Les musées d'Italie, guide et mémento, précédés d'une dissertation sur les origines traditionelles de la peinture moderne (1865.).

Vida (a escandalosa) dos papas (1836.).

Vidaillan, A. de: Vie de Grégoire VII., 1073. à 1085. (1838.).

Vidaurre, Manuel Lorenzo de: Proyecto del codigo eclesiastico (1830.).

—: Vidaurre contra Vidaurre, vol. I. Curso de derecho eclesiastico (1841.).

Vigil, Francisco de Paula Gonzales: Defensa de la autoridad de los gobiernos y de los obispos contra las pretensiones de la curia romana (1851.) **P. P.**

Vigil, Fracisco de Paula Gonzales: Carta al papa y analisis del breve de 10 de iunio (1852.).

—: Compendio de la defensa de la autoridad de los gobiernos contra las pretensiones de la curia romana (1853.).

—: Adiciones á la defensa de la autoridad de los gobiernos contra las pretensiones de la curia romana (1853.).

—: Dialogos sobre la existencia de Dios y de la vida futura (1864.).

—: Manual de derecho publico eclesiastico para el uso de la juventud americana (1864.).

Vigoureux, Clarisse: Parole de providence (1836.).

Villegardelle, François: Histoire des idées sociales avant la révolution française, ou les socialistes modernes dévancés et dépassés par les anciens penseurs et philosophes avec textes à l'appui (1852.).

Villers, Charles: Essai sur l'esprit et l'influence de la réformation de Luther (1817.).

—: Philosophie de Kant ou principes fondamentaux de la philosophie transcendentale (1817.).

Viollet, Paul: L'infaillibilité du pape et le syllabus; étude historique et théologique (1906.).

Viscardini, Giovanni: Storia d'Italia compendiata per la gioventù (1861.).

Vita ed avventure galanti del cavaliere Faublas de Louvent (1864.).

Vita (G. D. M.) di Martin Lutero (1882.).

Vitelleschi-Nobili, Francesco, **v.** Leto, Pomponio: Otto mesi a Roma durante il concilio vaticano (1876.).

Vittorio Emanuele (a), re d'Italia (excerptum ex opusculo: Alleanza monoteística) (1870.).

Vock, Aloysius: Der Kampf zwischen Papstthum und Katholizismus im XV. Jahrhundert (1833.) **P. P.**

Vogrinec, Anton: Nostra maxima culpa! Die bedrängte Lage der katholischen Kirche, deren Ursachen und Vorschläge zur Besserung (1904.).

Voltaire, François-Marie-Arouet: Lettres philosophiques (1752.).

—: Oeuvres; nouvelle édition revue, corrigée et considérablement augmentée par l'auteur. A Dresde 1748. (1752.).

—: Histoire des croisades (1755.).

—: Abrégé de l'histoire universelle depuis Charlemagne jusques à Charlequint (1755.).

—: Essai sur l'histoire universelle depuis Charlemagne (1755.).

—: Précis de l'Ecclésiaste et du Cantique des Cantiques en vers avec le texte en françois et des remarques de l'auteur (1759.).

—: Romans et contes (1804.).

—: **v.** Pascal, Blaise: Pensées (1789.).

(*Voltaire,* François-Marie-Arouet): **v.** L'A.B.C., dix-sept dialogues (1776.).

—: **v.** Catéchisme de l'honnête-homme (1765.).

—: Collection de lettres sur les miracles (1771.).

—: Commentaire sur le livres des délits et des peines (1768.).

—: La défense de mon oncle (1771.).

—: Dictionnaire philosophique portatif (1765.).

—: Les droits des hommes (1769.).

—: L'évangile de la raison (1765.).

—: L'évangile du jour (1770.).

—: Examen important de milord Bolingbroke (1771.).

—: L'homme aux quarante écus (1771.).

—: Neuveaux mélanges (1778.).

—: L'oracle des anciens fidèles (1761.).

—: Ouvrages philosophiques (1765.).

—: La pucelle d'Orléans (1757.).

(*Voltaire,* François-Marie-Arouet): **v.** Les questions de Zapata (1771.).

—: **v.** La raison par alphabet (1776.).

—: **v.** Saul ed David (1765.).

—: **v.** Sermon des cinquante (1765.).

—: **v.** Singularités de la nature (1770.).

—: **v.** Testament des Jean Meslier (1765.).

—: **v.** Traité sur la tolérance (1776.).

—: **v.** La voix du sage et du peuple (1752.).

—: **v.** Amabed: Les lettres (1779.).

—: **v.** Bazin: La philosophie de l'histoire (1768.).

—: **v.** Bourdillon, Joseph: Essai historique et critique (1768.).

—: **v.** Francheville, de: Le siècle de Louis XIV. (1753.).

—: **v.** Gouju, Charles: Lettre à ses fréres (1761.).

—: **v.** Kajserling: Discours (1769.).

—: **v.** Ralph: Candide ou l'optimisme (1762.).

—: **v.** Tamponet: Les questions de Zapata (1771.).

Vossius, Dionysius, **v.** Maimonides, Moses: De idololatria (1717.),

Vossius, Gerardus Ioannes: Dissertationes tres de tribus symbolis, apostolico, athanasiano et constantinopolitano (1652.).

—: Theses theologicae et historicae de variis doctrinae christianae capitibus, quas olim disputandas proposuit in academia leidensi (1685.).

—: Harmoniae evangelicae de passione, morte, ressurectione ec ascensione Iesu Christi Servatoris nostri, libri tres (1866.).

—: De theologia gentili et physiologia christiana, sive de origine ac progressu idololatriae, deque naturae mirandis quibus homo adducitur ad Deum; libri IX (1716.).

—: **v.** Lonigus, Mihael: Consilium Gregorio XV.

Zimmermann, Johannes Georg: Ueber die Einsamkeit (1808.).

Zini, Zino: Il pentimento e la morale ascetica (1902.).

Zintel, Joseph von: Betrachtungen über die neuen kirchlichen und politischen Einrichtungen in Baiern (1806.).

Zirngiebl, Eberhard: Das vaticanische Concil mit Rücksicht auf Lord Actons Sendschreiben und Bischof v. Kettelers Antwort kritisch betrachtet (1871.).

Zola, Émile: Sva djela (1898.).

Zschokke, Heinrich: Stunden der Ändacht zur Beförderung wahrer Religiosität (1857.).

Zurcher, George: Monks and their decline (1898.).

Knjige stavljene na Indeks za vrijeme štampanja našega djela.

Vigouroux, Bacuez et Brassac: Manuel biblique ou Cours d'Écriture Sainte à l'usage des Séminaires. Tome III. et IV. Nouveau Testament: Tome I. et II. Ancien Testament (1923.).

Buonaiuti, Ernesto: Sva djela (1924.).

Omodeo, Adolfo: L'esperienza etica dell'Evangelio (1924.).

Važnije štamparske pogrješke:

Na strani 75. redak 17 mjesto strana 31 čitaj strana 61.
„ „ 80. „ 12 „ „ 38 „ „ 74.

Sveuč. prof. Dr. J. Pazman, Zagreb, Stari i moderni nazori o ručnom radu.
— Prava i dužnosti radnika.
— Emancipacija žena i kršćanstvo.

Dr. fra St. Petrov, Zaostrog, Ljepota katoličke liturgije.
— Glagolica i jedinstveni crkveni jezik.

Dr. P. Gvido Rant, Ljubljana, Sv. Pismo i prirodne znanosti.

Prof. O. M. Sopta, Široki Brijeg, Sloboda volje.

O. U. Talija, Dubrovnik, Uzroci bezvjerstva u savremenom društvu.
— Katolička Crkva i rješenje socijalnoga pitanja.
— Celibat i katoličko svećenstvo.

Dr. P. A. Tominec, Ljubljana, Primat sv. Petra.
— Nepogrješivost crkve Kristove i nosioca vrhovne vlasti sv. O. Pape.
— O oprostima.

O. P. Vlašić, Dubrovnik, Vjerodostojnost Evanđelja.

Dr. A. Živković, Đakovo, Kršćanski nazor o svijetu.
— Postanak čovjeka.
— Darvin i njegova nauka.

Nadalje su obećali suradnju:

Sveuč. prof. Dr. Đ. Arnold, Zagreb. — Sveuč. prof. Dr. F. Barac, Zagreb. — D. Šarčević, Brod/S. — Dr. A. Buljan, Sarajevo. — D. Čelik, Sarajevo. — M. Čunko Nova Gradiška. — Dr. I. Dujmušić, Sarajevo. — Dr. fra K. Eterović, Sinj. — St. Flodin, Osijek. — Dr. fra P. Grabić, Makarska. — Dr. fra V. Jurković, Mostar. — O. M. Horman, D. I., Sarajevo. — Dr. A. Jelavić, Mostar. — Dr. J. Marić, Zagreb. — O. A. Posinković, Dubrovnik. — Prof. B. Strižić, Zagreb. — O. M. Vanino, D. I., Zagreb. — Zbor duh. mladeži zagrebačke. — Dr. St. Zimmermann, Zagreb.

Savremena

Vjersko-znanstvene rasprav

Dosada izišla djela:

I. svezak: Dr. T. Harapin, **Razum i vjera**, ... 8 D.
II. sv.: O. U. Talija, **O neumrlosti duše** (rasprodano!)
III. i IV. sv.: Prof. B. Brixy, **Princip entropije i opstanak Božji**, 12 D.
V. sv.: O. P. Vlašić, **Pravi pojam Sv. Pisma**, ... 8 D.
VI. i VII. sv.: Dr. P. Gv. Rant, **Postanek sveta na podlagi naravoslovja in Biblije.** (Slovenski s hrvatskim tumačem nepoznatih riječi). . . . . 12 D.
VIII. sv.: Prof. P. Butorac, **Politički i gospodarstveni liberalizam i kršćanstvo**, ... 8 D.
IX. i X. sv.: Dr. K. Eterović, **Sloboda nastave i državni monopol škola**, ... 12 D.
XI. i XII. sv.: Josip Gunčević, **Silab i moderne zablude**, . . 12 D.
XIII.—XV. Sveuč. prof. Dr. A. Ušeničnik, **Filozofija života**, 14 D.
XVI. i XVII. Dr. Fran Binički, **Katolička Crkva i znanost**, 14 D.
XVIII. sv. O. Ignacij Radić, **Problem trpljenja i veselja u životu ljudskom** . . . . 10 D.
XIX. i XX. Josip Gunčević, **Indeks zabranjenih knjiga** . . . 14 D.

U pripravi se nalaze:

Dr. P. Čule, **Misli velikih umova o Bogu i vjeri.**
Prof. V. Ivanek, **Kritika ateizma sa stanovišta prirodnih znanosti.**
Sveuč. prof. M. Lepin, **Razlozi moga kršćanskoga vjerovanja.**
H. Couget, **Katolička svijest.**
E. Vacandard, **Vjerska snošljivost.**
L'Abbé Canet, **Sloboda mišljenja i slobodna misao.**

Napomena. Dosada izišle knjige plaćaju se po gore naznačenim cijenama. Tko želi može se odmah pretplatiti za daljnih pet svezaka V. serije. Skupna pretplata za cijelu V. seriju (sv. XXI.—XXV.) iznosi 35 Din. Novac se ima slati unaprijed ili će se knjige slati pouzećem.

Narudžbe i pretplatu prima:

Uprava „Savremenih Pitanja“ u Mostaru.